

**BIULETYN
IZBY CYWILNEJ
SĄDU NAJWYŻSZEGO**

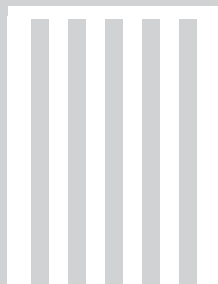
marzec - kwiecień

2023

B I U L E T Y N
IZBY CYWILNEJ
SĄDU NAJWYŻSZEGO

marzec - kwiecień
2023

Redakcja

prof. dr hab. Joanna Misztal-Konecka

dr hab. Marcin Krajewski

Maciej Machowski

dr Monika Wójcik

przy udziale

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

www.wolterskluwer.pl

infolinia: 801 044 545

tel. 22 535 82 03

e-mail: handel@wolterskluwer.pl

AKTUALNOŚCI

W dniu 18 lutego 2023 r. 25-lecie pracy zawodowej obchodził Sędzia Sądu Najwyższego Mariusz Łodko.

Serdecznie gratulujemy.

*

Z dniem 20 lutego 2023 r. zakończył pracę w Sądzie Najwyższym specjalista ds. orzecznictwa dr Mateusz Grochowski.

Bardzo dziękujemy za pracę na rzecz Sądu Najwyższego.

*

W dniu 17 marca 2023 r. odbyło się Zgromadzenie Sędziów Izby Cywilnej Sądu Najwyższego, które pozytywnie rozpatrzyło sprawozdanie z działalności Izby Cywilnej za 2022 r. publikowane w tym numerze Biuletynu.

*

W dniu 25 marca 2023 r. 25-lecie pracy zawodowej obchodził Sędzia Sądu Najwyższego Kamil Zaradkiewicz.

Serdecznie gratulujemy.

W dniu 31 marca 2023 r. 25-lecie pracy zawodowej obchodził Sędzia Sądu Najwyższego Marcin Łochowski.

Serdecznie gratulujemy.

UCHWAŁY I INNE WAŻNIEJSZE ORZECZENIA

Sąd Najwyższy po rozstrzygnięciu przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Lublinie postanowieniem z 24 marca 2022 r., II Ca 1138/21, zagadnienia prawnego:

„Czy przysądzenie własności nieruchomości przed dniem 3 sierpnia 2008 roku przerywa bieg terminu zasiedzenia służebności gruntowej o treści odpowiadającej służebności przesyłu obciążającej tę nieruchomość?”

odmówił podjęcia uchwały.

(postanowienie z 24 lutego 2023 r., III CZP 108/22, J. Misztal-Konecka, B. Janiszewska, M. Krajewski – uzasadnienie)

*

1. Głos, podobnie jak np. wizerunek, jest dobrem obejmującym określony element tożsamości fizycznej człowieka i jednocześnie zindywidualizowanym z uwagi na niemal niepowtarzalną barwę i skalę. Jako taki podlega samodzielnej ochronie.

2. Prawo ma chronić żywotne interesy każdego człowieka, z drugiej strony – ochrona ta nie może stanowić instrumentu dla osiągnięcia celów przez prawo nieakceptowanych ani zachowań przez to prawo zakazanych. W szczególności na ochronę ze strony polskiego prawa nie może liczyć ten, kto na dowolnym forum pochwala totalitarne metody działania i swoimi wypowiedziami pochwala zbrodnie niemieckiego narodowego socjalizmu.

3. Ogólnie nawet wypowiedane treści o rasistowskim charakterze czy nawołujące do nienawiści narodowościowej, mające miejsce w obecności osób należących do określonej grupy, której dotyczą, niewątpliwie stanowią naruszenie dóbr osobistych także tych konkretnych osób.

4. Prawo osobistości nie może stanowić parawanu dla ochrony zachowań, pochwalających zbrodnie przeciwko ludzkości, rasistowskich, ksenofobicznych lub nawołujących do nienawiści. System prawny, w tym instrumenty prawa cywilnego, nie służą ochronie przejawów tego rodzaju aktywności.

(wyrok z 7 marca 2023 r., II CSKP 659/22, K. Wesołowski, M. Załucki, K. Zaradkiewicz)

*

Bez postanowienia określającego warunki zmiany oprocentowania umowa pożyczki ze zmienną stopą procentową nie może obowiązywać.

(wyrok z 8 marca 2023 r., II CSKP 617/22, W. Pawlak, R. Trzaskowski, D. Zawistowski)

*

Zgodnie z art. 17 ust. 3 Konwencji CMR dla zwolnienia z odpowiedzialności przewoźnik nie może powołać się na wady pojazdu, niezależnie, czy mógł przewidzieć istnienie wad i zapobiec szkodzie stanowiącej ich następstwo.

(wyrok z 8 marca 2023 r., II CSKP 651/22, J. Misztal-Konecka, M. Krajewski, M. Łochowski)

*

Dopuszczalne jest wypowiedzenie umowy kredytu pod warunkiem spłaty przez kredytobiorcę zadłużenia (wypowiedzenie warunkowe).

(wyrok z 8 marca 2023 r., II CSKP 728/22, W. Pawlak, R. Trzaskowski, D. Zawistowski)

DZIAŁALNOŚĆ IZBY CYWILNEJ SĄDU NAJWYŻSZEGO W 2022 ROKU

Informacja o działalności Izby Cywilnej przyjęta przez Zgromadzenie Sędziów Izby Cywilnej Sądu Najwyższego 17 marca 2023 roku

Spis treści

I. Zagadnienia ogólne	9
II. Charakterystyka działalności jurysdykcyjnej	13
1. Działalność uchwałodawcza (repertorium CZP)	13
1.1. Uwagi ogólne	13
1.2. Zagadnienia merytoryczne	15
1.2.1. Uchwała składu siedmiu sędziów	15
1.2.2. Uchwały składów zwykłych	20
2. Sprawy kasacyjne oraz sprawy ze skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia	36
2.1. Problematyka przyjęcia skargi kasacyjnej lub skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia do rozpoznania (repertoria CSK i CNP)	36
2.1.1. Uwagi ogólne	36
2.1.2. Kwestie merytoryczne	38
2.2. Rozpoznawanie skarg kasacyjnych i skarg o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (repertoria CSKP, CNPP)	41
2.2.1. Uwagi ogólne	41
2.2.2. Zagadnienia merytoryczne	44

3. Unieważnienie prawomocnego orzeczenia (repertorium CN)	76
4. Rozpoznawanie zażaleń (repertorium CZ)	76
4.1. Zagadnienia ogólne	76
4.2. Zagadnienia merytoryczne	79
5. Oznaczenie sądu właściwego oraz inne sprawy (repertorium CO)	89
5.1. Zagadnienia ogólne	89
5.2. Zagadnienia merytoryczne	90
III. Wnioski	95

I. Zagadnienia ogólne

1. Zakres właściwości Izby Cywilnej określa art. 23 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym w brzmieniu nadanym w dniu 15 lipca 2022 r. Wedle tego przepisu do właściwości Izby Cywilnej należą sprawy z zakresu prawa cywilnego, gospodarczego, własności intelektualnej, rodzinnego i opiekuńczego, a także sprawy dotyczące rejestracji przedsiębiorców i rejestracji zastawów. W tym zakresie w 2022 r. Izba Cywilna rozpoznawała skargi kasacyjne, zagadnienia prawne, skargi o wznowienie postępowania, skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, zażalenia oraz kwestie wypadkowe (np. oznaczenie sądu właściwego, przekazanie sprawy do rozpoznania innemu sądowi równorzędnemu z sądem występującym, sprostowanie orzeczenia, wyłączenie sędziego). Ponadto dokonywano wstępnego badania skarg kasacyjnych oraz skarg o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia w ramach tzw. przedsądu (art. 398⁹ i 424⁹ k.p.c.).

2. W dniu 1 stycznia 2022 r. pozostawało w Izbie do załatwienia z okresu poprzedniego 3540 spraw (w tym 1880 skarg kasacyjnych zarejestrowanych w repertorium CSK, 1226 skarg kasacyjnych zarejestrowanych w repertorium CSKP, 87 skarg o stwierdzenie niezgodności z prawem zarejestrowanych w repertorium CNP, 20 skarg o stwierdzenie niezgodności z prawem zarejestrowanych w repertorium CNPP, 89 zażaleń – repertorium CZ, 91 zagadnień prawnych – repertorium CZP, 147 innych spraw – repertorium CO).

W ciągu 2022 r. zarejestrowano we wszystkich repertoriach Izby Cywilnej 8176 spraw, w tym: 5191 skarg kasacyjnych w repertorium CSK i 1200 skarg kasacyjnych w repertorium CSKP, 419 zażaleń, 67 zagadnień prawnych oraz 127 skarg o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia w repertorium CNP i 25 skarg w repertorium CNPP. W repertorium CSKP i CNPP rejestrowane były odpowiednio skargi kasacyjne i skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, które uprzednio zarejestrowane w repertoriach CSK i CNP, zostały przyjęte do rozpoznania.

Analizując sam wpływ nowych spraw, czyli spraw objętych repertoriami CSK, CNP, CN, CZ, CZP i CO (bez repertoriów CSKP i CNPP, które doty-

czą skarg przyjętych do rozpoznania) wyniósł on 6926 spraw. Oznacza to, że liczba ta była wyższa niż w 2021 r. o około 27% (wpływ nowych spraw wyniósł wówczas 5066 spraw), o około 37% wyższa niż w 2020 r. (wpływ ogólny wyniósł wówczas 4360 spraw), wyższa o 26% niż w 2019 r. (wpływ ogólny wynosił wówczas 5105 spraw) i wyższa o niespełna 25% niż w 2018 r. (wpływ ogólny wynosił wówczas 5237 spraw).

Wskazuje to na trwający od kilku lat trend znaczącego wzrostu wpływu nowych spraw do Izby Cywilnej. W 2022 r. wzrost ten był jednak wyjątkowo duży. Nie mogło to pozostać bez wpływu na rozmiar powstałej w związku z tym zaległości na koniec 2022 r.

W 2022 r. załatwiono ogółem 5785 spraw. Dla porównania w 2021 r. załatwiono 4926 spraw, w 2020 r. – 4314 spraw, w 2019 r. – 5095 spraw, a w 2018 r. załatwiono ogółem 4421 spraw. Warto zatem odnotować, że liczba załatwień w 2022 r. była zdecydowanie wyższa niż w latach poprzedzających (o 15% wyższa niż w 2021 r., o 25% wyższa niż w 2020 r., o 12% wyższa niż w 2019 r. i o 24% wyższa niż w 2018 r.), co nastąpiło dzięki ogromnemu wysiłkowi sędziów orzekających w Izbie, asystentów oraz pracowników administracyjnych. Ze względu jednak na rekordowy wpływ nowych spraw oraz problemy kadrowe, o których mowa w dalszej części sprawozdania, do rozpoznania na następny okres pozostało aż 5931 spraw, w tym 3561 skarg kasacyjnych w ramach repertorium CSK i 1796 skarg w ramach repertorium CSKP. Szczegółowe statystyki dotyczące poszczególnych rodzajów spraw zostaną zaprezentowane w dalszej części sprawozdania w odniesieniu do poszczególnych kategorii spraw.

3. Rok 2022 r. był już kolejnym z rzędu, w którym Izba Cywilna Sądu Najwyższego znajdowała się w bardzo trudnej sytuacji kadrowej. Stan obsady sędziowskiej na początku 2022 r. wynosił 24 sędziów, uwzględniając Prezesa Sądu Najwyższego kierującego Izbą oraz Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego. Nieobsadzonych pozostawało zatem aż 12 etatów sędziowskich. Stan ten sumarycznie uległ dalszemu pogorszeniu w trakcie 2022 r. Do Izby Cywilnej dołączyli co prawda czterej nowi sędziowie (SSN Maciej Kowalski, SSN Ewa Stefańska, SSN Krzysztof Wesołowski oraz SSN Mariusz Załucki), ale równocześnie w stan spoczynku odeszło w tym okresie aż pięciu sędziów (SSN Teresa Bielska-Sobkowicz, SSN Marian Kocon, SSN Anna Owczarek, SSN Krzysztof Strzelczyk oraz SSN Katarzyna Tyczka-Rote).

W związku ze zwiększeniem liczby stanowisk sędziowskich w Izbie Cywilnej z dniem 15 lipca 2022 r. z 39 do 43, liczba nieobsadzonych stanowisk jeszcze wzrosła, gdyż przez większą część 2022 r. pozostawała nieobsadzona blisko połowa stanowisk sędziowskich przewidzianych dla Izby Cywilnej. Ponadto kilkoro sędziów przebywało przez większą część roku na długotrwałych zwolnieniach lekarskich lub na urlopach dla poratowania zdrowia. Miało to głęboko negatywny wpływ na możliwość organizacji pracy w Izbie Cywilnej i spowodowało wzrost obciążenia poszczególnych sędziów. To zaś negatywnie wpłynęło na sprawność postępowania i liczbę załatwionych spraw. Warto podkreślić, że w celu poprawy tego stanu w okresie od października do grudnia 2022 r. zarządzeniem Pierwszego Prezesa SN do orzekania w Izbie Cywilnej zostało wyznaczonych czterech sędziów Sądu Najwyższego orzekających w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych (SSN Leszek Bosek, SSN Paweł Czubik, SSN Tomasz Demendecki oraz SSN Grzegorz Żmij). Trzech z tych sędziów podjęło orzekanie w Izbie Cywilnej i w 2022 r. załatwiło łącznie 106 spraw.

4. W związku z trudną sytuacją kadrową i zwiększonym wpływem spraw obciążenie poszczególnych sędziów w 2022 r. znacznie wzrosło. Przeciętnie w okresie miesięcznym sędziowie orzekali na podobnej jak w latach poprzednich liczbie posiedzeń. Biorąc pod uwagę złożoność rozpoznanych skarg kasacyjnych i zagadnień prawnych oraz uwzględniając urlopy, choroby i inne przyczyny losowe, a także przejście w stan spoczynku kilkorga sędziów, przeciętne obciążenie sędziów jest bardzo wysokie. Oscyluje ono na poziomie załatwienia 200 spraw rocznie, choć w niektórych przypadkach sięga nawet 300 spraw.

Należy podkreślić, że w związku z trudną sytuacją kadrową i wzrostem liczby nowych spraw zdecydowanie wydłuża się czas ich załatwienia. Dotyka to także spraw na wstępnym etapie zarejestrowanych w repertorium CSK. Aktualnie nie udaje się utrzymać założenia, aby w większości spraw od chwili wpływu do chwili rozstrzygnięcia o przyjęciu skargi do rozpoznania nie upłynęło więcej niż 6 miesięcy. Jedynie w 1319 sprawach udało się utrzymać taki wynik, co wynosi jedynie około 25% nowych spraw zarejestrowanych w repertorium CSK. W pozostałych przypadkach czas ten przekracza 6 miesięcy. Niestety aż w 1052 sprawach (około 20%) wyniósł on powyżej 9 miesięcy. W sprawach zarejestrowanych w repertorium CSKP czas rozpoznania także się wydłużył, choć w większości przypadków nie przekracza 18 miesięcy (w 70% spraw).

6. W 2022 r. doszło do zmian organizacyjnych i personalnych w Izbie. Na stanowiska przewodniczących Wydziałów zostali powołani sędziowie: SSN Tomasz Szanciło – Przewodniczący Wydziału I, SSN Mariusz Łodko – Przewodniczący Wydziału II, SSN Marcin Krajewski – Przewodniczący Wydziału III.

Ponadto w Izbie Cywilnej prowadzona jest istotna aktywność pozajudycyjna związana m.in. z wydawanymi publikacjami. Przez cały rok 2022 Kolegium Redakcyjne Izby przygotowywało do druku poszczególne numery urzędowych zbiorów orzeczeń OSNC oraz OSNC-ZD. Zasady przygotowywania orzeczeń wydawanych w zbiorach urzędowych zostały określone i ujednoczone na podstawie Zarządzenia Prezesa SN kierującego pracą Izby Cywilnej z 10 listopada 2021 r., a następnie z 16 listopada 2022 r.

Nieprzerwanie przygotowywany i redagowany był także „Biuletyn Izby Cywilnej Sądu Najwyższego”, który ukazuje się co dwa miesiące, regularnie i terminowo, obrazując bieżącą działalność jurysdykcyjną Izby. Oprócz uchwał i orzeczeń oraz wpływających do Izby zagadnień prawnych w Biuletynie przedstawiane są także w krótkim streszczeniu glosy dotyczące orzeczeń Sądu Najwyższego wydanych w Izbie Cywilnej, publikowane niekiedy w trudno dostępnych periodykach. Relacjonowane są nadto inne wydarzenia z życia Izby. Biuletyn Izby Cywilnej jest publikowany także w Internecie, na stronie podmiotowej Sądu Najwyższego.

Celem usprawnienia i ujednoczenia zasad sporządzenia uzasadnień w 2022 r. zostało wydane Zarządzenie Prezesa SN kierującego pracą Izby Cywilnej w sprawie prowadzenia kontrolki terminowości sporządzania uzasadnień, technicznych wymagań co do sporządzania uzasadnień oraz obiegu dokumentów związanego ze sporządzaniem uzasadnień w Izbie Cywilnej.

W marcu i wrześniu 2022 r. odbyły się zebrania robocze sędziów i asystentów Izby Cywilnej, na których prezentowane i dyskutowane były wybrane zagadnienia procesowe z praktyki orzeczniczej Izby.

W kwietniu 2022 r. z inicjatywy Prezesa Sądu Najwyższego kierującego pracą Izby Cywilnej odbyło się w Serocku wyjazdowe zebranie robocze poświęcone problemom orzeczniczym występującym w sprawach dotyczących kredytów indeksowanych do walut obcych i denominowanych w tych walutach. W zebraniu udział wzięli sędziowie Izby Cywilnej oraz Izby Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych, a także zaproszeni sędziowie sądów powszechnych orzekający w takich sprawach. Prelegentami, wprowadzającymi do dyskusji, byli przedstawiciele doktryny prawa cywilnego materialnego i procesowego oraz sędziowie.

II. Charakterystyka działalności jurysdykcyjnej

1. Działalność uchwałodawcza (repertorium CZP)

1.1. Uwagi ogólne

W okresie sprawozdawczym w III Wydziale Izby Cywilnej podjęto 63 uchwały, w tym jedną uchwałę w składzie siedmiu sędziów Sądu Najwyższego. Dla porównania w 2021 r. podjęto ogółem 70 uchwał, w tym 9 uchwał w składzie siedmiu sędziów, w 2020 r. – 31 uchwał, w 2019 r. – 56 uchwał, a w 2018 r. podjęto ogółem 59 uchwał rozstrzygających zagadnienia prawne. Jak wynika z powyższego zestawienia, mimo nieco mniejszej liczby podjętych uchwał niż rok temu, Izbie udało się powrócić do stanu, jaki istniał przed okresem pandemicznym. Warto też podkreślić, że poza podjętymi uchwałami w ramach repertorium CZP załatwiono 33 sprawy w inny sposób. W ramach tej kategorii najliczniejszą grupę (21 spraw) stanowiły sprawy, w których Sąd Najwyższy, wydając stosowne postanowienie, odmówił podjęcia uchwały. W pozostałych sprawach mieszczących się w tej grupie zostały podjęte zarówno decyzje istotne – przekazanie rozpoznania zagadnienia na skład 7-osobowy, jak i o mniejszym ciężarze gatunkowym (np. zwrócono akta z powodu braków formalnych, połączono sprawy do wspólnego rozpoznania czy też umorzono postępowanie).

Przyczyny odmowy podjęcia uchwały najogólniej można podzielić na te natury formalnej i te natury merytorycznej. Przyczyny formalne wystąpiły jedynie w 3 sprawach. W postanowieniach z: 21 stycznia 2022 r., III CZP 10/22 oraz III CZP 26/22, Sąd Najwyższy odmówił podjęcia uchwał ze względu na okoliczność, że zagadnienia prawne zostały przedstawione przez sąd do tego nieuprawniony, a w postanowieniu z 7 kwietnia 2022 r., III CZP 66/22, Sąd Najwyższy odmówił podjęcia uchwały, gdyż sąd, który przedstawił zagadnienie prawne działał w niewłaściwym składzie. W pozostałych przypadkach odmowy miały charakter merytoryczny.

Wśród najczęściej występujących przyczyn merytorycznych odmowy podjęcia uchwały, podobnie jak w latach ubiegłych, należy wskazać: brak związku oczekiwanej uchwały z rozstrzygnięciem przez sąd drugiej instancji środka odwoławczego, brak występowania poważnych wątpliwo-

ści prawnych wymaganych przez art. 390 § 1 k.p.c., a także pozornie przedstawionego zagadnienia prawnego polegająca na tym, że sąd drugiej instancji prezentuje swoje stanowisko, a jednocześnie poszukuje swoistego potwierdzenia przez Sąd Najwyższy przyjętej koncepcji. W tym kontekście warto przypomnieć, że Sąd Najwyższy podtrzymał wielokrotnie prezentowane stanowisko, że przedstawiane Sądowi Najwyższemu zagadnienie prawne musi nie tylko wiązać się z rozpatrywaną sprawą i implikować istotne, poważne wątpliwości interpretacyjne, lecz także nie może zmierzać do zastąpienia sądu *meriti* w powinności wydania rozstrzygnięcia w konkretnej sprawie (postanowienie SN z 13 maja 2022 r., III CZP 68/22).

Do częstych przyczyn odmowy podjęcia uchwały dostrzeżonych w omawianym okresie trzeba zaliczyć także szeroko rozumiane braki w uzasadnieniu postanowienia o przedstawieniu zagadnienia prawnego. Wadliwości te były przy tym spowodowane zarówno niewystarczającym zbadaniem sprawy, na tle której sąd drugiej instancji przedstawił Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne (np. brak poczynienia jednoznacznych ustaleń faktycznych – zob. postanowienie SN z 23 marca 2022 r., III CZP 20/22, czy brak dokonania wyczerpujących ustaleń w zakresie treści prawa właściwego – zob. postanowienie SN z 13 stycznia 2022 r., III CZP 22/22), jak też wiązały się z brakami w argumentacji przedłożonego problemu prawnego.

Odnosząc się do wadliwości drugiego rodzaju, Sąd Najwyższy utrzymał dotychczasowe stanowisko, że wystąpienie z zagadnieniem prawnym wymaga nie tylko sformułowania pytania adresowanego do Sądu Najwyższego, lecz także jego odpowiedniego uzasadnienia, które wskazywałoby na poważny charakter powstałych wątpliwości, możliwe drogi wykładni miarodajnych przepisów prawa oraz racje przemawiające za każdą z tych dróg – na tyle ważkie, że usprawiedliwiają wahanie się sądu *meriti* przy wyborze właściwej koncepcji interpretacyjnej (zob. np. postanowienie SN z 28 kwietnia 2022 r., III CZP 69/22).

Odnosnie do uchwał podjętych przez Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w 2022 r. należy zauważyć, że ich tematyka była – jak co roku – bardzo zróżnicowana. Zdecydowana większość uchwał dotyczyła wykładni przepisów Kodeksu cywilnego oraz Kodeksu postępowania cywilnego. Podjęto także kilka uchwał dotyczących prawa spółek handlowych, prawa upa-

dłościowego, prawa spółdzielczego, a także ustaw szczególnych, w tym ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, ustawy z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych (dalej: „u.k.k.”), czy ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (dalej: „p.o.ś.”).

1.2. Zagadnienia merytoryczne

1.2.1. Uchwała składu siedmiu sędziów

W 2022 r. Sąd Najwyższy podjął tylko jedną uchwałę w składzie siedmiu sędziów i nie zdecydował się nadać jej mocy zasady prawnej.

W uchwale składu siedmiu sędziów z 14 stycznia 2022 r., III CZP 7/22, Sąd Najwyższy rozstrzygnął zagadnienie prawne przedstawione przez Rzecznika Finansowego we wniosku z 18 sierpnia 2020 r., RF/105/2020, dotyczące kwestii, czy w świetle art. 436 k.c. w zw. z art. 34 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (dalej: „u.u.o.”), odpowiedzialność zakładu ubezpieczeń wynikająca z umowy obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych obejmuje szkody wyrządzone przez wielofunkcyjny pojazd mechaniczny, niezależnie od sposobu wykorzystywania tego pojazdu w chwili wyrządzenia szkody.

Udzielając odpowiedzi na przedstawione pytania prawne, Sąd Najwyższy uznał, że odpowiedzialność zakładu ubezpieczeń wynikająca z umowy obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych obejmuje szkody wyrządzone w wyniku pracy urządzenia zamontowanego w pojeździe także wtedy, gdy w chwili wyrządzenia szkody pojazd nie pełnił funkcji komunikacyjnej (art. 34 u.u.o. w zw. z art. 436 k.c.).

W uzasadnieniu uchwały Sąd Najwyższy szczegółowo omówił odpowiednie przepisy prawa krajowego oraz zwrócił uwagę, że dla rozstrzygnięcia przedmiotowego zagadnienia prawnego znaczenie mogą mieć także stosowne regulacje prawa Unii Europejskiej. Stąd też Sąd Najwyższy, uzasadniając zajęte stanowisko, odwołał się i wnikliwie przeanalizował nie tylko swoje (oraz sądów powszechnych) orzecznictwo relewantne w sprawie, ale również przywołał liczne judykaty TSUE.

Sąd Najwyższy przy wykładni art. 436 § 1 k.c. przychylił się do przeważającego w orzecznictwie szerokiego ujęcia „ruchu” mechanicznego środka komunikacji poruszanego za pomocą sił przyrody – a więc także pojazdu mechanicznego spełniającego kryteria formalne określone w przepisach ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych – obejmującego także sytuację, w której w ruchu pozostaje urządzenie zamontowane w pojeździe, gdy sam pojazd w chwili wyrządzenia szkody nie spełnia funkcji komunikacyjnej (transportowej).

Zdaniem Sądu Najwyższego, skoro wyniki wykładni językowej i systemowej art. 436 § 1 k.c. nie pozwalają na jednoznacznie ustalenie, czy przewidziana w tym przepisie odpowiedzialność samoistnego posiadacza mechanicznego środka komunikacji (pojazdu mechanicznego) zachodzi niezależnie od sposobu wykorzystania tego pojazdu w chwili wyrządzenia szkody, w szczególności niezależnie od wykorzystywania go w tej chwili w celu komunikacyjnym (transportowym), to zasadnicze znaczenie powinno nadać się wynikom wykładni celowościowej i funkcjonalnej. Podstawowym zaś celem art. 436 § 1 k.c. jest ochrona potencjalnie zagrożonych ruchem pojazdu, a co się z tym wiąże, przyjęcie przez ustawodawcę zmiany rozkładu ryzyka związanego z użytkowaniem pojazdów napędzanych siłą przyrody w sposób, który pozwalałby na zrównoważenie korzyści uzyskiwanych przez ich posiadaczy z zagrożeniem dla interesu osób, które mogą odnieść szkodę w zdarzeniach z udziałem takich pojazdów.

Jak podkreślił Sąd Najwyższy, przepis ten skupia się przede wszystkim na szkodach wyrządzonych przez pojazd przemieszczający się w miejscach publicznych (drogi, parkingi), gdzie może on wyrządzić szkodę nieograniczonemu kręgowi osób, co uzasadnia zaostrenie reżimu odpowiedzialności samoistnego posiadacza środka komunikacji poruszanego za pomocą sił przyrody wobec poszkodowanych jego ruchem. Dążenie do zapewnienia odpowiedniej ochrony osób pokrzywdzonych skutkuje tym, że w orzecznictwie wyraźnie eksponowana jest tendencja do postrzegania „ruchu” mechanicznego środka komunikacji poruszanego za pomocą sił przyrody (pojazdu mechanicznego) w aspekcie funkcjonalnym.

Na kanwie tak postrzeganego zakresu stosowania art. 436 § 1 k.c. nie wydaje się uzasadnione negowanie ochrony osób poszkodowanych w tych sytuacjach, w których pojazd wprawdzie nie porusza się, ale szkoda powstała na skutek napędzania za pomocą sił przyrody urządzenia

znajdującego się w pojeździe. Za utrwalone należy bowiem uznać stanowisko Sądu Najwyższego, że o wyrządzeniu szkody przez ruch pojazdu, a nie zamontowanego w nim urządzenia specjalistycznego, przesądza sam ruch silnika pojazdu. Taka wykładnia wynika z założenia, że pojazd stwarza zagrożenie dla otoczenia, tj. zarówno jego ruch w przestrzeni, jak również ruch urządzenia (silnika) generującego siłę do jego przemieszczania się. Za taką wykładnią przemawia także wzgląd na to, aby według tej zasady odpowiedzialności oceniać szkody wyrządzone przez ruch samego mechanicznego środka komunikacji poruszanego za pomocą sił przyrody, jak również przez jego części składowe, w tym zamontowane w nim urządzenia.

Poza tym właściwe jest stosowanie takiej wykładni art. 436 § 1 k.c., która zmierza do tożsamego traktowania podobnych typów szkód. Z tego względu nie jest właściwa sytuacja, w której reżim naprawienia szkody (a tym samym sytuacja prawna i ekonomiczna poszkodowanego) byłaby zależna od sposobu korzystania z mechanicznego środka komunikacji poruszanego za pomocą sił przyrody w chwili, w której doszło do zdarzenia wyrządzającego szkodę (szkoda wynikła przy przemieszczaniu się pojazdu wielofunkcyjnego po drodze publicznej objęta byłaby hipotezą art. 436 § 1 k.c.; natomiast spod tej hipotezy wyłączone byłyby szkody wyrządzone przez pojazd wielofunkcyjny znajdujący się na drodze publicznej, jeżeli w chwili powstania szkody pojazd ten nie poruszałby się). W takich sytuacjach dochodziłoby do swoistego „rozszczenia” reżimów odpowiedzialności zależnie od „fazy” pracy, w której znajdował się środek komunikacji w chwili powstania szkody.

Jak zaznaczył Sąd Najwyższy, nie bez znaczenia jest także argument podnoszony w piśmiennictwie w odniesieniu do orzeczeń TSUE, ale aktualny także przy wykładni art. 436 § 1 k.c., że w niektórych sytuacjach jest bardzo trudno jednoznacznie określić, czy mechaniczny środek komunikacji, będący jednocześnie pojazdem specjalistycznym służącym do wykonywania określonych prac (zwykły samochód wykorzystywany jako taksówka, furgon wykorzystywany do sprzedaży pożywienia, tzw. food truck, ciągnik rolniczy itp.) był w danym przypadku wykorzystywany jako narzędzie pracy, czy jako środek komunikacji.

Przeciwko możliwości przyjęcia szerokiej wykładni pojęcia ruchu mechanicznego środka komunikacji poruszanego za pomocą sił przyrody,

o którym mowa w art. 436 § 1 k.c., nie może przemawiać węższa definicja „ruchu pojazdu” przyjmowana w orzecznictwie TSUE na tle przepisów dyrektyw ubezpieczeniowych, skoro te ostatnie nie regulowały przewidzianych w art. 436 k.c. zasad ponoszenia odpowiedzialności cywilnej przez samoistnego posiadacza środka komunikacji poruszanego za pomocą sił przyrody (spełniającego jednocześnie kryteria pojazdu mechanicznego określone w tych dyrektywach).

W ocenie Sądu Najwyższego w wyżej wskazanych granicach odpowiedzialność odszkodowawczą na podstawie art. 34 u.u.o. ponosi także zakład ubezpieczeń, którego to przepisu nie można interpretować jako zawężającego zakres odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń w stosunku do odpowiedzialności cywilnej ponoszonej przez samoistnego posiadacza pojazdu mechanicznego w związku z ruchem tego pojazdu na podstawie art. 436 k.c. Przepisy ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych implementowały do porządku krajowego obowiązujące wówczas dyrektywy ubezpieczeniowe. W art. 34 u.u.o. ustawodawca posłużył się pojęciem szkody powstałej w związku z ruchem pojazdu mechanicznego występującym, ale niezdefiniowanym w tych dyrektywach. Wykładnia, zgodnie z którą pojęciem ruchu pojazdu nie jest objęta sytuacja, w której pojazd w chwili wyrządzenia szkody nie pełnił głównie funkcji środka transportu została wypracowana w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej dopiero wiele lat po wejściu w życie ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, w szczególności w wyrokach z 4 września 2014 r., C-162/13, w sprawie Vnuk, z 28 listopada 2017 r., C-514/16, w sprawie Rodrigues de Andrade i z 20 grudnia 2017 r., C-334/16, w sprawie Torreiro.

Również dopiero w orzecznictwie tego Trybunału wyjaśniono, że przepisy dyrektyw, które nie zawierały definicji pojęcia ruchu pojazdu, nie odsyłają do prawa państw członkowskich w odniesieniu do tego pojęcia, a wzdęty jednolitego stosowania prawa Unii, jak i zasada równości nakazują, by treści przepisu prawa Unii nadać w całej Unii Europejskiej autonomiczną i jednolitą wykładnię (por. wyrok TSUE z 4 września 2014 r., C-162/12, w sprawie Vnuk oraz podobnie wyrok z 16 czerwca 2011 r., C-536/09, w sprawie Omejc). Mimo że treść dekodowanych w tych orzeczeniach TSUE norm, zawartych w odpowiednich przepisach dyrektywy ubezpieczeniowych, nie uległa zmianie na skutek wydania przez TSUE orzeczeń, nie bez znaczenia jest okoliczność, że na etapie prac ustawo-

dawczych dotyczących ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych nie było jednoznacznie wyrażone ani w treści dyrektyw ubezpieczeniowych, ani w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, iż pojęcie ruchu pojazdów, którym posługiwały się przepisy tych dyrektyw, należy interpretować w sposób węższy niż przyjmowano zazwyczaj w orzecznictwie sądów polskich przy wykładni art. 436 k.c. dla oceny zakresu odpowiedzialności cywilnej samoistnego posiadacza mechanicznego środka komunikacji za szkody wyrządzone w związku z ruchem tego pojazdu.

Jak zaznaczył Sąd Najwyższy, gdyby taka była intencja ustawodawcy, to z pewnością znalazłaby ona odzwierciedlenie w odpowiedniej treści przepisów regulujących zakres wtórnej odpowiedzialności odszkodowawczej zakładu ubezpieczeń z tytułu ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych, w szczególności przez zamieszczenie w nich definicji „pojęcia ruchu” pojazdu mechanicznego. Tymczasem art. 34 u.u.o. został sformułowany w sposób uzasadniający odczytanie zawartych w nim norm w taki sposób, że przewidziane w nich odszkodowanie przysługuje wtedy, gdy posiadacz (lub kierujący pojazdem mechanicznym) są obowiązani – według właściwych przepisów regulujących ich odpowiedzialność cywilną – za szkodę wyrządzoną w związku z ruchem pojazdu. Innymi słowy, z art. 34 u.u.o. nie wynika, aby zamiarem ustawodawcy było określenie zakresu wtórnej odpowiedzialności odszkodowawczej zakładu ubezpieczeń z tytułu obowiązkowego ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych w inny sposób niż zakresu pierwotnej odpowiedzialności cywilnej ponoszonej przez nich na podstawie właściwych przepisów prawa materialnego, tj. art. 436 k.c. (określającego zasady tej odpowiedzialności) i art. 361 k.c. (określającego jej granice).

Ponadto, zdaniem Sądu Najwyższego, za taką wykładnią przemawia także wzgląd na spójność systemu prawa i wynikające stąd założenie, że ustawodawca tym samym terminom (pojęciom) występującym zwłaszcza w zbliżonych obszarach regulacji stara się nadać to samo znaczenie, w przeciwnym wypadku wyraźnie określa ich znaczenie w poszczególnych aktach prawnych. Nie uczynił tak jednak ani w stosunku do pojęcia ruchu pojazdu, którym posłużył się w art. 34 u.u.o., przez jego ograniczenie w stosunku do pojęcia ruchu mechanicznego środka komunikacji poruszanego za pomocą sił przyrody przyjmowanego w procesie wy-

kładni art. 436 k.c., ani też w stosunku do wskazania granic obowiązku odszkodowawczego zakładu ubezpieczeń przewidzianego w art. 34 u.u.o. w stosunku do granic obowiązku odszkodowawczego samoistnego posiadacza pojazdu wynikającego z art. 436 k.c.

1.2.2. Uchwały składów zwykłych

a) prawo cywilne materialne

Uchwały dotyczące zagadnień prawa cywilnego materialnego podjęte przez Sąd Najwyższy w składach zwykłych jak co roku dotyczyły wielu bardzo różnorodnych zagadnień. Przeważają uchwały dotyczące wykładni przepisów Kodeksu cywilnego, a ponadto sporo jest uchwał, w których ta problematyka występuje łącznie z zagadnieniami uregulowanymi w innych aktach prawnych.

Przykładem takiej uchwały podjętej w zakresie przepisów ogólnych Kodeksu cywilnego, która dotyczy jednocześnie problematyki uregulowanej w Kodeksie spółek handlowych, jest uchwała z 12 stycznia 2022 r., III CZP 24/22, w której Sąd Najwyższy uznał, że do umowy przelewu wiarytelności zawartej między dwiema spółkami z ograniczoną odpowiedzialnością, przy zawarciu której jedną z nich reprezentuje pełnomocnik ustanowiony przez członka jednoosobowego zarządu, który to członek zarządu jest jednocześnie prokurentem samoistnym drugiej spółki, ma zastosowanie art. 108 k.c. w zw. z art. 2 k.s.h.

Sąd Najwyższy dwukrotnie wypowiedział się w zakresie problematyki biegu terminu przedawnienia roszczeń. W uchwale z 13 stycznia 2022 r., III CZP 61/22, Sąd Najwyższy uznał, że początek biegu terminu przedawnienia roszczenia konsumenta będącego ubezpieczonym lub ubezpieczającym z tytułu zwrotu świadczenia nienależnego, związanego z pobraniem przez ubezpieczyciela w trakcie trwania umowy ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym opłat niestanowiących kosztów udzielonej ochrony ubezpieczeniowej, na podstawie niedozwolonych postanowień umownych (art. 385¹ k.c.), nie może rozpocząć się zanim konsument dowiedział się lub, rozsądnie rzecz ujmując, powinien dowiedzieć się o niedozwolonym charakterze postanowienia.

W uchwale z 13 maja 2022 r., III CZP 46/22, Sąd Najwyższy uznał natomiast, że trzyletni termin przedawnienia roszczenia przedsiębiorcy przeciwko konsumentowi, który rozpoczął bieg i nie upłynął przed dniem wej-

ścia w życie ustawy z dnia 13 kwietnia 2018 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw, kończy się ostatniego dnia roku kalendarzowego (art. 118 zd. 2 k.c. w zw. z art. 5 ust. 1 powołanej ustawy).

Problematyki prawa rzeczowego dotyczą dwie uchwały Sądu Najwyższego, tj.: III CZP 19/22 oraz III CZP 14/22. W pierwszej z nich, podjętej 28 stycznia 2022 r., Sąd Najwyższy uznał, że nieruchomości, której właścicielowi przysługuje wynikające z art. 4 ust. 4 oraz art. 24¹ ust. 6 ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych (dalej: „u.s.m.”) uprawnienie do korzystania z dróg wewnętrznych łączących się z drogą publiczną, ma odpowiedni dostęp do drogi publicznej w rozumieniu art. 145 § 1 k.c. W uchwale z 13 stycznia 2022 r., III CZP 14/22, Sąd Najwyższy przesądził natomiast, że po podziale nieruchomości władnącej, a następnie scaleniu wydzielonej w ten sposób części z inną nieruchomością, niemającą statusu nieruchomości władnącej, służebność gruntowa rozciąga się na całą powstałą w ten sposób nieruchomość.

W zakresie prawa zobowiązań – ze względu na doniosłość społeczną problematyki kredytów konsumenckich – szczególną uwagę należy zwrócić na uchwałę z 28 kwietnia 2022 r., III CZP 40/22. W uchwale tej Sąd Najwyższy uznał, że sprzeczne z naturą stosunku prawnego kredytu indeksowanego do waluty obcej są postanowienia, w których kredytodawca jest upoważniony do jednostronnego oznaczenia kursu waluty właściwej do wyliczenia wysokości zobowiązania kredytobiorcy oraz ustalenia wysokości rat kredytu, jeżeli z treści stosunku prawnego nie wynikają obiektywne i weryfikowalne kryteria oznaczenia tego kursu. Postanowienia takie, jeśli spełniają kryteria uznania ich za niedozwolone postanowienia umowne, nie są nieważne, lecz nie wiążą konsumenta w rozumieniu art. 385¹ k.c. W uzasadnieniu powołanej uchwały Sąd Najwyższy wyjaśnił, że postanowienie wykraczające poza granice swobody umów w rozumieniu art. 353¹ k.c., które z tej przyczyny może być jednocześnie zakwalifikowane jako niedozwolone postanowienie umowne, nie jest bezwzględnie nieważne, ale nie wiąże konsumenta w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. Sankcja ta oznacza, że kwestionowane postanowienie nie wywołuje skutków prawnych od samego początku i z mocy prawa, co sąd ma obowiązek wziąć pod uwagę z urzędu, chyba że konsument następnie udzieli „świadomej, wyraźnej i wolnej zgody” na to postanowienie i w ten sposób zapewni jego skuteczność.

Sąd Najwyższy zauważył przy tym, że takie określenie sankcji daje konsumentowi możliwość podjęcia decyzji, której to możliwości nie miałby w razie przyjęcia nieważności postanowienia. Stanowi to niewątpliwie uprzywilejowanie konsumenta w stosunku do innych uczestników obrotu. Jednocześnie jednak, zgodnie z przywołaną uchwałą, konsekwencją tego uprzywilejowania jest odmienne określenie początku terminu wymagalności roszczenia o zwrot świadczenia spełnionego na podstawie niedozwolonego postanowienia, niż miałyby to miejsce w przypadku sankcji bezwzględnej nieważności. W uzasadnieniu Sąd Najwyższy wskazał ponadto, że zastosowanie sankcji właściwej dla niedozwolonych postanowień umownych oznacza również, że w odniesieniu do skutków eliminacji klauzuli abuzywnej zastosowanie znajduje art. 385¹ § 2 k.c., zgodnie z którym, jeżeli postanowienie nie wiąże konsumenta, strony są związane umową w pozostałym zakresie. Oznacza to, że nie stosuje się wówczas art. 58 § 3 k.c., a bez znaczenia jest, czy strony (a w praktyce przede wszystkim kontrahent konsumenta) zawarłyby umowę bez takiej klauzuli. Stanowisko takie nie wyklucza całkowicie, że ostatecznym skutkiem okaże się brak związania umową w całości, jednak o przyjęciu takiego wniosku w poszczególnych przypadkach zadecydują inne przesłanki niż przewidziane w art. 58 § 3 k.c.

Podobnie jak w latach ubiegłych Sąd Najwyższy rozpoznawał także zagadnienia prawne dotyczące odpowiedzialności odszkodowawczej. Na szczególną uwagę zasługuje w tym kontekście uchwała z 28 października 2022 r., III CZP 100/22 (sprawa połączona do wspólnego rozstrzygnięcia ze sprawami III CZP 136/22 i III CZP 138/22), w której Sąd Najwyższy zajmował się roszczeniem o naprawienie szkody wynikającym z Prawa ochrony środowiska. W uchwale tej Sąd Najwyższy przyjął, że właścicielowi nieruchomości położonej w strefie ograniczonego użytkowania, o której mowa w art. 135 p.o.ś., nie przysługuje odszkodowanie w wysokości odpowiadającej kosztom zapewnienia w budynku znajdującym się na tej nieruchomości odpowiedniego klimatu akustycznego, jeżeli koszty te nie zostały poniesione.

Z przywołaną ustawą łączy się także uchwała z 7 kwietnia 2022 r., III CZP 80/22, gdzie Sąd Najwyższy orzekł, że wprowadzenie obszaru ograniczonego użytkowania z uwagi na niemożność zachowania standardów ochrony środowiska przed hałasem w związku z funkcjonowa-

niem lotniska (art. 135 ust. 1 p.o.ś.) nie stanowi samodzielnej podstawy roszczenia odszkodowawczego z tytułu obniżenia wartości nieruchomości, określonego w art. 129 ust. 2 tej ustawy oraz przyjął, że za ograniczające sposób korzystania z nieruchomości w rozumieniu art. 129 ust. 2 ww. ustawy mogą być uznane wyłącznie postanowienia aktu ustanawiającego obszar ograniczonego użytkowania określające nakazy, zakazy i zalecenia skierowane do właścicieli nieruchomości (art. 135 ust. 3a powyższej ustawy). Identyczne stanowisko Sąd Najwyższy wyraził w uchwale z 29 kwietnia 2022 r., III CZP 81/22.

Kolejnym wartym uwagi orzeczeniem, dotyczącym istotnej problematyki ubezpieczeń odpowiedzialności cywilnej, jest uchwała z 6 października 2022 r., III CZP 119/22, w której Sąd Najwyższy przyjął, że odszkodowanie przysługujące od zakładu ubezpieczeń na podstawie umowy ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych za szkody powstałe w związku z ruchem tych pojazdów obejmuje wyłącznie niezbędne i ekonomicznie uzasadnione koszty naprawy. Zagadnienie związane z odpowiedzialnością odszkodowawczą oraz z umową ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej zostało rozstrzygnięte przez Sąd Najwyższy również w uchwale z 20 stycznia 2022 r., III CZP 9/22, w której przyjęto, że sprawca wypadku komunikacyjnego i zakład ubezpieczeń, z którym sprawca wypadku jest związany umową ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych za szkody związane z ruchem tych pojazdów, odpowiadają wobec zarządcy drogi za szkodę spowodowaną zanieczyszczeniami drogi płynami silnikowymi.

Duże znaczenie dla problematyki zobowiązań umownych mają uchwały z 5 października 2022 r., III CZP 101/22, oraz z 2 lutego 2022 r., III CZP 32/22. W pierwszej z nich Sąd Najwyższy uznał, że przewidziane w art. 3 pkt 1 ustawy z dnia 8 marca 2013 r. o przeciwdziałaniu nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych wyłączenie stosowania tej ustawy do długów objętych postępowaniem prowadzonym na podstawie przepisów ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (dalej: „pr.up.”), nie pozbawia wierzyciela uprawnienia do odsetek ustawowych za opóźnienie na zasadach ogólnych. Z kolei w drugiej z wymienionych powyżej uchwał Sąd Najwyższy przyjął, że w razie zbiegu – w postępowaniu egzekucyjnym z użytkownika wieczystego – uprawnienia

wierzyciela (pauliańskiego), względem którego czynność prawna zbycia tego prawa, zawarta między dłużnikiem a osobą trzecią, została uznana za bezskuteczną (art. 532 k.c.), z uprawnieniem wierzyciela (hipotecznego), który uzyskał na tym prawie zabezpieczenie hipoteczne na podstawie czynności prawnej zawartej z osobą trzecią, ale przed ujawnieniem w księdze wieczystej roszczenia wierzyciela pauliańskiego, mają zastosowanie reguły pierwszeństwa wynikające z ustawy o księgach wieczystych i hipotece, chyba że wierzyciel pauliański zakwestionował skutecznie czynność prawną ustanowienia hipoteki w trybie skargi pauliańskiej realizowanej w formie powództwa albo zarzutu przeciwko wierzycielowi hipotecznemu (art. 531 § 1 i 2 k.c.).

Prawa spadkowe w połączeniu z problematyką powstałą na tle Prawa bankowego dotyczy uchwała Sądu Najwyższego z 27 kwietnia 2022 r., III CZP 57/22, w której uznano, że kwota objęta przewidzianym w art. 56 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (dalej: „pr.bank.”) pisemnym poleceniem złożonym bankowi przez posiadacza rachunku oszczędnościowego, rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego lub rachunku terminowej lokaty oszczędnościowej dotyczącym dokonania – po jego śmierci – wypłaty określonej kwoty pieniężnej na rzecz wskazanych przez niego osób: małżonka, wstępnych, zstępnych lub rodzeństwa (dyspozycja wkładem na wypadek śmierci), nie podlega zaliczeniu na schedę spadkową w rozumieniu art. 1039 § 1 k.c.

Problematyka związana ze stosowaniem przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego nie pojawiała się często w pytaniach prawnych kierowanych w 2022 r. do Sądu Najwyższego. Niemniej jednak, w ramach tej kategorii, można wskazać uchwałę z 31 maja 2022 r., III CZP 28/22, w której Sąd Najwyższy przyjął, że wytoczenie przez rodzica w imieniu dziecka powództwa o ochronę dóbr osobistych przeciwko drugiemu z rodziców tego dziecka jest czynnością z zakresu reprezentacji dziecka (art. 98 k.r.o.).

W tym kontekście zauważyć warto, że kwestie związane z prawem rodzinnym pojawiały się również w związku z zagadnieniami prawnymi powstałymi na gruncie prawa spółek handlowych, czym Sąd Najwyższy w tym okresie sprawozdawczym zajmował się częściej. Jako przykład można wskazać na uchwały z 6 października 2022 r., III CZP 109/22, oraz z 12 stycznia 2022 r., III CZP 67/22. W pierwszej z nich Sąd Najwyższy

przesądził, że ustanowienie prawomocnym wyrokiem sądu rozdzielności majątkowej małżeńskiej między małżonkami pozostającymi w ustroju ustawowej wspólności majątkowej nie powoduje, że współmałżonek akcjonariusza, który samodzielnie objął lub nabył akcje imienne wchodzące w skład tej wspólności, może wykonywać związane z nimi prawa korporacyjne. W drugiej – przyjął z kolei, że zawarcie przez spółkę akcyjną umowy poręczenia za dług małżonka pozostającego z członkiem zarządu tej spółki w ustroju wspólności ustawowej wymaga zgody walnego zgromadzenia (art. 15 § 1 k.s.h.).

W pozostałych dwóch uchwałach dotyczących problematyki spółek handlowych Sąd Najwyższy rozstrzygał zagadnienia szczególnie istotne z punktu widzenia bezpieczeństwa obrotu. W uchwale z 29 kwietnia 2022 r., III CZP 75/22, Sąd Najwyższy stwierdził, że zmiana umowy spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, która nie została zgłoszona do sądu rejestrowego w terminie sześciu miesięcy od dnia jej dokonania, nie wywołuje skutków prawnych (art. 256 § 3 w zw. z art. 169 § 1 k.s.h.). Natomiast w uchwale z 12 stycznia 2022 r., III CZP 78/22, Sąd Najwyższy uznał, że jeżeli naruszenie zakazu konkurencji, o którym mowa w art. 56 § 2 k.s.h., polega na podjęciu dających się zindywidualizować, powtarzających się zachowań, roszczenia współnika przewidziane w art. 57 § 1 k.s.h. przedawniają się z upływem sześciu miesięcy od dnia, gdy wszyscy pozostali współnicy dowiedzieli się o naruszeniu zakazu, nie później jednak niż z upływem trzech lat (art. 57 § 2 k.s.h.), liczonych odrębnie w stosunku do każdego zachowania.

Podobnie jak w latach ubiegłych także w 2022 r. pytania prawne sądów powszechnych dotyczyły problematyki prawa spółdzielczego oraz bardzo złożonych zagadnień odnoszących się do spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych. W przypadku prawa spółdzielczego została podjęta jedna uchwała, w której Sąd Najwyższy wyjaśnił, że członek spółdzielni nie może ustanowić pełnomocnika do zastępowania go w zebraniu grupy członkowskiej (uchwała z 6 maja 2022 r., III CZP 47/22). Natomiast przywołanych kas dotyczyły dwie uchwały Sądu Najwyższego. Dodatkowo uchwały te pozostawały w związku z niezwykle złożoną problematyką upadłości.

W uchwale z 7 kwietnia 2022 r., III CZP 63/22, Sąd Najwyższy, udzielając odpowiedzi na złożone z kilku pytań zagadnienie prawne, uznał, że:

1. W stosunku do byłego członka spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej syndyk kasy nie może domagać się wyrównania różnicy między wkładem zadeklarowanym a wkładem wpłaconym. 2. Byli członkowie spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej uczestniczą w stratach bilansowych kasy na zasadach określonych w stosownej uchwale walnego zgromadzenia. 3. Roszczenie spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej o spełnienie przez byłych członków świadczenia pieniężnego z tytułu ich uczestnictwa w stratach bilansowych staje się wymagalne z chwilą wezwania ich do spełnienia tego świadczenia. W razie ogłoszenia upadłości kasy oszczędnościowo-kredytowej wezwania do spełnienia świadczenia, o którym mowa, dokonuje syndyk, o ile przed ogłoszeniem upadłości walne zgromadzenie kasy podjęło uchwałę o pokryciu straty z uwzględnieniem świadczeń ze strony członków lub byłych członków kasy. Na skutek podjęcia takiej uchwały dochodzi do konkretyzacji obowiązku uczestnictwa w stratach kasy przez członków lub byłych członków kasy. 4. Roszczenie spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej lub jej syndyka z tytułu uczestnictwa członków kasy lub byłych członków kasy w pokrywaniu strat bilansowych jest roszczeniem związanym z prowadzeniem działalności gospodarczej. W odniesieniu do tego typu roszczeń członkowie lub byli członkowie kasy co do zasady mają status konsumenta.

W drugiej z uchwał, podjętej 4 października 2022 r., III CZP 110/22, Sąd Najwyższy uznał z kolei, że ogłoszenie upadłości spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej z likwidacją jej majątku nie jest ustaniem członkostwa w Krajowej Spółdzielczej Kasie Oszczędnościowo-Kredytowej w rozumieniu art. 58 ustawy z dnia 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych, w związku z czym syndyk masy upadłości spółdzielczej kasy oszczędnościowej nie jest uprawniony do żądania zwrotu na rzecz upadłego wkładów wniesionych przez tę kasę na obligatoryjny fundusz stabilizacyjny.

Z przywołaną już problematyką prawa upadłościowego wiąże się również uchwała Sądu Najwyższego z 20 października 2022 r., III CZP 104/22, w której uznano, że jeżeli bezskuteczność czynności prawnej dokonanej przez dłużnika powstała z mocy prawa (art. 128 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze, w brzmieniu obowiązującym przed 1 stycznia 2016 r.) i wywiera skutek przed ogłoszeniem jego upadłości, to żądanie syndyka masy upadłości dłużnika zwrotu świadczenia

wydanego drugiej stronie w wykonaniu umowy bezskutecznej względem masy upadłości, jeżeli ogłoszono upadłość obu kontrahentów, powinno nastąpić w trybie wyłączenia z masy upadłości, o ile przedmiot świadczenia jest wyodrębniony w masie upadłości, co w przypadku środków pieniężnych oznacza wymaganie wyodrębnienia w masie upadłości na osobnym rachunku bankowym. W przeciwnym razie właściwą drogą dochodzenia tej wierzytelności jest tryb zgłoszenia wierzytelności.

W omawianym okresie Sąd Najwyższy podjął także kilka istotnych uchwał dotyczących wykładni przepisów zawartych w innych ustawach szczególnych.

W uchwale z 20 października 2022 r., III CZP 111/22, Sąd Najwyższy przyjął, że odpowiedzialność byłych małżonków będących współwłaścicielami lokalu mieszkalnego stanowiącego odrębną nieruchomością, który uprzednio wchodził w skład ich majątku wspólnego, za zobowiązania wobec wspólnoty mieszkaniowej powstałe po ustaniu wspólności majątkowej małżeńskiej z tytułu wydatków i ciężarów związanych z utrzymaniem nieruchomości wspólnej w części niezajdującej pokrycia w innych przychodach, jest odrębną odpowiedzialnością każdego z nich w zakresie odpowiadającym ich udziałom w nieruchomości wspólnej, ustalonym zgodnie z art. 3 ust. 3a u.w.l.

Odnotać warto także uchwałę z 29 kwietnia 2022 r., III CZP 62/22, w której Sąd Najwyższy stwierdził, że w sprawie o zapłatę przez dzierżawcę lub zarządcę obwodu łowieckiego odszkodowania za szkodę łowiecką sąd jest związany decyzją nadleśniczego Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe ustalającą wysokość odszkodowania, która nie została zakwestionowana w terminie określonym w art. 46e ust. 4 ustawy z dnia 13 października 1995 r. – Prawo łowieckie.

Za niezwykle interesującą uznać należy uchwałę Sądu Najwyższego z 27 kwietnia 2022 r., III CZP 74/22, w której przesądzono, że depozytariusz, działający na podstawie art. 68 ust. 1 ustawy z dnia 27 maja 2004 r. o funduszach inwestycyjnych i zarządzaniu alternatywnymi funduszami inwestycyjnymi, jest uprawniony do zmiany statutu reprezentowanego funduszu inwestycyjnego tylko w zakresie wynikającym z art. 68 ust. 3 zd. 1 w zw. z art. 18 ust. 2 pkt 2 tej ustawy; nie może dokonać zmiany tego statutu co do czasu trwania reprezentowanego funduszu inwestycyjnego.

Problematyki ustawy o gospodarce nieruchomościami dotyczy z kolei uchwała Sądu Najwyższego z 20 stycznia 2022 r., III CZP 8/22, w której przyjęto, że nieważne jest postanowienie umowy o ustanowieniu użytkownika wieczystego określające obowiązek zapłaty przez użytkownika wieczystego kary umownej w wypadku niezagospodarowania nieruchomości w terminie wskazanym w umowie.

Odnosnie do problematyki nabywania nieruchomości przez cudzoziemców istotną wypowiedzią Sądu Najwyższego jest uchwała z 24 marca 2022 r., III CZP 48/22, w której stwierdzono, że przewidziana w art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 24 marca 1920 r. o nabywaniu nieruchomości przez cudzoziemców sankcja nieważności nie ma zastosowania do nabycia nieruchomości na podstawie prawomocnego postanowienia o podziale majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej między małżonkami.

b) prawo cywilne procesowe

Zdecydowana większość uchwał podejmowanych w składach zwykłych dotyczy przepisów Kodeksu postępowania cywilnego. Jest to zrozumiałe, gdyż chodzi tu o najobszerniejszą ustawę, a ponadto nadal widoczne są skutki wejścia w życie zmian wprowadzonych do Kodeksu ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (dalej: „nowela z 2019 r.”). Nowelizacja ta w dalszym ciągu rodzi bowiem liczne wątpliwości sądów powszechnych, co odzwierciedlają pytania prawne kierowane do Sądu Najwyższego.

Jako przykład można wskazać uchwałę z 27 kwietnia 2022 r., III CZP 56/22, w której Sąd Najwyższy przyjął, że art. 44² pkt 1 k.p.c. ma zastosowanie do spraw wszczętych i niezakończonych przed jego wejściem w życie (art. 9 ust. 2 noweli z 2019 r.). Rozpoznając apelację, sąd drugiej instancji nie jest związany postanowieniem o odmowie przekazania sprawy, wydanym na podstawie art. 44² pkt 1 k.p.c. przez sąd przełożony na skutek przedstawienia sądu pierwszej instancji. W sprawie wszczętej i niezakończonej w pierwszej instancji przed wejściem w życie art. 44² pkt 1 k.p.c., sąd drugiej instancji uwzględni zarzut naruszenia tego przepisu, gdy to uchybienie mogło mieć wpływ na wynik sprawy; w takiej sytuacji uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje do ponownego rozpoznania innemu sądowi równorzędnemu z sądem pierwszej instancji.

W uchwale z 20 października 2022 r., III CZP 96/22, Sąd Najwyższy za-
jął stanowisko, że poniesienie przez powoda kosztów związanych z dorę-
czeniem za pośrednictwem komornika po wydaniu orzeczenia kończą-
cego postępowanie w sprawie uzasadnia zasądzenie tych kosztów od
pozwanego na podstawie art. 108¹ k.p.c.

Wątpliwości związane z wejściem w życie noweli z 2019 r. Sąd Najwyż-
szy rozstrzygnął także w uchwale z 25 stycznia 2022 r., III CZP 51/22,
przyjmując, że na postanowienie sądu pierwszej instancji co do składu
grupy wydane w postępowaniu grupowym przysługuje zażalenie do
sądu drugiej instancji (art. 394 k.p.c. w zw. z art. 24 ust. 1 ustawy z dnia
17 grudnia 2009 r. o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym).

Stosowania przepisów Kodeksu postępowania cywilnego po przed-
miotowej nowelizacji ustawy procesowej dotyczyła ponadto uchwała
Sądu Najwyższego z 25 stycznia 2022 r., III CZP 4/22, w której uznano, że
postępowanie wywołane zażaleniem na postanowienie sądu pierwszej
instancji w przedmiocie zabezpieczenia umarza sąd, który wydał zaskar-
żone postanowienie, w składzie trzech sędziów (art. 741 § 2 k.p.c.).

Problematyki zażalenia dotyczyły także uchwały: z 23 czerwca 2022 r.,
III CZP 50/22; z 21 stycznia 2022 r., III CZP 37/22, i z 13 kwietnia 2022 r.,
III CZP 85/22. W pierwszej z nich Sąd Najwyższy – na tle sprawy powstałej
w toku postępowania upadłościowego, przyjął, że na postanowienie
sądu upadłościowego, jako sądu drugiej instancji, o odrzuceniu zażale-
nia na postanowienie sędziogo-komisarza nie przysługuje zażalenie
(art. 394² k.p.c. w zw. z art. 229 pr.up.) oraz uznał, że w razie wniesienia
takiego zażalenia odrzuca je sąd, który wydał zaskarżone postanowienie,
w składzie trzech sędziów (art. 397 § 1 k.p.c. w zw. z art. 229 pr.up.).
W drugiej zajmował się natomiast niezwykle istotną kwestią możliwości
stosowania w prawie procesowym analogii. Udzielając odpowiedzi na
pytanie prawne, Sąd Najwyższy przesądził, że na postanowienie sądu
pierwszej instancji w przedmiocie wynagrodzenia kuratora strony, której
miejsce pobytu nie jest znane, przysługuje zażalenie do innego składu
tego sądu (art. 394^{1a} § 1 pkt 9 k.p.c. *per analogiam*). Ponadto uznał, że
jeżeli kuratorem takim jest adwokat, jego wynagrodzenie podlega pod-
wyższeniu o należny podatek od towarów i usług.

W uzasadnieniu przywołanej uchwały Sąd Najwyższy zaznaczył jedno-
cześnie, że stanowisko to nie pozostaje w sprzeczności z wypowiedziami

Sądu Najwyższego, które wskazują, że po wejściu w życie ustawy nowelizującej podstawowym modelem zażalenia na postanowienie sądu pierwszej instancji jest nadal zażalenie wertykalne, a zażalenia horyzontalne stanowią wyjątek od reguły wynikającej z art. 394 k.p.c. (uchwały SN z 27 listopada 2020 r., III CZP 12/20, i z 25 lutego 2021 r., III CZP 17/20). Wyjaśnił, że wskazane wypowiedzi nie negują możliwości uzupełnienia luki w prawie przez analogię do przepisów dopuszczających zażalenie, lecz wyjaśniają reguły ustalania sądu właściwego w przypadkach, w których zażalenie przewidziane zostało przez ustawodawcę wprost w przepisach, jednak ustawa nie określa, jaki charakter – dewolutywny czy poziomy – mają zażalenia na określone postanowienia sądu pierwszej instancji. W uchwale III CZP 85/22 Sąd Najwyższy stwierdził z kolei, że złożenie wniosku o sporządzenie uzasadnienia i doręczenie postanowienia z uzasadnieniem nie stanowi przesłanki dopuszczalności zażalenia na postanowienie, o którym mowa w art. 766¹ § 1 k.p.c.

Wątpliwości związane z istotą powództwa o ustalenie Sąd Najwyższy rozstrzygał w dwóch uchwałach. W orzeczeniu z 20 stycznia 2022 r., III CZP 17/22, Sąd Najwyższy przyjął, iż nie jest dopuszczalne ustalenie na podstawie art. 189 k.p.c., że na walnym zgromadzeniu akcjonariuszy spółki akcyjnej została podjęta określona uchwała, jeżeli w protokole walnego zgromadzenia stwierdzono, że uchwała nie została podjęta. Natomiast w uchwale z 29 kwietnia 2022 r., III CZP 79/22, uznał, że w sprawie o ustalenie nieistnienia uchwały wspólnoty mieszkaniowej sąd nie jest związany ustaleniami dotyczącymi jej istnienia zawartymi w uzasadnieniu prawomocnego wyroku oddalającego powództwo o uchylenie tej uchwały. Rozstrzygnięcie zawarte w drugim z prezentowanych judykatów było wynikiem przyjęcia dominującego w orzecznictwie wąskiego ujęcia mocy wiążącej prawomocnego orzeczenia.

W kontekście tego ostatniego zagadnienia warto także przywołać uchwałę z 20 stycznia 2022 r., III CZP 23/22, w której Sąd Najwyższy uznał, że w sprawie o stwierdzenie zasiedzenia służebności przesyłu sąd nie jest związany ustaleniami i oceną prawną, które zadecydowały o prawomocnym oddaleniu wniosku o ustanowienie tej służebności w sprawie między tymi samymi uczestnikami z uwagi na uwzględnienie zarzutu jej zasiedzenia.

Podstawowego dla funkcjonowania sądów stosujących przepisy Kodeksu postępowania cywilnego zagadnienia sprawy cywilnej dotyczyła

uchwałą Sądu Najwyższego z 20 stycznia 2022 r., III CZP 30/22, w której przyjęto, że w sprawie z wniosku gminy o złożenie do depozytu sądowego należności podatkowej podlegającej zwrotowi, wskazującego na wątpliwości co do następstwa prawnego podmiotu, na którego rzecz ma nastąpić zwrot, droga sądowa jest dopuszczalna.

W interesującej uchwale z 13 kwietnia 2022 r., III CZP 54/22, Sąd Najwyższy uznał, że w sprawie o rozwiązanie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością zawiązanej przez kilka gmin dla realizowania celu polegającego na zaspokajaniu potrzeb ich mieszkańców w zakresie zbiorowego zaopatrzenia w wodę i odprowadzania ścieków nie istnieje między spółką a tymi gminami współuczestnictwo bierno konieczne; ochronę interesu gminy jako współnika zabezpiecza możliwość zgłoszenia interwencji ubocznej.

Za ważne orzeczenie uznać należy także uchwałę z 6 kwietnia 2022 r., III CZP 12/22, w której Sąd Najwyższy wyraził stanowisko, że postanowienie o uchyleniu wyroku i umorzeniu postępowania sąd drugiej instancji na posiedzeniu niejawnym może wydać w składzie trzech sędziów (art. 386 § 3 w zw. z art. 367 § 3 w zw. z art. 374 k.p.c.).

Składu sądu dotyczyła nadto uchwała z 26 maja 2022 r., III CZP 86/22, w której Sąd Najwyższy przyjął, że jeżeli na podstawie art. 15zszs¹ ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (dalej: „uCOVID-19”) prezes sądu zarządził rozpoznanie apelacji w składzie trzech sędziów, sprawa powinna zostać rozpoznana przez skład sądu złożony z dotychczasowego sędziego referenta, a pozostali sędziowie powinni zostać przydzieleni losowo zgodnie z art. 47a ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawa o ustroju sądów powszechnych (dalej: „p.u.s.p.”), nawet gdy w sprawie uprzednio wyznaczony był skład trzyosobowy, który przestał być składem właściwym do rozpoznania sprawy na podstawie art. 6 ust. 2 ustawy z dnia 28 maja 2021 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw.

W okresie sprawozdawczym Sąd Najwyższy zajmował się również niezwykle ważną problematyką nieważności postępowania. W uchwale z 13 października 2022 r., III CZP 95/22, przyjął, że rozpoznanie sprawy przez sąd, w którym pełni służbę sędzia, podlegający wyłączeniu na pod-

stawie art. 48 § 1 pkt 1–4 k.p.c., który nie zasiada w składzie tego sądu, nie skutkuje nieważnością postępowania na podstawie art. 379 pkt 4 k.p.c., zaś w uchwale z 20 października 2022 r., III CZP 97/22, uznał, że zarządzenie przez przewodniczącego wydziału wyłonienia nowego składu orzekającego w drodze losowania z pominięciem sędziego wyznaczonego do rozpoznania sprawy z mocy ustawy na podstawie art. 386 § 5 k.p.c. nie skutkuje samo w sobie sprzecznością składu orzekającego z przepisami prawa w rozumieniu art. 379 pkt 4 k.p.c.

Podobny ciężar gatunkowy miała także uchwała Sądu Najwyższego z 13 maja 2022 r., III CZP 83/22, w której przesądzono, że sędzia, który zawarł z bankiem będącym stroną postępowania umowę kredytu hipotecznego denominowanego lub indeksowanego we frankach szwajcarskich, nie jest z tej przyczyny wyłączony z mocy ustawy w sprawie, której przedmiotem są roszczenia związane z taką umową zawartą przez ten bank z innym podmiotem (art. 48 § 1 pkt 1 k.p.c.).

Równie istotny charakter miała też uchwała z 6 października 2022 r., III CZP 112/22, w której Sąd Najwyższy zajmował się niezwykle interesującym zagadnieniem *sententia non existens*. Odpowiadając na pytanie prawne, Sąd Najwyższy przyjął, że postanowienie wydane na posiedzeniu niejawnym jest orzeczeniem nieistniejącym w sytuacji, gdy podpis został złożony wyłącznie pod całym dokumentem obejmującym sentencję i zasadnicze powody rozstrzygnięcia (art. 357 § 5 k.p.c.).

Rozpoznając zagadnienie prawne dotyczące kwalifikacji sprawy jako majątkowej albo niemajątkowej z perspektywy art. 17 pkt 1 i 4 k.p.c., Sąd Najwyższy wyjaśnił, że sprawa o orzeczenie przez sąd o wygaśnięciu spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu (art. 11 ust. 1¹ u.s.m.) ma charakter majątkowy.

Jak co roku wykładni Sądu Najwyższego podlegały także przepisy Kodeksu postępowania cywilnego regulujące postępowanie nieprocesowe. W uchwale z 13 kwietnia 2022 r., III CZP 90/22, Sąd Najwyższy zdecydował, że małoletni będący rodzeństwem (przyrodnim) nie są uczestnikami postępowania w sprawie o ustalenie kontaktów między nimi (art. 113⁶ k.r.o.). Pozostałe trzy uchwały dotyczące tego trybu postępowania odnosiły się do delikatnej problematyki spraw z zakresu stosunków między rodzicami a dziećmi. W uchwale z 21 stycznia 2022 r., III CZP 58/22, Sąd Najwyższy stwierdził, że sąd opiekuńczy, orzekając o zleceniu kuratorowi

sądowemu przymusowego odebrania osoby podlegającej władzy rodzicielskiej (art. 598⁶ k.p.c.), nie bada zasadności orzeczenia podlegającego wykonaniu. W kolejnym orzeczeniu wydanym w tej materii, tj. w uchwale z 13 kwietnia 2022 r., III CZP 76/22, przyjęto, że sąd opiekuńczy może zagrozić osobie uprawnionej do kontaktów z dzieckiem nakazaniem zapłaty określonej sumy pieniężnej na rzecz osoby, pod której pieczę dziecko pozostaje za ich niezrealizowanie (art. 598¹⁵ § 2 k.p.c.) także wtedy, gdy w ugodzie użyto określenia, że uprawniony ma prawo do kontaktów z dzieckiem, a pominięto będący odpowiednikiem prawa obowiązek realizowania uzgodnionych kontaktów. W ostatnim orzeczeniu z tej grupy, tj. w uchwale z 28 kwietnia 2022 r., III CZP 87/22, uznano, że z zawartej przed sądem ugody w przedmiocie kontaktów z dzieckiem wynika obowiązek takiego zachowania osoby sprawującej pieczę nad dzieckiem, które jest niezbędne do wykonywania albo właściwego wykonywania określonego w tej ugodzie sposobu utrzymywania kontaktów z dzieckiem przez osobę uprawnioną (art. 598¹⁵ § 1 k.p.c.).

Sąd Najwyższy wypowiadał się także w przedmiocie przepisów zamieszczonych w części drugiej i trzeciej Kodeksu postępowania cywilnego. W uchwale z 13 stycznia 2022 r., III CZP 65/22, mającej istotny wymiar w ramach postępowania zabezpieczającego, Sąd Najwyższy stwierdził, że na podstawie art. 754¹ § 2 w zw. z art. 754¹ § 1 k.p.c. dopuszczalna jest zmiana terminu upadku zabezpieczenia przez zajęcie wierzytelności z rachunku bankowego (art. 747 pkt 1 k.p.c.), postanowieniem wydanym przez sąd po upływie miesięcznego terminu od uprawomocnienia się orzeczenia uwzględniającego roszczenie, jeśli uprawniony złożył wniosek o zmianę terminu przed jego upływem. Z kolei regulacji zamieszczonej w części trzeciej Kodeksu postępowania cywilnego dotyczyła uchwała z 7 kwietnia 2022 r., III CZP 44/22, w której Sąd Najwyższy przesądził, że w postępowaniu o ponowne wydanie tytułu wykonawczego zamiast utraconego sąd nie bada, czy roszczenie objęte tytułem wykonawczym przedawniło się (art. 794 k.p.c.).

Sąd Najwyższy rozstrzygnął także kilka kwestii spornych z zakresu kosztów sądowych. W uchwale z 12 stycznia 2022 r., III CZP 60/22, Sąd Najwyższy zajął stanowisko, że w sprawie o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego strona pozwana, która na jego podstawie jest uprawniona do egzekwowania należnych jej świadczeń alimentacyjnych,

jest ustawowo zwolniona od kosztów sądowych na podstawie art. 96 ust. 1 pkt 2 u.k.s.c. Powtórzenie wielokrotnie prezentowanego stanowiska nastąpiło z kolei w uchwale z 26 kwietnia 2022 r., III CZP 82/22, gdzie potwierdzono, że art. 112 ust. 3 u.k.s.c. uchyla obowiązek wezwania do uiszczenia opłaty w wysokości stałej lub stosunkowej, obliczonej od wskazanej przez stronę wartości przedmiotu zaskarżenia, od nieopłaconej apelacji wniesionej przez radcę prawnego w sytuacji, gdy doszło do oddalenia jej wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych i ma ten skutek, że termin do uiszczenia opłaty rozpoczyna bieg od chwili doręczenia stronie postanowienia o oddaleniu tego wniosku. Odnośnie do kosztów sądowych Sąd Najwyższy wypowiedział się ponadto w uchwale z 16 listopada 2022 r., III CZP 116/22, oraz w uchwale z 28 stycznia 2022 r., III CZP 38/22. W pierwszej z nich stwierdził, że art. 13a u.k.s.c. znajduje zastosowanie do dochodzonych przez konsumentów roszczeń wynikających z czynności bankowych (art. 5 ust. 1 i 2 pr.bank.). W drugiej, odpowiadając na pytanie prawne, uznał, że od powoda będącego konsumentem, dochodzącego w jednym pozwie kilku roszczeń wynikających z czynności bankowych, pobiera się na podstawie art. 13a u.k.s.c. jedną opłatę stałą, jeżeli wartość przedmiotu sporu dla tych roszczeń, ustalona na podstawie art. 21 k.p.c., przewyższa kwotę 20 000 zł.

W okresie sprawozdawczym Sąd Najwyższy zajmował się także wykładnią przepisów ustawy o kosztach komorniczych. Liczba zadanych pytań prawnych oraz różnorodność przedstawionych zagadnień wskazuje, że materia ta nadal może uchodzić za budzącą problemy w praktyce sądów powszechnych.

W istotnej uchwale z 28 stycznia 2022 r., III CZP 34/22, Sąd Najwyższy uznał, że art. 29 u.k.k. nie znajduje zastosowania, jeżeli sześciomiesięczny okres bezczynności wierzyciela, który nie zażądał podjęcia zawieszonoego postępowania egzekucyjnego, upłynął przed dniem wejścia w życie tej ustawy, zaś komornik umorzył postępowanie z tej przyczyny na podstawie art. 824 § 1 pkt 4 k.p.c. po 1 stycznia 2019 r. W orzeczeniu tym Sąd Najwyższy powtórzył, w ślad za uchwałą III CZP 62/19, że fundamentalna zmiana zasad rozstrzygania o kosztach postępowania egzekucyjnego w przypadku upływu okresu bezczynności wierzyciela skutkującej umorzeniem z urzędu postępowania egzekucyjnego, powinna w procesie wykładni stosowania prawa intertemporalnego w pełni respektować zasadę *fair play*,

skoro wprowadzona nowelizacją i bezpośrednio stosowana zmiana jest niekorzystna dla wierzycieli nią dotkniętych, zmniejszając standard ochrony ich praw i ingerując w prawa majątkowe stron postępowania egzekucyjnego, które w sposób dostateczny zostały ukształtowane pod rządem ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji. Przypomniał ponadto, że przyjęcie, iż o zasadach rozstrzygnięcia o kosztach decyduje data wydania przez komornika postanowienia w tym przedmiocie, a nie data wystąpienia zdarzenia uzasadniającego umorzenie postępowania egzekucyjnego byłoby krzywdzące dla wierzycieli, bowiem rygor ich odpowiedzialności za koszty komornicze byłby uzależniony tylko od tego, w jakim dniu komornik wywiązałby się z ciążącego na nim obowiązku wydania z urzędu postanowienia o umorzeniu postępowania egzekucyjnego wskutek beczynności wierzyciela.

W uchwale z 27 stycznia 2022 r., III CZP 36/22, Sąd Najwyższy przesądził, że złożenie przez wierzyciela wniosku egzekucyjnego przeciwko zmarłemu dłużnikowi stanowi oczywiście niecelowe wszczęcie postępowania egzekucyjnego w rozumieniu art. 30 u.k.k. Przeciwny pogląd został wyrażony w uchwale z 28 stycznia 2022 r., III CZP 21/22, gdzie przyjęto z kolei, że art. 30 u.k.k. nie stanowi podstawy pobrania przez komornika sądowego opłaty egzekucyjnej od wierzyciela w przypadku umorzenia postępowania egzekucyjnego na podstawie art. 824 § 1 pkt 2 k.p.c. ze względu na złożenie przez wierzyciela wniosku o wszczęcie postępowania egzekucyjnego po ogłoszeniu upadłości dłużnika.

Istotne znaczenie ma także uchwała z 26 kwietnia 2022 r., III CZP 91/22, w której Sąd Najwyższy zajął stanowisko, że w przypadku odmowy wszczęcia egzekucji na podstawie art. 804 § 2 k.p.c. z uwagi na oczywisty upływ terminu przedawnienia roszczenia wynikającego z tytułu wykonawczego, gdy wierzyciel nie przedłożył dokumentu, o którym mowa w art. 797 § 1¹ k.p.c., komornik wydaje postanowienie o pobraniu od wierzyciela opłaty stosunkowej w wysokości 10% egzekwowanego świadczenia na podstawie art. 30 zd. 1 u.k.k.

W ostatnim orzeczeniu dotyczącym tej problematyki, tj. w uchwale z 28 stycznia 2022 r., III CZP 35/22, Sąd Najwyższy stwierdził, że nabywca wierzytelności w drodze przelewu, na którego rzecz zasądzono koszty procesu, nie jest w tym zakresie wierzycielem pierwotnym w rozumieniu art. 29 ust. 5 pkt 3 lit. b u.k.k.

2. Sprawy kasacyjne oraz sprawy ze skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia

2.1. Problematyka przyjęcia skargi kasacyjnej lub skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia do rozpoznania (repertoria CSK i CNP)

2.1.1. Uwagi ogólne

W 2022 r. na ogólną liczbę 3641 skarg kasacyjnych i skarg o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia poddanych w 2022 r. przedsądowi (repertorium CSK i CNP) przyjęto do rozpoznania 1170 skarg, odmówiono przyjęcia do rozpoznania skargi w 1866 sprawach (repertorium CSK – 1831, repertorium CNP – 35), a odrzucono skargi lub załatwiono je w inny sposób w 604 sprawach (repertorium CSK – 534, repertorium CNP – 71).

Dane te wskazują, że zwiększyła się liczba ogólna skarg poddanych przedsądowi w stosunku do lat ubiegłych. W latach poprzednich było to: w 2021 r. – 2723, w 2020 r. -2882, a w 2019 r. – 3097 spraw. Oznacza to, że w 2022 r. znacząco wzrósł odsetek spraw poddanych przedsądowi (o ponad 15% więcej w stosunku do roku 2021, o 11% więcej w stosunku do roku 2020 oraz o 15% w stosunku do roku 2019).

Przedmiot spraw poddanych przedsądowi w 2022 r. był niezwykle zróżnicowany. Jak wynika z analizy treści repertorium oraz tam, gdzie to było możliwe treści uzasadnień postanowień o odmowie przyjęcia skargi do rozpoznania lub odrzuceniu skargi, zdecydowaną większość spraw rozpoznawanych w procesie stanowiły sprawy o zapłatę (nie mniej niż 1234 sprawy, co stanowi ponad 30% wszystkich analizowanych spraw). W ramach tych spraw znalazły się bardzo różne kategorie, przy czym, jak można założyć, w większości były to sprawy wynikające ze stosunków zobowiązaniowych. Obok tak oznaczonych spraw należy uwzględnić także sprawy oznaczone jako sprawy o ochronę dóbr osobistych (143 sprawy) lub sprawy o zadośćuczynienie (53 sprawy), które także są sprawami o zapłatę. Wśród analizowanych spraw znalazły się także 423 sprawy o ustalenie istnienia bądź nieistnienia prawa lub stosunku prawnego (w tym w części przypadków jako żądanie ewentualne do żądania zasądzenia) oraz 96 spraw o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego.

Dużą część nowych spraw to sprawy obejmujące roszczenia wynikające z umów kredytów indeksowanych lub denominowanych w walutach obcych. Z analizy treści repertorium i dostępnych uzasadnień postanowień o odmowie przyjęcia skargi kasacyjnej trzeba przyjąć, że spraw tego typu poddanych przedsądowi w 2022 r. było nie mniej niż 604. Stanowi to ponad 16% spraw załatwionych w drodze przedsądu w ubiegłym roku.

Co do innych spraw rozpoznawanych w procesie: 48 stanowiły sprawy o uchylenie lub ustalenie nieważności uchwał osób prawnych, a 53 sprawy o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli.

W odniesieniu do spraw z zakresu postępowania nieprocesowego liczną grupę stanowiły sprawy o stwierdzenie zasiedzenia (222 sprawy), w tym sprawy o zasiedzenie służebności (14 spraw), a także sprawy działowe (179 spraw), sprawy o wpis do księgi wieczystej (98 spraw), sprawy o stwierdzenie nabycia spadku (88 spraw), sprawy o rozgraniczenie (36 spraw), o ustanowienie służebności drogi koniecznej (29 spraw), o przyjęcie do szpitala psychiatrycznego bez zgody uczestnika lub stwierdzenie zasadności takiego przyjęcia (14 spraw) oraz o ubezwłasnowolnienie (6 spraw).

Warto zauważyć, że zmniejszył się, w stosunku do lat ubiegłych odsetek spraw, w których w wyniku selekcji odmówiono przyjęcia skargi do rozpoznania. W 2022 r. wyniósł on nieco ponad 50%, podczas gdy w 2021 w wyniku selekcji odmówiono przyjęcia do rozpoznania ok. 66% skarg, w 2020 r. – 58%, w 2019 r. – 58%, a w 2018 r. – 68%. Wskazuje to, że przez selekcję spraw w ramach przedsądu w 2022 r. przeszła do rozpoznania większa statystycznie liczba skarg kasacyjnych i skarg o stwierdzenie niezgodności prawomocnego orzeczenia z prawem niż w ostatnich czterech latach.

W tym kontekście można zauważyć, że w sprawach obejmujących roszczenia wynikające z umów kredytów indeksowanych lub denominowanych w walutach obcych, które udało się zidentyfikować na ogólną liczbę 604 spraw przyjęto do rozpoznania 285 (około 47%), odmówiono przyjęcia 275 skarg (około 46%), w 26 – doszło do zwrotu akt (4%), a w 18 odrzucono skargę (3%).

Warto wskazać na dość liczną grupę spraw, w których w ramach posiadzenia przedsądowego doszło do odrzucenia skargi lub do zwrotu skargi. Łączna liczba takich rozstrzygnięć wyniosła 533 w odniesieniu do

skarg kasacyjnych i 71 – co do skarg o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia. Stanowi to ponad 16% rozstrzygnięć wydanych w ramach postępowania przedsądowego. Wynika to zapewne z coraz liczniejszych orzeczeń, w których SN podkreśla potrzebę właściwego formułowania wniosków i podstaw kasacyjnych, uznając za niedopuszczalne *a limine* skargi dotknięte takimi brakami.

2.1.2. Kwestie merytoryczne

Analiza postępowań prowadzonych w ramach repertorium CSK i CNP została dokonana w oparciu o dostępne dane zawarte w repertorium oraz sporządzonych uzasadnieniach. Ze względu na niesporządzanie uzasadnień postanowień w razie przyjęcia skargi kasacyjnej lub skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia w tych wypadkach analiza mogła być ograniczona jedynie do informacji zawartych w repertorium. Warto przy tym zauważyć, że ze względu na sporządzanie w wielu wypadkach uzasadnień postanowienia o odmowie przyjęcia skargi kasacyjnej w sposób schematyczny niekiedy zachodziły poważne trudności z ustaleniem przedmiotu postępowania, w ramach którego wywiedziono skargę.

Analizując zagadnienia merytoryczne podejmowane w ramach spraw zarejestrowanych w repertorium CSK i CNP, trzeba zwrócić uwagę na kwestie związane z wymaganiami formalnymi i konstrukcyjnymi skarg kasacyjnych. Przykładowo jednym z często dostrzeganych w praktyce problemów jest wykazanie umocowania przez pełnomocnika strony, w tym pełnomocnictw udzielanych na czas trwania stosunku podstawowego. Z tego względu można spotkać orzeczenia, w których Sąd Najwyższy zwraca akta sprawy sądowi drugiej instancji celem wezwania strony do wykazania niewadliwego pełnomocnictwa

W analizowanym orzecznictwie Izby Cywilnej konsekwentnie przyjmuje się brak określenia zakresu żądanego uchylenia zaskarżonego orzeczenia jako samodzielny element decydujący o odrzuceniu skargi kasacyjnej (postanowienia SN: z 22 czerwca 2022 r., I CSK 3195/22; z 20 kwietnia 2022 r., I CSK 2268/22; z 20 kwietnia 2022 r., I CSK 2065/22, i z 25 maja 2022 r., I CSK 2714/22). Powoduje to, że część składów orzekających uznaje także za niedopuszczalne – jako sprzeczne z wyraźnym brzmieniem art. 398⁴ § 1 pkt 3 k.p.c. – skargi kasacyjne, w których strona zamiast

wniosku o uchylenie i/albo przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania albo orzeczenie co do istoty formułuje wniosek na kształt postępowania apelacyjnego (np. o oddalenie powództwa lub zmianę przez uwzględnienie powództwa) (postanowienie SN z 28 września 2022 r., I CSK 895/22).

Sąd Najwyższy wyraził także pogląd, że samo wymienienie w skardze kasacyjnej przepisów prawa bez bliższego określenia, co konkretnie w stanowisku sądu i z jakiego powodu skarżący uważa za naruszenie prawa – podobnie jak wskazanie postaci naruszenia nieznaney ustawie – nie czyni zadość pojęciu wskazania podstawy kasacyjnej. W celu zadośćuczynienia temu wymaganiu konieczne jest nie tylko precyzyjne wskazanie, które przepisy, oznaczone numerem artykułu (paragrafu, ustępu) aktu prawnego, zostały naruszone, ale także – na czym polegało dane naruszenie oraz jakie następstwa wywołało dla wyniku sprawy. W ten sposób strona wnosząca skargę kasacyjną precyzuje przedmiot i kierunek kontroli kasacyjnej, którym Sąd Najwyższy jest związany. Jednocześnie zauważono, że jakakolwiek ingerencja Sądu Najwyższego w ocenę spełnienia wymagań konstrukcyjnych narusza zasadę równouprawnienia stron, gdyż może być uznana za działanie wbrew interesom jednej ze stron (postanowienie SN z 28 września 2022 r., I CSK 895/22).

Sąd Najwyższy zwraca w swym orzecznictwie szczególną uwagę na spójność elementów zawartych we wniesionej skardze kasacyjnej. W jego ocenie bezwzględnym wymogiem jest, aby zakres zaskarżenia i wnioski o uchylenie lub o uchylenie i zmianę orzeczenia były ze sobą ściśle skorelowane, natomiast brak tej korelacji skutkuje odrzuceniem skargi (postanowienia SN: z 17 lutego 2022 r., I CSK 1628/22; z 21 kwietnia 2022 r., I CSK 793/22, i z 25 kwietnia 2022 r., I CSK 1238/22). Z tego też powodu przyjęto, że skarga kasacyjna, w której zakres żądanego uchylenia lub uchylenia i zmiany nie odpowiada wskazanemu zakresowi zaskarżenia ani podanej wartości przedmiotu zaskarżenia, podlega odrzuceniu (postanowienia SN z 4 marca 2022 r., I CSK 348/22, i z 20 maja 2022 r., I CSK 406/22).

Wiele orzeczeń poświęcono zakazowi dokonywania wykładni treści skargi kasacyjnej, gdy jej treść budzi wątpliwości. W ocenie Sądu Najwyższego od skarżącego wymaga się, aby skarga została prawidłowo zreda-

gowana i nie wywoływała wątpliwości o charakterze interpretacyjnym, gdyż zakres zaskarżenia oraz wnioskowanego uchylecia albo uchylecia i zmiany orzeczenia sądu odwoławczego nie mogą być pozostawione Sądowi Najwyższemu do samodzielnego określenia w drodze zabiegów interpretacyjnych i analizy sformułowań, którymi posłużył się autor skargi (postanowienie SN z 15 kwietnia 2022 r., I CSK 69/22). Z tego względu w ocenie Sądu Najwyższego niedopuszczalne jest, by konieczne było określanie zakresu zaskarżenia na podstawie złożonych zabiegów interpretacyjnych (postanowienie SN z 4 maja 2022 r., I CSK 238/22).

Utrwalone jest zaś stanowisko, że skarga kasacyjna, w której wszelkie zarzuty dotyczą ustaleń faktycznych i oceny dowodów, podlega odrzuceniu (postanowienia SN z 21 stycznia 2022 r., I CSK 1361/22, i z 20 października 2022 r., I CSK 4423/22).

Wiele wypowiedzi Sądu Najwyższego dotyczy dopuszczalności skargi kasacyjnej w określonych kategoriach spraw. Przykładowo przyjęto, że skarga kasacyjna od rozstrzygnięcia co do władzy rodzicielskiej i alimentów zawartego w wyroku ustalającym ojcostwo jest niedopuszczalna, także wtedy, gdy skarżący kwestionuje ustalenie ojcostwa (postanowienie SN z 21 stycznia 2022 r., I CSK 1011/22), jak też, że skarga kasacyjna nie przysługuje w sprawie dotyczącej zarządu związanego ze wspólnym prawem do grobu (postanowienie SN z 17 lutego 2022 r., I CSK 1614/22). Podtrzymano także pogląd, że skarga kasacyjna nie jest dopuszczalna na postanowienia sądu drugiej instancji wydane w przedmiocie wpisu lub wykreślenia w księdze wieczystej, dokonywanych w związku z realizacją zabezpieczenia (postanowienia SN z 29 marca 2022 r., I CSK 168/22, i z 9 czerwca 2022 r., I CSK 1353/22).

W odniesieniu do podstaw przyjęcia skargi kasacyjnej Sąd Najwyższy w swych uzasadnieniach zwraca uwagę na potrzebę należytego wyjaśnienia przyczyn kasacyjnych. W szczególności odnosi się to do podstawy z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. nakierowanej na oczywistą zasadność skargi kasacyjnej. W orzecznictwie podkreśla się, że skarżący powinien zawrzeć w skardze wyodrębniony wywód prawny wskazujący, w czym przejawia się „oczywistość” naruszenia przepisów prawa materialnego lub procesowego (postanowienie SN z 31 stycznia 2022 r., I CSK 370/22).

Wiele rozstrzygnięć dotyczących odmowy przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania dotyczyło niewystępowania powołanego w skardze

istotnego zagadnienia prawnego. W ocenie Sądu Najwyższego nie budzi bowiem wątpliwości, że przedstawione w sprawie zagadnienia prawne muszą w rzeczywistości występować, nie mogą posiadać charakteru pozornego i muszą mieć znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy (postanowienie SN z 19 maja 2022 r., I CSK 2508/22). Przy formułowaniu zagadnienia prawnego skarżący powinien wskazać konkretny problem prawny i przedstawić argumenty, które świadczyłyby o rozbieżnościach interpretacyjnych, oraz wykazać elementy istotności i nowości (postanowienie SN z 19 maja 2022 r., I CSK 2403/22).

Co do kwestii szczegółowych warto wskazać, że po początkowej odmiennej tendencji, aktualnie coraz liczniejsze są orzeczenia o odmowie przyjęcia do rozpoznania skarg kasacyjnych dotyczących roszczeń wynikających z kredytów denominowanych lub waloryzowanych w walutach obcych w zakresie zagadnień wyjaśnionych w najnowszym orzecznictwie SN. Przykładowo, przyjmuje się, że nie zachodzi potrzeba przyjęcia skargi kasacyjnej banku do rozpoznania, gdy zasadniczą przyczyną ustalenia nieważności umowy kredytu było przyjęcie, że klauzule umożliwiające stosowanie do przeliczeń kursu kupna i sprzedaży franka szwajcarskiego, ustalonych według tablicy kursowej banku, kształtują prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (postanowienie SN z 8 lipca 2022 r., I CSK 2912/22).

2.2. Rozpoznawanie skarg kasacyjnych i skarg o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (repertoria CSKP, CNPP)

2.2.1. Uwagi ogólne

W sprawach, w których skargę kasacyjną przyjęto do rozpoznania (repertorium CSKP), 1226 skarg pozostało do rozpoznania z okresu poprzedniego, wpłynęło 1200 skarg, łącznie załatwiono 630 skarg, w tym 239 oddalono, 295 orzeczeń uchylono w całości lub w części i przekazano do ponownego rozpoznania, 10 orzeczeń uchylono i rozstrzygnięto sprawę merytorycznie, 86 skarg załatwiono w inny sposób, a 1796 skarg pozostało do rozpoznania na okres następny.

W przypadku spraw, w których skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia została przyjęta do rozpoznania

(repertorium CNPP), 20 skarg pozostało do rozpoznania z okresu poprzedniego, 25 skarg wpłynęło, załatwiono razem 5 skarg, w tym 4 oddalono, jedną załatwiono w inny sposób (odrzucono środek zaskarżenia).

W zakresie spraw o unieważnienie prawomocnego orzeczenia (repertorium CN) wpłynął jeden wniosek Prokuratora Generalnego o unieważnienie prawomocnego orzeczenia, który w części uwzględniono, unieważniając w części prawomocny wyrok objęty wnioskiem, zaś w pozostałej części wniosek oddalono.

Dane liczbowe uwzględniające podział z punktu widzenia poruszanej przez Sąd Najwyższy tematyki są sumarycznie wyższe od przedstawionych powyżej z uwagi na wielowątkowość analizowanych problemów prawnych, rozpoznawanie kilku środków prawnych w ramach jednej sprawy toczącej się przed Sądem Najwyższym, w tym również mając na względzie przypadki wydawania kilku różnych rozstrzygnięć w tych samych sprawach (liczba spraw, w których wydano orzeczenia – wynosząca 594 w przypadku spraw z repertorium CSKP – nie jest tożsama z liczbą rozpoznanych środków prawnych).

Wskazując dane w ujęciu zakresów merytorycznych w ramach tematyki materialnoprawnej, należy wskazać na: prawo konstytucyjne (10 spraw); część ogólną Kodeksu cywilnego (73 sprawy); prawo rzeczowe i wieczystoksięgowe (81 spraw, w tym 14 odnoszących się do zasiedzenia i 8 do służebności przesyłu); prawo zobowiązań z wyłączeniem kredytów denominowanych/indeksowanych do waluty obcej (154 sprawy, w tym 8 odnoszących się do skargi pauliańskiej i 10 dotyczących kary umownej); prawo spadkowe (13 spraw, w tym 6 dotyczących testamentu); prawo bankowe (73 sprawy, w tym 65 w zakresie kredytów denominowanych/indeksowanych do waluty obcej); prawo rodzinne (27 spraw, w tym o uprowadzenie dziecka za granicę i nakazanie powrotu dziecka – 9, o podział majątku wspólnego – 8); prawo handlowe (16 spraw); prawo spółdzielcze i spółdzielnie mieszkaniowe (8 spraw); prawo upadłościowe (8 spraw); prawo prasowe (7 spraw); prawo zamówień publicznych (7 spraw); ochrona zdrowia psychicznego (5 spraw); system oświaty (5 spraw); prawo własności przemysłowej (4 sprawy); prawo prywatne międzynarodowe (4 sprawy); zwalczanie nieuczciwej konkurencji (3 sprawy); prawo ochrony środowiska (2 sprawy); prawo autorskie (2 sprawy); postępowanie wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających

zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób, nadzór prewencyjny (2 sprawy); świadczenia opieki zdrowotnej finansowane ze środków publicznych, Narodowy Fundusz Zdrowia/obciążenie pacjenta kosztami leczenia (2 sprawy); prawo energetyczne – taryfy ciepła, wypowiedzenie umowy o sprzedaży i dostawie energii, pobór energii (2 sprawy); prawo wekslowe (2 sprawy). Pozostałe zagadnienia (16 spraw) dotyczyły: pomocy państwa w spłacie niektórych kredytów mieszkaniowych, udzielania premii gwarancyjnych oraz refundacji bankom wypłacanych premii gwarancyjnych, zmiany przeznaczenia lokalu; zawodu radcy prawnego; organów gminy; dochodów jednostek samorządu terytorialnego; stosunku państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, odszkodowania na rzecz kościelnej osoby prawnej i przywrócenia własności nieruchomości w kontekście przerwy biegu zasiedzenia służebności przesyłu; zakładów opieki zdrowotnej, stanu nagłego zagrożenia zdrowotnego; zasad prowadzenia polityki rozwoju, dotacji celowej; społeczno-zawodowych organizacji rolników, ustania członkostwa; Konwencji o przedawnieniu w międzynarodowej sprzedaży towarów, sporządzonej w Nowym Jorku dnia 14 czerwca 1974 r.; obrotu instrumentami finansowymi, szkody poniesionej przez inwestora; ochrony praw lokatorów, szkody w postaci niedostarczenia przez gminę lokalu socjalnego; komercjalizacji i restrukturyzacji przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe”; sukcesji uniwersalnej Polskich Kolei Państwowych; spłaty niektórych niezaspokojonych należności przedsiębiorców, wynikających z realizacji udzielonych zamówień publicznych (określenie kwoty zobowiązania Skarbu Państwa); prawa geodezyjnego i kartograficznego (mapa dotycząca rozgraniczenia nieruchomości), prawa łowieckiego.

Problematyka proceduralna dotyczyła: formalnoprawnych aspektów skargi kasacyjnej (30 spraw, w tym 12 jej cofnięcia, 7 co do jej odrzucenia); skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (5 spraw); wznowienia postępowania (2 sprawy); postępowania procesowego (166 spraw); postępowania nieprocesowego (14 spraw); postępowania egzekucyjnego (5 spraw); jurysdykcji w prawie europejskim (2 sprawy); sądu polubownego (5 spraw); międzynarodowego postępowania cywilnego (3 sprawy); ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem

i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych/posiedzenia (1 sprawa).

2.2.2. Zagadnienia merytoryczne

2.2.2.1. Problematyka prawnomaterialna

a) prawo konstytucyjne

Zagadnienia natury konstytucyjnej poruszane były w różnych aspektach. Wyjaśniono, że sytuacja, w której ta sama przyczyna wadliwości decyzji administracyjnej, w zależności od wyboru jednego z konkurujących w orzecznictwie sądoadministracyjnym kierunków interpretacji, jest kwalifikowana przez organ administracji publicznej bądź jako podstawa stwierdzenia jej nieważności, bądź jako przyczyna wznowieniowa (a pobocznym skutkiem wyboru jednej z tych interpretacji jest fundamentalne zróżnicowanie reżimu naprawienia szkody wyrządzonej wydaniem wadliwej decyzji, w tym przedawnienia roszczenia odszkodowawczego przeciwko Skarbowi Państwa), budzi wątpliwości z punktu widzenia pewności sytuacji prawnej jednostki w powiązaniu z konstytucyjną zasadą równej ochrony praw majątkowych – art. 64 ust. 2 Konstytucji RP – i może uzasadniać – w razie podniesienia przez Skarb Państwa zarzutu przedawnienia roszczenia – odwołanie się do art. 5 k.c. (wyrok SN z 11 marca 2022 r., II CSKP 107/22).

Przypomniano, że z konstytucyjnej gwarancji prawa do sądu wynika konieczność zapewnienia niewadliwego postępowania, co leży w interesie stron tego postępowania, a standard ten wywieść należy z konstytucyjnej zasady sprawiedliwości proceduralnej (rzetelności proceduralnej) dotyczącej wszystkich etapów postępowania sądowego (wyrok SN z 6 kwietnia 2022 r., II CSKP 224/22).

W kolejnym orzeczeniu stwierdzono, że przesłanki umieszczenia osoby w szpitalu psychiatrycznym, bez jej zgody (ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego, dalej: „u.o.z.p.”) wymagają rygorystycznego ujmowania, jako wyjątków od zasady dobrowolności udzielania świadczeń zdrowotnych, stanowiących zarazem głęboką ingerencję w konstytucyjnie chronione wartości, takie jak godność i wolność człowieka. Okoliczności te powodują, że badanie podstawy przymusowej hospitalizacji musi być każdorazowo szczególnie wnikliwe, a sąd powinien w tym zakresie szerzej korzystać z własnej inicjatywy w poszuki-

waniu faktów i dowodów, odstępując od zasady kontrydiktoryjności (postanowienie SN z 29 kwietnia 2022 r., II CSKP 589/22).

W innym orzeczeniu uznano, że prawidłowe przyjęcie przez sąd braku przesłanek stwierdzenia zasiedzenia nie może uzasadniać zarzutu naruszenia art. 172 § 1 k.c. w zw. z art. 64 ust. 2 Konstytucji RP przez naruszenie prawa do równej ochrony prawa majątkowego obejmującego prawo do „posiadania i domagania się stwierdzenia nabycia gruntu przez zasiedzenie” (postanowienie SN z 11 maja 2022 r., II CSKP 418/22).

b) część ogólna Kodeksu cywilnego

W odniesieniu do zasady *lex retro non agit* Sąd Najwyższy przypomniał, że nie stosuje się nowej ustawy, jeśli zarówno zdarzenie szkodzące, jak i jego skutki miały miejsce i zakończyły się pod rządami poprzedniego prawa, chyba że co innego wynika z nowej ustawy (wyrok SN z 9 grudnia 2022 r., II CSKP 608/22).

Charakteryzując pojęcie konsumenta, Sąd Najwyższy przyjął, że małżonek, który udziela poręczenia za zobowiązanie drugiego małżonka, prowadzącego działalność gospodarczą, może być traktowany na tle art. 22¹ k.c. jako konsument, a pozostawanie w związku małżeńskim nie świadczy jeszcze o istnieniu tego rodzaju powiązań między małżonkami, które przesądzają, że małżonek przedsiębiorcy również prowadzi działalność zawodową lub gospodarczą (wyrok SN z 13 września 2022 r., II CSKP 757/22).

Sąd Najwyższy zajmował się kilkakrotnie problematyką ochrony dóbr osobistych. Stwierdził, że możliwość kierowania samochodem nie jest dobrem osobistym (wyrok SN z 23 lutego 2022 r., II CSKP 232/22). Oceniał, że upublicznienie przez dziennikarza przestępstwa popełnionego przez polityka co do zasady nie jest bezprawne, także wtedy, gdy doszło do zatarcia skazania (wyrok SN z 14 czerwca 2022 r., II CSKP 435/22). Wskazał, że kontrolna rola prasy urzeczywistnia się również w publikowaniu (emisji) materiałów o charakterze interwencyjnym, zmierzających do zwrócenia uwagi na zjawiska społeczne i problemy, z którymi borykają się pojedyncze osoby lub grupy osób, w celu poddania tych sytuacji ocenie odbiorców i wywołania reakcji właściwych organów lub instytucji (wyrok SN z 24 czerwca 2022 r., II CSKP 252/22). Rozstrzygnął, że zlecający usługę detektywistyczną może być uznany za sprawcę naruszenia dóbr

osobistych, do którego doszło w związku z jej wykonaniem, jeżeli zdaje sobie sprawę lub rozsądnie rzecz ujmując powinien zdawać sobie sprawę, że wykonywanie umowy przez detektywa, z racji jej treści bądź sposobu zachowania się detektywa w toku wykonywania umowy, który jest mu znany, stanowi bezprawne naruszenie dobra osobistego (wyrok SN z 16 września 2022 r., II CSKP 355/22).

Analizując ochronę prawa do firmy, Sąd Najwyższy przyjął, że zawarte w art. 43¹⁰ k.c. pojęcia rynku i tego samego rynku należy interpretować przy uwzględnieniu kryterium geograficznego i produktowego, zaś rynek właściwy geograficznie to obszar, na którym działają obaj przedsiębiorcy. „Ten sam rynek” w znaczeniu asortymentowym obejmuje oferowane nabywcom produkty (towary), które służą zaspokajaniu tych samych potrzeb, posiadają zbliżone cechy, podobne ceny i poziom jakości oraz towary, które można łatwo zastąpić ze względu na ich przeznaczenie (wyrok SN z 2 marca 2022 r., II CSKP 253/22).

Rozważając problematykę gospodarstwa rolnego, uznano, że wykonany przez rolnika staw na nieruchomości wykorzystywanej pod pastwisko i uprawę drzew owocowych, która jest także połączona z nieruchomością siedliskową, w celu ochrony tych nieruchomości przed tworzeniem się rozlewiska wskutek wód spływających z sąsiednich nieruchomości (należących do innych osób), jest urządzeniem w rozumieniu art. 55³ k.c. (wyrok SN z 23 czerwca 2022 r., II CSKP 731/22).

W ramach problematyki pełnomocnictwa w spółkach przyjęto, że ustanowienie członka zarządu spółki jej pełnomocnikiem nie powoduje ustania lub ograniczenia jego funkcji jako piastuna organu osoby prawnej, zaś samo udzielenie pełnomocnictwa pozostaje bez wpływu na zasady reprezentacji spółki przez jej zarząd (wyrok SN z 10 marca 2022 r., II CSKP 88/22).

W odniesieniu do przedawnienia wskazano m.in., że jeżeli strony umówią się w ten sposób, iż świadczenie opiewające na zapłatę kwoty pieniężnej będzie spełniane częściowo (ratalnie), początek biegu przedawnienia roszczenia należy ustalać w odniesieniu do każdej raty z osobna, uwzględniając moment nadejścia wymagalności poszczególnych rat (wyrok SN z 25 lutego 2022 r., II CSKP 72/22). W kolejnym orzeczeniu przyjęto, że wytoczenie powództwa o ustalenie bezskuteczności wypowiedzenia umowy skutkuje przerwaniem biegu przedawnienia (art. 123

§ 1 pkt 1 k.c.) także roszczenia odszkodowawczego kontraktowego (art. 471 k.c.), którego źródłem jest niewykonanie tej umowy na skutek bezzasadnego jej wypowiedzenia, jeśli tego rodzaju powództwo o ustalenie realizuje szerszy interes powoda, tj. zmierza także do potwierdzenia dalszego obowiązywania umowy (wyrok SN z 25 marca 2022 r., II CSKP 671/22). W wyroku z 12 lipca 2022 r., II CSKP 391/22, Sąd Najwyższy przyjął, że wytoczenie powództwa o świadczenie pieniężne przerywa bieg przedawnienia co do tej części powstałego już na podstawie prawa materialnego roszczenia, która objęta została żądaniem, a nie przerywa biegu przedawnienia co do części roszczenia nim nieobjętego, do czasu aż nie zostanie zgłoszone przez rozszerzenie powództwa.

W wyroku z 11 sierpnia 2022 r., II CSKP 733/22, uznano, że termin przedawnienia roszczenia przeciwko komplementariuszowi spółki komandytowej za zobowiązanie tej spółki biegnie od chwili, w której okazało się, że egzekucja z majątku spółki jest bezskuteczna. Przypomniano też, że nie przerywa biegu przedawnienia wytoczenie powództwa przez osobę niebędącą wierzycielem (wyrok SN z 18 sierpnia 2022 r., II CSKP 599/22).

c) prawo rzeczowe i wieczystoksięgowe

W ramach zagadnień dotyczących nieruchomości rolnych Skarbu Państwa przyjęto, że art. 4 ust. 7 ustawy z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa oraz o zmianie niektórych innych ustaw nie stanowi dla dzierżawcy źródła roszczenia o zawarcie umowy sprzedaży, którego realizacji mógłby dochodzić na drodze postępowania sądowego, tylko wprowadza pierwszeństwo nabycia nieruchomości, jeżeli zostanie przeznaczona do zbycia (wyrok SN z 31 marca 2022 r., II CSKP 290/22). Dzierżawcy, który na podstawie art. 4 ust. 7 powołanej wyżej ustawy o zmianie ustawy o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa oraz o zmianie niektórych innych ustaw złożył Agencji Nieruchomości Rolnych oświadczenie o skorzystaniu z uprawnienia do zakupu dzierżawionej nieruchomości rolnej Skarbu Państwa z zastosowaniem prawa pierwszeństwa przewidzianego w art. 29 ustawy z dnia 19 października 1991 r. o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa, nie przysługuje roszczenie o zawarcie umowy sprzedaży (wyrok SN z 23 czerwca 2022 r.,

II CSKP 195/22). Protokół zdawczo-odbiorczy, o którym mowa w art. 19 powołanej ustawy o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa, nie stanowi zaś dokumentu umożliwiającego rozporządzenie rzeczą (art. 348 zd. 2 k.c.). Stanowi on tylko czynność materialno-techniczną zawierającą wykaz przejmowanych składników majątku dokonywaną według zasad prowadzenia rachunkowości (postanowienie SN z 20 września 2022 r., II CSKP 1038/22).

W zakresie ksiąg wieczystych stwierdzono, że pod rządą Prawa o ustaleniu własności dóbr nieruchomości, o przywilejach i hipotekach, nie było możliwe zasiedzenie nieruchomości, jeśli jej właściciele zostali ujawnieni w księdze wieczystej. Jeżeli księga została założona, to zasadniczo nie mogło się to odbyć bez ujawnienia w niej właściciela. W postępowaniu nieprocesowym w sprawach o stwierdzenie zasiedzenia obowiązuje bowiem zasada związania żądaniem i zakazu orzekania ponad żądanie (art. 321 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.). Związanie sądu granicami żądania obejmuje wskazanie posiadania ruchomości albo nieruchomości, które miało doprowadzić do nabycia prawa rzeczowego do nich w wyniku zasiedzenia, wskazanie prawa, które miało zostać nabyte w następstwie upływu terminu przewidzianego prawem, oraz wskazanie przez wnioskodawcę lub innego uczestnika podmiotu, na którego rzecz ma być stwierdzone nabycie (postanowienie SN z 30 czerwca 2022 r., II CSKP 1198/22). Roszczenie z umowy deweloperskiej ujawnione w księdze wieczystej nie jest skuteczne przeciwko egzekucji prowadzonej z nieruchomości, gdyż wpis ostrzeżenia o wszczęciu takiej egzekucji nie oznacza powstania praw nabytych przez czynność prawną w rozumieniu art. 17 u.k.w.h. (wyrok SN z 14 lipca 2022 r., II CSKP 521/22). Nabywca prawa ujawnionego w księdze wieczystej nie ma co do zasady obowiązku podjęcia innych – poza ustaleniem treści księgi wieczystej – czynności w celu weryfikowania zgodności stanu prawnego ujawnionego w księdze wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym, natomiast powinien podjąć takie czynności wówczas, gdy ujawnią się okoliczności mogące wzbudzać podejrzenie lub wątpliwości co do zgodności stanu prawnego nieruchomości ujawnionego w księdze wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym (wyrok SN z 28 września 2022 r., II CSKP 778/22). Ponadto nabywcy nieruchomości zgodnie z art. 17 u.k.w.h. stają się współodpowiedzialnymi za wykonanie zobowiązania, co nie oznacza, że uzyskują

w ten sposób roszczenie wobec uprawnionego o spełnienie świadczenia wzajemnego (wyrok SN z 25 listopada 2022 r., II CSKP 428/22).

d) prawo zobowiązań z wyłączeniem kredytów denominowanych lub indeksowanych do waluty obcej

W zakresie swobody kontraktowania oceniono, że umowa przewozu nie wymaga formy pisemnej, chociażby *ad probationem*, z tego też względu nie mają do niej zastosowania ograniczenia dowodowe wynikające z art. 74 § 2 k.c., zaś art. 41 ust. 1 Konwencji z dnia 19 maja 1956 r. o umowie międzynarodowego przewozu drogowego towarów (CMR) ogranicza swobodę stron – art. 353¹ k.c. – w ustaleniu treści zawieranej umowy przewozu (wyrok SN z 11 sierpnia 2022 r., II CNPP 6/22).

Analizując należyłą staranność pełnomocnika procesowego, stwierdzono, że, mając na uwadze treść art. 355 § 2 k.c., należy przyjąć, że pełnomocnik procesowy może zgłosić wniosek dowodowy i powinien to uczynić, nawet pomimo sprzeciwu mocodawcy, jeżeli przeprowadzenie tego dowodu daje realną możliwość wygrania sprawy w całości lub w części (wyrok SN z 26 kwietnia 2022 r., II CSKP 585/22).

Sąd Najwyższy zajmował się również licznymi sprawami dotyczącymi roszczeń odszkodowawczych. Stwierdził m.in., że dobrowolne świadczenia osób trzecich na rzecz poszkodowanego – co do zasady – nie powinny pomniejszać należnego odszkodowania od sprawcy, albowiem ich celem nie jest z reguły zwolnienie osoby odpowiedzialnej od obowiązku naprawienia szkody, lecz nieodpłatne przysporzenie korzyści poszkodowanemu (wyrok SN z 28 kwietnia 2022 r., II CSKP 1301/22). Wskazano także, że ograniczenie potencjalnej liczby uczestników postępowania przetargowego mogło spowodować powstanie szkody w budżecie UE, albowiem skutkiem zmniejszenia liczby oferentów może być wybór mniej korzystnej oferty. Ustalenie wysokości szkody nie jest w takim przypadku możliwe, czego konsekwencją jest przyjęcie jako właściwej metody wskaźnikowej (wyrok SN z 17 marca 2022 r., II CSKP 193/22). Podkreślono także, że jeżeli jeden z powodów prowadzi działalność gospodarczą, a powodów łączy ustawyowy ustrój majątkowy, odszkodowanie wchodzące w skład tego majątku nie powinno uwzględniać podatku VAT, jeżeli jednemu z powodów przysługuje prawo do obniżenia kwoty należnego podatku VAT o podatek naliczony (wyrok SN z 17 marca

2022 r., II CSKP 482/22). Nieuzyskanie przez producenta energii elektrycznej od przedsiębiorcy energetycznego zajmującego się obrotem i sprzedażą energii odbiorcom końcowym umówionej należności z tytułu sprzedaży świadectw pochodzenia energii, w związku z niewykonaniem umowy w tym przedmiocie wskutek okoliczności leżących po stronie tego przedsiębiorcy energetycznego (art. 471 k.c.), ze względu na charakter prawny tych świadectw, stanowi – w zakresie różnicy pomiędzy umówioną z tym przedsiębiorcą energetycznym ceną a ceną uzyskaną ze sprzedaży tych świadectw na giełdzie towarowej innym podmiotom – stratę w rozumieniu art. 361 § 2 k.c. (wyrok SN z 25 marca 2022 r., II CSKP 671/22). W ramach związku przyczynowo-skutkowego w kontekście planowania przestrzennego Sąd Najwyższy uznał, że okoliczność, iż powód nie był właścicielem działki w okresie obowiązywania planu zagospodarowania przestrzennego uchwalonego przed 1 stycznia 1995 r., a nabył ją już po jego wygaśnięciu w okresie tzw. luki planistycznej, powoduje, że zasadniczo nie jest możliwe ustalenie odszkodowania, o którym mowa w art. 37 ust. 3 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, w kwocie stanowiącej różnicę pomiędzy wartością nieruchomości uwzględniającą jej przeznaczenie po wejściu w życie nowego planu a wartością nieruchomości wynikającą z jej przeznaczenia w planie uchwalonym przed 1 stycznia 1995 r. (wyrok SN z 30 czerwca 2022 r., II CSKP 65/22).

W sprawach ubezpieczeniowych przyjęto, że, stosując wnioskowanie *a fortiori*, jeżeli przykłady regresu nietypowego odnajdujemy w obrębie ubezpieczeń obowiązkowych, to tym bardziej mogą być one wprowadzane z woli stron w ubezpieczeniach dobrowolnych (wyrok SN z 24 lutego 2022 r., II CSKP 179/22).

Przy umowie franchisingu oceniono, że w umowie można zastrzec tzw. klauzulę wyłączności, w której franczyzodawca zobowiązuje się wobec franczyzobiorcy, że na określonym terytorium nie udzieli franczyzy innemu przedsiębiorcy; udzielenie takiej licencji musi być jednak wyraźne (wyrok SN z 15 czerwca 2022 r., II CSKP 128/22).

e) prawo spadkowe

Wśród istotnych orzeczeń odnoszących się do prawa spadkowego należy wskazać poniższe.

Doprowadzenie w drodze procesu eksmisyjnego do opuszczenia rodzinnego domu przez zaawansowanego wiekiem i schorowanego rodzica, powiązane z zerwaniem kontaktów, może uzasadniać pozbawienie zachowku (art. 1008 pkt 3 k.c.). Ciężar udowodnienia rzeczywistego charakteru przyczyny wydziedziczenia w procesie wszczętym przez powoda należącego do kręgu uprawnionych do zachowku (art. 991 § 1 k.c.) spoczywa na pozwanym spadkobiercy – art. 6 k.c. Udowodnienie, że niedopełnianie obowiązków rodzinnych względem spadkodawcy zostało wywołane jego naganną postawą należy do powoda – art. 6 k.c. (wyrok SN z 9 września 2022 r., II CSKP 323/22).

W przypadku zagadnień dotyczących testamentów uznano m.in., że samo sporządzenie testamentu w formie właściwej dla określonego prawa materialnego w języku ojczystym jakiegoś państwa nie stanowi wyraźnego przejawu woli dokonania wyboru właściwego prawa; okoliczność ta nie wskazuje również na dokonanie wyboru w sposób jednoznaczny (wyrok SN z 25 marca 2022 r., II CSKP 168/22). Brak daty sporządzenia testamentu własnoręcznego nie pociąga za sobą jego nieważności, gdy powstanie wątpliwości co do wzajemnego stosunku kilku testamentów jest wykluczone ze względu na ich treść (postanowienie SN z 15 czerwca 2022 r., II CSKP 509/22). Prośba o zniszczenie testamentu, wyrażona w liście adresowanym do osoby, we władaniu której znajduje się ten testament, może być uznana za nowy testament, odwołujący uprzedni testament (art. 946 k.c.), o ile pismo (list) spełnia warunki testamentu własnoręcznego, określone w art. 949 k.c. W takiej sytuacji zniszczenie uprzedniego testamentu przez adresata listu nie jest warunkiem odwołania tego testamentu (postanowienie SN z 30 czerwca 2022 r., II CSKP 1324/22). Artykuł 1007 § 1 k.c. jest przepisem szczególnym w stosunku do art. 120 k.c. Jeżeli spadkodawca pozostawił kilka testamentów, to termin przedawnienia z art. 1007 § 1 k.c. biegnie od dnia ogłoszenia tego testamentu, z którego treści uprawniony wywodzi roszczenie o zachówek (wyrok SN z 27 października 2022 r., II CSKP 306/22). Spadkodawca może oświadczyć ostatnią wolę ustnie przy jednoczesnej obecności co najmniej trzech świadków, przy czym jego stwierdzenia mogą nie odpowiadać ściśle ustawowemu wzorcowi testamentu ustnego i nie muszą być zwrotami typowymi, które występują przy czynnościach rozporządzających *mortis causa*; muszą jednak wyrażać one w sposób jednoznaczny zamiar

testowania w tym momencie i w obecności przywołanych osób (postanowienie SN z 24 listopada 2022 r., II CSKP 1674/22).

f) kredyty denominowane lub indeksowane do waluty obcej

Na szczególną uwagę zasługuje orzecznictwo Sądu Najwyższego odnoszące się do kredytów denominowanych lub indeksowanych do walut obcych (tzw. kredyty frankowe). W ostatnim roku zapadło w tym zakresie wiele orzeczeń, a równocześnie wpłynęło szereg kolejnych skarg kasacyjnych, z których liczne zostały przyjęte do rozpoznania, co oznacza, że dalsze budzące wątpliwości kwestie będą rozstrzygane w kolejnych latach.

W przeważającej mierze przedmiotem analiz Sądu Najwyższego były roszczenia związane z udzieleniem tego rodzaju kredytów konsumentom. Wyraźnie podkreśla się przy tym, że status konsumenta nie podlega ocenie *in abstracto*, lecz w relacji do konkretnej czynności prawnej. Okoliczność, że osoba fizyczna prowadzi działalność gospodarczą lub zawodową nie pozbawia jej *per se* atrybutu konsumenta; osoba taka może bowiem korzystać ze statusu konsumenta, jeżeli dokonywana przez nią czynność nie jest bezpośrednio związana z jej działalnością gospodarczą lub zawodową (wyrok SN z 27 maja 2022 r., II CSKP 314/22). Warto też odnotować stanowisko, że małżonek pozostający w ustroju wspólności ustawowej, który dokonuje wspólnie z drugim małżonkiem prowadzącym działalność gospodarczą czynność prawną z przedsiębiorcą związaną bezpośrednio z działalnością drugiego małżonka, nie jest konsumentem w rozumieniu art. 22¹ k.c., a zapadły w procesie wyrok na tle tego stosunku prawnego dotyczyć będzie niepodzielnie obojga małżonków (wyrok SN z 18 maja 2022 r., II CSKP 362/22).

Sąd Najwyższy rozważał znaczenie ustaleń faktycznych i ocen prawnych wysłowionych w uzasadnieniu orzeczenia w tzw. procesie frankowym dla kolejnego postępowania między tymi samymi stronami. Powołując się na potrzebę wąskiej interpretacji art. 365 § 1 k.p.c., wywiódł, że „przesłankowa” ocena danego stosunku prawnego, dokonywana w ramach powództwa o zasądzenie świadczenia lub jego części, nie wiąże sądu orzekającego w kolejnej sprawie dotyczącej innych świadczeń wynikających z tego samego stosunku prawnego. Wyrok uwzględniający czy oddalający powództwo o zapłatę oparty na twierdzeniu o nieważności umowy wiąże więc tylko co do rozstrzygnięcia w przedmiocie obo-

wiązku zapłaty określonej kwoty z danego tytułu. W konsekwencji, nawet jeżeli powodowie wytoczyliby powództwo o zapłatę oparte na twierdzeniach o nieważności spornej umowy, względnie o abuzywności części jej postanowień, to wydane w sprawie rozstrzygnięcie nie miałoby bezpośredniego wpływu na ocenę ewentualnych późniejszych żądań związanych z dalszym tokiem wykonywania umowy kredytu. Równocześnie Sąd Najwyższy zauważył, że możliwość wytoczenia powództwa o zapłatę nie zawsze wyczerpuje przesłankę interesu prawnego strony kwestionującej związaną częścią postanowień umowy lub istnienie wynikającego z tej umowy zobowiązania (wyrok SN z 26 maja 2022 r., II CSKP 19/22).

Za utrwalone uznać trzeba stanowisko Sądu Najwyższego, że zastrzeżone w umowie kredytu złotowego indeksowanego do waluty obcej klauzule, a zatem także klauzule zamieszczone we wzorcach umownych kształtujące mechanizm indeksacji, określają główne świadczenie kredytobiorcy (np. wyroki SN: z 3 lutego 2022 r., II CSKP 459/22; z 17 marca 2022 r., II CSKP 474/22; z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22; z 26 maja 2022 r., II CSKP 650/22, i z 1 czerwca 2022 r., II CSKP 364/22), jak też pogląd, że postanowienia umowy (regulaminu), określające zarówno zasady przeliczenia kwoty udzielonego kredytu na złotówki przy wypłacie kredytu, jak i spłacanych rat na walutę obcą, pozwalające bankowi swobodnie kształtować kurs waluty obcej, mają charakter niedozwolonych postanowień umownych (np. wyroki SN: z 17 marca 2022 r., II CSKP 474/22; z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22; z 26 maja 2022 r., II CSKP 650/22, i z 1 czerwca 2022 r., II CSKP 364/22). Uznano przy tym, że postanowienia umowy zawartej z konsumentem przyznające bankowi swobodę kształtowania kursu waluty obowiązującego w ramach stosunku umownego, a przez to swobodę kształtowania wysokości świadczenia własnego i drugiej strony, należy uznać za niedozwolone postanowienia umowne, choćby bank w rzeczywistości korzystał z tej swobody w sposób oględny, nie naruszając rażąco interesów drugiej strony (np. wyrok SN z 30 czerwca 2022 r., II CSKP 656/22).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyraźnie zarysowała się natomiast rozbieżność stanowisk co do tego, jaki wpływ na relacje banku i konsumenta-kredytobiorcy ma zidentyfikowanie w umowie kredytu indeksowanego do waluty obcej abuzywnych klauzul przyznających bankowi prawo do swobodnego określania kursu wymiany walut obcych na potrzeby

wypłaty kredytu i jego spłaty. Z jednej strony został wyrażony pogląd, że art. 6 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich nie pozwala zastąpić kursu sprzedaży z tabeli żadnym innym kursem notowania CHF do złotego, w tym średnim kursem ogłaszającym przez NBP. W konsekwencji uznawano, że eliminacja abuzywnego postanowienia umownego prowadzi do braku możliwości rozliczenia umowy, ponieważ nie można określić wysokości głównego zobowiązania. Zachodzi zatem asumpt do stwierdzenia nieważności umowy bądź niezwiązania umową ze skutkiem *ex tunc*, skoro po wyeliminowaniu abuzywnych klauzul umowa byłaby niezrozumiała oraz sprzeczna z intencją stron ją zawierających (wyrok SN z 17 marca 2022 r., II CSKP 474/22). W wyroku z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22, wprost wskazano, że wyeliminowanie abuzywnych klauzul przeliczeniowych nie prowadzi do utrzymania w mocy umowy kredytu indeksowanego kursem franka szwajcarskiego jako kredytu złotowego oprocentowanego według stawki LIBOR (podobnie wyroki SN: z 3 lutego 2022 r., II CSKP 975/22; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 459/22; z 13 kwietnia 2022 r., II CSKP 15/22, i z 26 kwietnia 2022 r., II CSKP 550/22).

Z drugiej strony natomiast wyrażane jest stanowisko, że wynikające z art. 385¹ § 2 k.c. oraz art. 6 ust. 1 powołanej wyżej dyrektywy 93/13 dążenie do utrzymania w mocy umowy może w odniesieniu do umów kredytu indeksowanego prowadzić do wniosku, iż umowa taka pozostaje w mocy po wyeliminowaniu z niej mechanizmu indeksacji. Przedmiotem świadczenia obu stron będzie wówczas waluta polska, przy niezmiennych pozostałych postanowieniach umowy (wyroki SN: z 26 maja 2022 r., II CSKP 650/22; z 8 września 2022 r., II CSKP 1094/22; z 28 września 2022 r., II CSKP 412/22, i z 18 sierpnia 2022 r., II CSKP 387/22). Stosownie bowiem do art. 385¹ § 2 k.c., jeżeli niedozwolone postanowienie umowne nie wiąże konsumenta, strony są związane umową w pozostałym zakresie. Przepis ten wyłącza stosowanie art. 58 § 3 k.c., który przewiduje, że w razie nieważności części czynności prawnej pozostała jej część pozostaje w mocy, chyba że z okoliczności wynika, iż bez postanowień dotkniętych nieważnością czynność nie zostałaby dokonana. Ten ostatni wniosek wynika wyraźnie z art. 6 ust. 1 powołanej wyżej dyrektywy 93/13, który przewiduje, że nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wią-

zące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków (wyrok SN z 1 czerwca 2022 r., II CSKP 364/22).

Rozbieżności orzecznictwa nie można natomiast dostrzec w zakresie, w jakim ocenia się możliwość utrzymania w mocy umowy kredytu denominowanego po eliminacji klauzul abuzywnych. Uznaje się bowiem, że jeżeli na skutek wyeliminowania abuzywnej klauzuli przeliczeniowej z umowy kredytu denominowanego nie jest możliwe ustalenie kwoty, którą bank powinien oddać do dyspozycji kredytobiorcy, umowa nie może wiązać stron w pozostałym zakresie (wyroki SN: z 13 maja 2022 r., II CSKP 405/22; z 26 maja 2022 r., II CSKP 650/22, i z 30 czerwca 2022 r., II CSKP 656/22).

Sąd Najwyższy w sprawach, w których stwierdzono nieważność umowy kredytu, konsekwentnie opowiadał się za regułą dwóch kondykcji, a zatem stał na stanowisku że stronie, która w wykonaniu umowy kredytu, dotkniętej nieważnością, spłacała kredyt, przysługuje roszczenie o zwrot spłaconych środków pieniężnych jako świadczenia nienależnego (art. 410 § 1 w zw. z art. 405 k.c.) niezależnie od tego, czy i w jakim zakresie jest dłużnikiem banku z tytułu zwrotu nienależnie otrzymanej kwoty kredytu (wyroki SN z 13 maja 2022 r., II CSKP 708/22, i z 13 października 2022 r., II CSKP 893/22).

Przedmiotem analizy Sądu Najwyższego było również prawo zatrzymania po stwierdzeniu nieważności umowy kredytu. W wyroku z 17 marca 2022 r., II CSKP 474/22, podkreślono, że aby bank mógł skutecznie powołać się na prawo zatrzymania w razie stwierdzenia nieważności umowy kredytu (art. 496 w zw. z art. 497 k.c.), musi istnieć wierzytelność w stosunku do kredytobiorcy z tytułu zwrotu kwoty udzielonej na podstawie tej umowy.

W kontekście aspektów procesowych Sąd Najwyższy przypomniał, że również w tzw. sprawach frankowych żądanie pozwu o ustalenie winno być ściśle określone – zarówno od strony podmiotowej, jak i przedmiotowej – tak, aby nie było wątpliwości, co jest przedmiotem postępowania i przeciwko komu powód dochodzi odpowiednich roszczeń. Wskazanie tych elementów winno nastąpić w żądaniu pozwu. Nie można wymagać, by sąd rozpoznający sprawę poszukiwał w uzasadnieniu pozwu, a zatem w prezentacji okoliczności faktycznych uzasadniających żądanie, elemen-

tów żądania sformułowanego w procesie przez powoda. Dokładne określenie żądania służy bowiem określeniu kognicji sądu w sprawie, natomiast wskazanie okoliczności faktycznych uzasadniających żądanie prowadzi do identyfikacji faktów istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy, a następnie do weryfikacji, czy wymagają one dowiedzenia. Patrząc niejako z drugiej strony, wadliwe (niepełne, wewnętrznie sprzeczne) sformułowanie żądania pozwu wyrażające się niesprecyzowaniem (lub niepełnym sprecyzowaniem) stosunku prawnego podlegającego ochronie, tak w zakresie podmiotowym, jak i przedmiotowym, nie pozwala na weryfikację wypełnienia przez powoda przesłanek wynikających z art. 189 k.p.c. (wyrok SN z 1 czerwca 2022 r., II CSKP 364/22).

g) prawo rodzinne

W postanowieniu z 13 grudnia 2022 r., II CSKP 771/22, Sąd Najwyższy stwierdził, że nie ma możliwości sanowania braku zgody, o której mowa w art. 37 § 1 k.r.o., przez wejście – w wyniku podziału majątku wspólnego byłych małżonków – składnika majątku, którego dotyczy umowa, do majątku małżonka, który zawarł umowę bez wymaganej zgody drugiego małżonka. W stanie prawnym obowiązującym do 20 stycznia 2005 r. do zawarcia umowy odpłatnego nabycia własności nieruchomości lub innego prawa majątkowego przez jednego z małżonków, w wyniku której przedmiot nabycia miał wejść do majątku wspólnego, nie była wymagana zgoda drugiego małżonka, chyba że z nabyciem łączyło się obciążenie nabywanej nieruchomości lub prawa (postanowienie SN z 14 czerwca 2022 r., II CSKP 296/22). W sprawie o podział majątku wspólnego małżonków obejmującego nieruchomość obciążoną hipoteką zabezpieczającą udzielony małżonkom kredyt bankowy, sąd – przydzielając tę nieruchomość na własność jednego z małżonków – ustala jej wartość z pominięciem wartości obciążenia hipotecznego, chyba że przemawiają przeciwko temu ważne względy (postanowienie SN z 8 lipca 2022 r., II CSKP 359/22). Wniosek o uzupełniający podział majątku wspólnego jest dopuszczalny jedynie, gdy wnioskodawca powołuje się na takie okoliczności faktyczne, które nie były przedmiotem ustaleń w postępowaniu pierwotnym (postanowienie SN z 28 października 2022 r., II CSKP 707/22).

W sprawach dotyczących przysposobienia stwierdzano, że należy odróżnić trudności wychowawcze od zachowań patologicznych przysposo-

bionego. W szczególnych okolicznościach stopień deprawacji dorastającej lub dorosłej osoby przysposobionej oraz niemożność wychowawczego oddziaływania ze strony przysposabiających oraz ze strony sądu opiekuńczego, mogą stanowić ważny powód rozwiązania stosunku przysposobienia (wyrok SN z 28 stycznia 2022 r., II CSKP 1040/22). W postanowieniu z 16 listopada 2022 r., II CSKP 1817/22, przyjęto, że istnieje niezdefiniowany i w zasadzie otwarty katalog przymiotów predysponujących do bycia przysposabiającym (art. 114¹ § 1 k.r.o.), a takimi cechami są przede wszystkim: prawy charakter przysposabiającego, jego wartości etyczne i zdolności wychowawcze, brak skłonności do pedofilii, brak przeszłości kryminalnej, w tym w szczególności co do czynów na szkodę małoletnich, niepozbawienie władzy rodzicielskiej, a także odpowiednie warunki bytowe, rodzinne i finansowe, w tym co do źródła utrzymania.

Na szczególną uwagę zasługują sprawy dotyczące uprowadzenia dziecka za granicę i nakazania powrotu dziecka. Uznano, że jeżeli w okolicznościach rozpoznawanej sprawy dziecko jest zbyt małe, aby doszło do jego skutecznego wysłuchania przed sądem, zyskuje na znaczeniu dowód z opinii biegłego, w tym biegłych z opiniodawczego zespołu sądowych specjalistów. Tylko w taki sposób sąd może dotrzeć do obiektywnych, wyważonych informacji na temat komunikacji z dzieckiem, jego komunikacji z każdym z rodziców, jego wrażliwości, otwartości itp. (postanowienie SN z 12 stycznia 2022 r., II CSKP 1216/22). Artykuł 13 zd. 1 lit. b Konwencji dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka, sporządzonej w Hadze dnia 25 października 1980 r. (dalej: „Konwencja haska”), odczytywany w zgodzie z art. 8 europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., obejmuje jedynie takie sytuacje, które wykraczają poza to, co zgodnie z oczekiwaniami dziecko może znieść; nie dotyczy on natomiast tych wszystkich uciążliwości, które koniecznie łączą się z doświadczeniem powrotu do państwa stałego pobytu (postanowienie SN z 21 stycznia 2022 r., II CSKP 1190/22). Wykładnia i stosowanie postanowień Konwencji haskiej winny respektować i realizować postanowienia Konwencji o prawach dziecka, przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r., w tym zwłaszcza te jej unormowania, które za wartość pierwotną i nadrzędną w każdym postępowaniu dotyczącym dziecka przyjmują „interes dziecka”. Do-

puszczenie dowodu z opinii opiniodawczego zespołu specjalistów sądowych, zwłaszcza ponawianie go, może doprowadzić do odwrócenia istoty postępowania prowadzonego na podstawie Konwencji haskiej. Należy więc rozważnie sięgać po tego rodzaju dowód i formułować stosowną tezę dowodową wtedy, gdy sąd powziąłby poważną obawę, że powrót dziecka do państwa stałego pobytu mógłby narazić je na poważną szkodę lub postawić w sytuacji nie do zniesienia (postanowienie SN z 4 lutego 2022 r., II CSKP 1196/22). Faktyczne niewykonywanie przez wnioskodawcę prawa do opieki nad małoletnim w momencie uprowadzenia dziecka nie może stanowić przesłanki odmowy nakazania powrotu dziecka, jeśli stan ten spowodowany został działaniami osoby, która dopuściła się uprowadzenia (art. 13 lit. a w zw. z art. 3 ust. 1 Konwencji haskiej). W toku stosowania art. 11 ust. 4 rozporządzenia Rady (WE) nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r. sąd powinien ustalić, czy podjęto stosowne działania w celu zapewnienia ochrony dziecka po jego powrocie; w przypadku gdy w państwie, do którego dziecko ma wrócić, wydane zostały orzeczenia normujące sytuację dziecka, przedmiotem oceny sądu rozpoznającego wniosek konwencyjny jest wyłącznie to, czy działania organów państwa, z którego dziecko zostało uprowadzone, nakierowane są na cel w postaci ochrony dziecka. Przedmiotem oceny nie jest trafność orzeczeń sądów państwa obcego. Wystąpienie przesłanek unormowanych w art. 13 Konwencji haskiej nie nakłada na sąd obowiązku oddalenia wniosku o nakazanie powrotu dziecka, lecz jedynie zdejmuje z państwa-strony Konwencji obowiązek nakazania takiego powrotu. Zawarte w art. 13 lit. b Konwencji haskiej przesłanki odmowy nakazania powrotu małoletniego do kraju jego zwykłego pobytu muszą być oceniane z perspektywy ochrony dobra dziecka; wspomniane unormowanie nie wyłącza oddalenia wniosku w sytuacji, w której zagrożenie, o którym mowa w art. 13 lit. b Konwencji haskiej, wynika wyłącznie z perspektywy rozdzielenia dziecka i osoby, która dopuściła się jego uprowadzenia (postanowienie SN z 8 września 2022 r., II CSKP 1298/22). Dobro dziecka w rozumieniu Konwencji haskiej nie ogranicza się do maksymalnie szybkiego przywrócenia stanu poprzedzającego uprowadzenie za granicę. Dobro dziecka – jako generalna zasada orzekania w sprawach rodzinnych, w których powstaje kwestia sytuacji prawnej i życiowej małoletniego – wymaga bowiem pogłębionej analizy przesłanek zastosowania art. 13 lit. b Konwencji haskiej

i w tym zakresie nie może być automatyzmu. Orzeczenie o wydaniu dziecka może więc zostać wydane wyłącznie po szczegółowym zbadaniu sytuacji dziecka i wykluczeniu sytuacji, w której istniałoby poważne ryzyko, że powrót dziecka naraziłby je na szkodę fizyczną lub psychiczną albo w jakikolwiek inny sposób postawiłby je w sytuacji nie do zniesienia lub wpłynąłby negatywnie na jego warunki rozwojowe (postanowienie SN z 13 września 2022 r., II CSKP 1553/22). Wynikający z urzędowego dokumentu obowiązek aresztowania i wydania wnioskodawcy należy uznać za dostatecznie poważne zagrożenie, w istocie o charakterze stałym, by wypełnić kryteria z art. 13 lit. b Konwencji haskiej, bowiem istnieje poważne ryzyko umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej, co może stać się źródłem traumy nie do zniesienia, przynajmniej w odniesieniu do dziecka małego, pozostającego w stałym kręgu bliskich osób (postanowienie SN z 30 września 2022 r., II CSKP 1421/22).

h) prawo handlowe

W ramach tej grupy zagadnień stwierdzono m.in., że dla skuteczności orzeczenia, wydanego na podstawie art. 64 k.c. i art. 1047 § 1 k.p.c., konieczna jest uchwała wspólników, wymagana w świetle art. 228 pkt 4 k.s.h. dla złożenia ważnego oświadczenia woli przez spółkę (wyrok SN z 25 stycznia 2022 r., II CSKP 144/22). Prawo wspólnika do zażądania wypłacania mu dywidendy powstaje wtedy, gdy tak zadecydują wspólnicy, podejmując w tym przedmiocie stosowną uchwałę (art. 191 § 1 k.s.h.). Kontrola uchwały podjętej w tym przedmiocie prowadzona jest na podstawie art. 249 § 1 k.s.h. (wyrok SN z 16 marca 2022 r., II CSKP 191/22). Statut spółki akcyjnej może zawierać postanowienia dotyczące zasad organizacji przez spółkę obrotu jej akcjami, w szczególności dotyczące wskazania instytucji uprawnionej do przechowywania papierów wartościowych, w której zostaną zdeponowane akcje i za pośrednictwem której będzie dokonywany obrót akcjami. Jednak brak wyznaczenia przez spółkę takiej instytucji nie ma wpływu na dopuszczalność i skuteczność obrotu akcjami na okaziciela (wyrok SN z 27 kwietnia 2022 r., II CSKP 717/22). Oceny prowadzącej do uznania strategii inwestycyjnej za działanie, które może naruszać dobre obyczaje i prowadzić do pokrzywdzenia akcjonariuszy mniejszościowych (art. 422 § 1 k.s.h.) należy dokonywać w sposób indywidualny, stosownie do konkretnych okoliczności, w któ-

rych była realizowana określona strategia inwestycyjna poszczególnych spółek kapitałowych (wyrok SN z 2 czerwca 2022 r., II CSKP 299/22). Statut spółki akcyjnej nie może skutecznie ograniczać rozporządzania akcjami na okaziciela (wyrok SN z 8 września 2022 r., II CSKP 688/22). Czynność prawna dokonana przez członka zarządu spółki z naruszeniem reguły postępowania ustalonej w art. 377 k.s.h. nie jest nieważna jako sprzeczna z ustawą, w rozumieniu art. 58 § 2 k.c. w zw. z art. 2 zd. 2 k.s.h. Niezależnie od tego, jakie standardy działania zostaną określone w stosunkach wewnętrznych jako obowiązujące członków zarządu spółki, to ich kompetencje do jej reprezentowania nie mogą być ograniczone ze skutkiem prawnym wobec osób trzecich – art. 372 § 2 k.s.h. (wyrok SN z 5 października 2022 r., II CSKP 575/22).

i) prawo spółdzielcze i spółdzielnie mieszkaniowe

Sąd Najwyższy przyjął, że wykonywanie przez spółdzielnię mieszkaniową zarządu nieruchomością wspólną jako zarządu powierzonego zostało kompleksowo i spójnie uregulowane w art. 27 ust. 1 i 2 u.s.m., dlatego nie ma podstaw do jego modyfikacji – i ograniczenia kompetencji zarządczych spółdzielni – przez zastosowanie art. 199 k.c. albo przepisów o pełnomocnictwie (postanowienie SN z 25 lutego 2022 r., II CSKP 157/22). Czynności rozporządzające, a do takich należy zrzeczenie się ograniczonego prawa rzeczowego, zostały wprost wskazane w art. 199 zd. 1 k.c. jako należące do grupy czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu. Pojęcie zarządu w znaczeniu przyjętym w Kodeksie cywilnym powinno być przyjęte do wykładni ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych (postanowienie SN z 9 marca 2022 r., II CSKP 122/22). Stosownie do art. 23 ust. 2 u.s.m. spółdzielnia mieszkaniowa nie może odmówić przyjęcia w poczet członków właściciela lokalu (art. 3 ust. 3¹ u.s.m.), który złożył pisemną deklarację członkowską (art. 16 § 1 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze, dalej: „pr.spółdz.”). Właściciel lokalu nie ma obowiązku wniesienia udziałów i wpisowego – art. 1 ust. 9 u.s.m. (wyrok SN z 27 kwietnia 2022 r., II CSKP 277/22). Członek oczekujący, który posiadał oszczędnościową książeczkę mieszkaniową z zawinulowanym wkładem mieszkaniowym i na podstawie art. 205 pr.spółdz. w poprzednim brzmieniu zawarł umowę w sprawie kolejności przydziału mieszkania spółdzielczego i któremu spółdzielnia zobowiązała się przy-

dzielić lokal mieszkalny na warunkach spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu, z czego się nie wywiązała, nie utracił członkostwa w spółdzielni ani na skutek wejścia w życie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 5 lutego 2015 r., K 60/13 (OTK-ZU 2015, nr 2A, poz. 11), ani wejścia w życie ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy – Prawo spółdzielcze (wyrok SN z 24 czerwca 2022 r., II CSKP 394/22). Członkami uczestniczącymi w walnym zgromadzeniu w rozumieniu art. 8³ ust. 9 u.s.m. są wszyscy członkowie obecni na tym zgromadzeniu, którzy wzięli udział w głosowaniu nad uchwałą, niezależnie od tego, czy głosowali „za”, „przeciw”, czy „wstrzymali się od głosu”. Nie jest wykluczony ustalanie nieistnienia uchwały walnego zgromadzenia spółdzielni mieszkaniowej w części, jeżeli uchybienia proceduralne stanowiące podstawę przyjęcia, że uchwała nie została podjęta, nie dotyczą całości uchwały (wyrok SN z 24 czerwca 2022 r., II CSKP 374/22). Jeżeli osoba wstępująca do spółdzielni w ogóle nie zadeklarowała udziałów lub zadeklarowała je w liczbie mniejszej od wymaganej w statucie, stosunek członkostwa powstaje, jednakże spółdzielnia przysługuje przez cały czas trwania tego stosunku roszczenie o uzupełnienie deklaracji, a ponadto uprawnienie do – stosownie do okoliczności – wykluczenia lub wykreślenia członka (wyrok SN z 30 czerwca 2022 r., II CSKP 304/22). Członek spółdzielni mieszkaniowej, któremu przysługuje własnościowe spółdzielcze prawo do lokalu mieszkalnego, obciążonego kredytem zaciągniętym przez spółdzielnię w związku z jego budową, nie korzysta w jego spłacie z pomocy państwa, o której stanowi art. 4 ust. 1 pkt 2–4 w zw. z art. 2 pkt 3 i 4 ustawy z dnia 30 listopada 1995 r. o pomocy państwa w spłacie niektórych kredytów mieszkaniowych, udzielaniu premii gwarancyjnych oraz refundacji bankom wypłacanych premii gwarancyjnych, jeśli zmienił przeznaczenie tego lokalu na niemieszkalne, prowadząc w nim działalność zawodową (wyrok SN z 13 lipca 2022 r., II CSKP 780/22). Termin do wytoczenia powództwa z art. 108a § 6 pr.spółdz. ma charakter zawity (wyrok SN z 23 listopada 2022 r., II CSKP 467/22).

j) prawo prasowe

W zakresie prawa prasowego uznano, że sąd jest uprawniony do ingerencji w treść sprostowania lub odpowiedzi w takim zakresie, w jakim

jest to dopuszczalne w odniesieniu do żądań powoda. Dopuszczalna jest taka ingerencja, którą można by określić jako techniczną, np. poprawienie błędów stylistycznych lub gramatycznych, nie są natomiast dopuszczalne zmiany o charakterze merytorycznym (wyrok SN z 7 kwietnia 2022 r., II CSKP 102/22). W przywołanym już wyżej orzeczeniu uznano, że upublicznienie przez dziennikarza przestępstwa popełnionego przez polityka co do zasady nie jest bezprawne, także wtedy, gdy doszło do zatarcia skazania (wyrok SN z 14 czerwca 2022 r., II CSKP 435/22). Przez zwrot „prosta zapowiedź polemiki lub wyjaśnień” należy rozumieć zwięzłą i rzeczową informację o tym, że redakcja zamierza odnieść się do treści sprostowania we wskazanym miejscu i terminie (wyrok SN z 22 czerwca 2022 r., II CSKP 201/22). Kontrolna rola prasy urzeczywistnia się również w publikowaniu (emisji) materiałów o charakterze interwencyjnym, zmierzających do zwrócenia uwagi na zjawiska społeczne i problemy, z którymi borykają się pojedyncze osoby lub grupy osób, w celu poddania tych sytuacji ocenie odbiorców i wywołania reakcji właściwych organów lub instytucji (wyrok SN z 24 czerwca 2022 r., II CSKP 252/22). Wymienienie powoda jako podmiotu, którego sprostowanie jest publikowane, przez zamieszczenie jego danych w wyroku nakazującym opublikowanie sprostowania nie narusza art. 321 § 1 k.p.c., jak i art. 32 ust. 5 ustawy z dnia 26 stycznia 1984 r. – Prawo prasowe (dalej: „pr.pras.”). Nie dochodzi do uzupełnienia merytorycznej treści sprostowania (wyrok SN z 8 września 2022 r., II CSKP 448/22). Objęta materiałem prasowym, poświęconym skutkom określonej ustawy, wywołującej spore zainteresowanie polityczne, prawne i społeczne, krytyczna wypowiedź polityka zawierająca oprócz warstwy politycznej także elementy ogólnej wykładni prawa, ma charakter ocenny i z tego względu nie podlega sprostowaniu w trybie art. 31a ust. 1 pr.pras., chyba że zaprezentowana interpretacja przepisów przeinacza ich treść, względnie w sposób oczywisty wypacza ich sens (wyrok SN z 5 października 2022 r., II CSKP 942/22).

k) prawo upadłościowe

Problematyką tą Sąd Najwyższy zajmował się w kilku orzeczeniach. Przyjął, że bezskuteczność, o której mowa w art. 127 ust. 3 pr.up., obejmuje zapłatę dokonaną nie tylko w okresie od dnia poprzedzającego okres sześciu miesięcy od złożenia wniosku o złożenie upadłości do

jego złożenia, lecz także okres po złożeniu tego wniosku do dnia wydania rozstrzygnięcia o ogłoszeniu upadłości. Czynności dokonane bowiem w tym ostatnim okresie nie mogą pozostawać poza ramami regulacji ochronnej przewidzianej w tym przepisie (wyrok SN z 6 kwietnia 2022 r., II CSKP 220/22). Zapłata jako czynność prawna rozporządzająca może podlegać ocenie pod kątem przesłanki odpłatności przewidzianej w art. 127 ust. 1 pr.up. (wyrok SN z 6 maja 2022 r., II CSKP 453/22). Spełnienie świadczenia pieniężnego przez upadłego na rzecz wierzyciela, które stało się bezskuteczne wobec masy upadłości z mocy prawa, powoduje, iż w istocie w relacji względnej na linii upadły (masa upadłości) – wierzyciele upadłego, w tym oczywiście wierzyciel, na rzecz którego dokonano zapłaty, świadczenie nie zostało spełnione, a wierzytelność nie wygasła. Nowa sytuacja charakteryzuje się tym, że po zwrocie uzyskanych od upadłego pieniędzy do masy upadłości wierzyciel może zgłosić swoją wierzytelność tylko do masy upadłości. Zatem wierzytelność istnieje w tej relacji, choć zmianie uległ sposób jej dochodzenia. W świetle powyższego, zgodnie z art. 94 u.k.w.h. *a contrario*, należy przyjąć, że w takim wypadku ustanowiona hipoteka nie wygasa, także wówczas, gdy została ustanowiona w interesie upadłego na majątku osoby trzeciej (wyrok SN z 11 października 2022 r., II CSKP 422/22).

I) ochrona zdrowia psychicznego

Sąd Najwyższy uznał, że dopiero po stwierdzeniu przez sąd karny, że ustały przyczyny uzasadniające stosowanie wobec osoby fizycznej środka zabezpieczającego w postaci pobytu w zamkniętym szpitalu psychiatrycznym (art. 93a § 1 pkt 4 k.k. oraz art. 204 § 3 k.k.w.) i po uchyleniu przez sąd karny tego środka, może powstać potrzeba zadecydowania o ewentualnym umieszczeniu tej osoby w zakładzie opiekuńczo-leczniczym o profilu psychiatrycznym, po uprzednim złożeniu stosownego wniosku przez uprawnione organy oraz po ustaleniu, czy zachodzą wskazane w art. 38 i 39 w zw. z art. 3 pkt 2 lit. d i art. 29 ust. 1 pkt 1 i 2 u.o.z.p. przesłanki do podjęcia takiej decyzji (postanowienie SN z 2 lutego 2022 r., II CSKP 1226/22). Na sądzie spoczywa obowiązek wskazania okoliczności uzasadniających zastosowanie przymusowego leczenia. Sąd nie może opierać ustaleń w tym zakresie na samej konkluzji opinii biegłego, stanowiącej obligatoryjny środek dowodowy (art. 46 ust. 2

u.o.z.p.) i jest obowiązany do zweryfikowania poprawności poszczególnych elementów opinii prowadzących do wniosków końcowych. W sytuacji, w której znajduje zastosowanie art. 29 ust. 1 pkt 1 u.o.z.p., sąd nie może zatem poprzestać na stwierdzeniu, że aprobuje stanowisko biegłego (postanowienie SN z 2 marca 2022 r., II CSKP 343/22). W aktualnym stanie prawnym z art. 48 ust. 2 u.o.z.p. wynika obowiązek sądu rozpoznającego sprawę ustanowienia dla uczestnika postępowania pełnomocnika z urzędu (postanowienie SN z 17 marca 2022 r., II CSKP 663/22). W przywołanym już wyżej orzeczeniu oceniono, że przesłanki umieszczenia osoby w szpitalu psychiatrycznym, bez jej zgody wymagają rygorystycznego ujmowania, jako wyjątki od zasady dobrowolności udzielania świadczeń zdrowotnych, stanowiące zarazem głęboką ingerencję w konstytucyjnie chronione wartości, takie jak godność i wolność człowieka. Okoliczności te powodują, że badanie podstawy przymusowej hospitalizacji musi być każdorazowo szczególnie wnikliwe, a sąd powinien w tym zakresie szerzej korzystać z własnej inicjatywy w poszukiwaniu faktów i dowodów, odstępując od zasady kontradiktoryjności (postanowienie SN z 29 kwietnia 2022 r., II CSKP 589/22). Artykuł 23 ust. 1 u.o.z.p., który umożliwia przyjęcie do szpitala psychiatrycznego osoby chorej psychicznie bez jej zgody wymaganej w art. 22 wskazanej ustawy, ma na względzie wyniki z choroby działania osoby chorej skierowane przeciwko sobie, a nie zachowania, które uzasadniały być może jedynie udzielenie doraźnej pomocy, jakkolwiek z wykorzystaniem środków dozwolonej przemocy, przewidzianych w art. 18 w zw. z art. 21 ust. 3 tej ustawy (postanowienie SN z 13 lipca 2022 r., II CSKP 1383/22).

f) prawo zamówień publicznych

Zauważono, że interes publiczny w rozumieniu art. 145 ust. 1 ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych (aktualnie art. 456 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 11 września 2019 r. – Prawo zamówień publicznych) należy postrzegać jako potrzebę ogółu lub określonej grupy społecznej; powinien on być ponadto pojmowany jako cel, dla którego zaspokojenia miało być realizowane określone zamówienie (wyrok SN z 30 czerwca 2022 r., II CSKP 609/22). Ustawodawca wskazał w art. 29 ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych ogólne zasady przygotowania postępowania o udzielenie zamówienia publicz-

nego, by w art. 31 ust. 2 tej ustawy doprecyzować, na czym ma polegać prawidłowy, jednoznaczny i wyczerpujący opis zamówienia w przypadku zamawiania zaprojektowania i wykonania robót budowlanych. Wolą ustawodawcy było, by w tym ostatnim przypadku na zamawiającego obowiązek opisania przedmiotu zamówienia za pomocą programu funkcjonalno-użytkowego (wyrok SN z 13 września 2022 r., II CSKP 354/22). Do wykonawcy robót, który świadczy na rzecz zamawiającego bez jego zgody więcej, niż uzasadnia to umowa zawarta w reżimie przepisów o zamówieniach publicznych, ma zastosowanie art. 411 pkt 1 k.c. (wyrok SN z 5 października 2022 r., II CSKP 282/22).

m) system oświaty

Sąd Najwyższy w ramach tej grupy tematycznej przyjął, że na skutek wprowadzenia z dniem 1 stycznia 2017 r. do art. 90 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (dalej: „u.s.o.”) ustępu 11, ustawodawca rozstrzygnął wątpliwości co do charakteru czynności, jaką jest wypłacenie dotacji oświatowej, przez opowiedzenie się za jej administracyjno-prawnym charakterem i dopuszczalnością drogi sądowo-administracyjnej w związku z odmową jej wypłacenia (z dniem 1 stycznia 2018 r. został uchylony m.in. art. 90 ust. 11 u.s.o., zaś zawartą w nim regulację ustawodawca przeniósł do art. 47 ustawy z dnia 27 października 2017 r. o finansowaniu zadań oświatowych); w konsekwencji droga sądowa co do roszczeń o wypłatę dotacji oświatowych, należnych za okres począwszy od 1 stycznia 2017 r., jest niedopuszczalna (postanowienie SN z 2 lutego 2022 r., II CSKP 488/22). Artykuł 91 ust. 2 wspomnianej ustawy o finansowaniu zadań oświatowych nie wyłącza drogi sądowej do dochodzenia po 1 stycznia 2018 r. w postępowaniu przed sądem powszechnym roszczeń dotyczących dotacji przyznawanych niepublicznym przedszkolom w okresie przed dniem 1 stycznia 2017 r. na podstawie ustawy o systemie oświaty (postanowienie SN z 11 sierpnia 2022 r., II CSKP 108/22). Podstawą żądania kwoty niewypłaconej dotacji oświatowej może być stosowany *per analogiam* art. 471 k.c. w zw. z art. 90 ust. 2b u.s.o. (wyrok SN z 17 sierpnia 2022 r., II CSKP 58/22).

n) prawo własności przemysłowej

Sąd Najwyższy uznał, że instytucja wyczerpania prawa ochronnego na znak towarowy ma na celu urzeczywistnienie zasady swobody przepły-

wu towarów, z jednoczesnym uznaniem w odpowiednim zakresie zasady terytorialności ochrony własności przemysłowej (wyrok SN z 23 lutego 2022 r., II CSKP 94/22). Przyjął też, że wysokość bezpodstawnie uzyskanej korzyści w rozumieniu art. 296 ust. 1 ustawy z dnia 30 czerwca 2000 r. – Prawo własności przemysłowej może odpowiadać przychodowi osiągniętemu przez naruszcyciela w wyniku bezprawnego naruszenia prawa ochronnego na znak towarowy, pomniejszonemu o koszty jego uzyskania, przy czym obie te wielkości muszą pozostawać w związku przyczynowym z naruszeniem prawa podmiotowego (wyrok SN z 20 czerwca 2022 r., II CSKP 104/22).

o) zwalczanie nieuczciwej konkurencji

Przyjęto, że ocena, czy dane oznaczenie towaru rodzi ryzyko konfuzji co do jego składu wymaga analizy ogółu poszczególnych elementów składających się na opakowanie towaru celem ustalenia, czy przeciętny, odpowiednio poinformowany oraz dostatecznie uważny i rozsądny konsument może zostać wprowadzony w błąd co do obecności w składzie danej substancji (wyrok SN z 23 marca 2022 r., II CSKP 621/22). W innym orzeczeniu uznano, że narzucenie kontrahentowi rażąco niekorzystnych warunków umownych, które pozbawiają go prawa do marży handlowej, stanowi czyn nieuczciwej konkurencji (art. 15 ust. 1 pkt 4 w zw. z art. 3 u.z.n.k.). Zakaz wykorzystywania sytuacji przymusowej należy do elementarnych zasad prawa powszechnego i międzynarodowego prawa handlowego. Zasady międzynarodowych kontraktów handlowych UNIDROIT upoważniają w takiej sytuacji kontrahenta do uchylenia się od skutków oświadczenia lub żądania modyfikacji zobowiązania, gdy umowa bezzasadnie przyznaje jednej ze stron nadmierne korzyści, przy szczególnym uwzględnieniu wykorzystania przez stronę umowy zależności, zagrożenia gospodarczego, nagłej potrzeby kontrahenta lub jego nieroztropności, niewiedzy, niedoświadczenia lub braku umiejętności negocjacyjnych, a także natury i celu umowy (wyrok SN z 3 listopada 2022 r., II CSKP 42/22).

p) prawo ochrony środowiska

Przyjęto, że ukształtowana na przestrzeni ostatnich lat linia orzecznictwa w zakresie wykładni art. 129 ust. 2 i art. 136 ust. 3 p.o.ś. była błędna, ponieważ abstrahowała od kanonów odpowiedzialności odszkodowaw-

czej. Tworzono również nieostre pojęcia w postaci: „stygmatyzacji jako subiektywnego elementu kształtowania ceny rynkowej”, „ściśnienia wyłącznego władztwa”, „otwarcia legalnej drogi przyszłego zwiększania ruchu lotniczego”, które nie tylko, że nie wynikały z ustawy, ale nadto stanowiły źródło nadinterpretacji wskazanych norm prawnych (wyrok SN z 23 marca 2022 r., II CSKP 286/22). Uznano zatem, że wprowadzenie obszaru ograniczonego użytkowania z uwagi na niemożność zachowania standardów ochrony środowiska przed hałasem w związku z funkcjonowaniem lotniska (art. 135 ust. 1 p.o.ś.) nie stanowi samodzielnej podstawy roszczenia odszkodowawczego z tytułu obniżenia wartości nieruchomości, określonego w art. 129 ust. 2 p.o.ś. (wyrok SN z 23 czerwca 2022 r., II CSKP 262/22).

r) prawo prywatne międzynarodowe

Na uwagę zasługuje wypowiedź, według której w braku ekwiwalencji stosowanie prawa obcego powinno być tożsame z jego stosowaniem przez sądy zagraniczne. Kluczowa rola w wykładni przepisów o wewnętrznej spółce cywilnej małżonków prawa niemieckiego przypada zatem orzecznictwu sądów niemieckich, a w szczególności niemieckiego Trybunału Federalnego. Źródłem stwierdzenia treści prawa obcego lub obcej praktyki sądowej mogą być również inne środki, których nie wymienia art. 51a p.u.s.p. Sąd powinien skorzystać z zagwarantowanej tym przepisem możliwości, jeżeli, korzystając z dostępnych mu środków, w własnym zakresie nie jest w stanie ustalić treści prawa obcego (postanowienie SN z 28 września 2022 r., II CSKP 779/22).

s) inne zagadnienia

Możność przeprowadzenia efektywnej terapii w warunkach wolnościowych nie stanowi dostatecznej podstawy do zastosowania wobec osoby stwarzającej zagrożenie nadzoru prewencyjnego, jeżeli umieszczenie w Krajowym Ośrodku Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym jest niezbędne ze względu na bardzo wysokie prawdopodobieństwo popełnienia czynu zabronionego z użyciem przemocy lub groźbą jej użycia przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności seksualnej, zagrożonego karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 10 lat – art. 14 ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób

z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (postanowienie SN z 9 września 2022 r., II CSKP 1571/22).

Wyrok zasądający odszkodowanie na rzecz kościelnej osoby prawnej na podstawie art. 63 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej ma charakter konstytutywny (wyrok SN z 16 marca 2022 r., II CSKP 240/22). Przywrócenie własności nieruchomości na podstawie art. 63 ust. 1 pkt 1 tej ustawy nie przerywa biegu zasiedzenia służebności o treści odpowiadającej służebności przesyłu rozpoczętego 7 stycznia 1991 r., potrzebnej do korzystania z urządzeń przesyłowych posadowionych na tej nieruchomości (postanowienie SN z 12 lipca 2022 r., II CSKP 393/22).

Operator platformy internetowej nie korzysta z ochrony przewidzianej w art. 14 ust. 1 ustawy z dnia 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną, jeśli, mając wiarygodną wiadomość o przechowywaniu przez użytkowników plików zawierających utwory chronione prawem autorskim, prowadzi także działalność polegającą na współpracy z takimi użytkownikami w udostępnianiu takich plików innym osobom, w ten sposób, że za zapłatą stosownego wynagrodzenia zapewnia innym osobom dostęp do treści tego pliku i umożliwia sporządzenie przez nich kopii utworu. Podmiot, którego majątkowe prawa autorskie zostały w ten sposób naruszone może wystąpić przeciwko takiemu operatorowi platformy internetowej z roszczeniem z art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Położenie w prawodawstwie unijnym nacisku na zagwarantowanie podmiotowi praw autorskich ochrony przez danie mu do dyspozycji środków mających na celu zapobieżenie wszelkim dalszym szkodom oznacza, że nie jest wyłączona – w stosunku do operatora platformy internetowej, który prowadzi tego rodzaju działalność – dopuszczalność także roszczenia opartego na art. 439 k.c. (wyrok SN z 27 maja 2022 r., II CSKP 3/22).

Ustawodawca wyróżnia obecnie świadczenie usług doradztwa inwestycyjnego w sposób zależny lub niezależny (art. 76 ust. 2 ustawy o obrocie instrumentami finansowymi w brzmieniu obowiązującym od 21 kwietnia 2018 r. – art. 1 pkt 50 ustawy z dnia 1 marca 2018 r. o zmianie ustawy o obrocie instrumentami finansowymi oraz niektórych innych ustaw). W tych relacjach podmiotowych sama granica między „tylko” oferowa-

niem, a „aż” rekomendowaniem instrumentu finansowego może okazać się płynna i trudna do rozdzielenia. Kluczowe są okoliczności faktyczne danej sprawy, adresat oraz treść wskazówek udzielonych przez przedstawiciela firmy inwestycyjnej, kontekst wynikający z wcześniejszych stosunków stron, które pozwoliłyby na ocenę, że pozwany dom maklerski działający w imieniu i na rzecz emitenta obligacji przyjął na siebie dodatkowe obowiązki, jakie wynikają z umowy o doradztwo, których niewykonanie lub nienależyte wykonanie nakładałoby na niego obowiązek naprawienia szkody poniesionej przez inwestora związanej z nabyciem tych obligacji (wyrok SN z 23 czerwca 2022 r., II CSKP 85/22).

Z zestawienia norm zawartych w art. 18 ust. 5 ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego i art. 417 k.c. jednoznacznie wynika, że zdarzeniem wyrządzającym szkodę w tym przypadku jest niedostarczenie przez gminę lokalu socjalnego. Co więcej, jest to zaniechanie bezprawne (wyrok SN z 30 czerwca 2022 r., II CSKP 381/22).

Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych nie przewiduje możliwości obciążenia pacjenta kosztami leczenia w związku z bezpodstawnym – w ocenie NFZ – pokryciem przez NFZ kosztów świadczenia udzielonego na rachunek NFZ jako instytucji właściwej przez instytucję państwa członkowskiego Unii Europejskiej, w którym przebywał ubezpieczony, na podstawie art. 22 ust. 1 lit. a pkt i rozporządzenia Rady (EWG) nr 1408/71 z dnia 14 czerwca 1971 r. w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego do pracowników najemnych, osób prowadzących działalność na własny rachunek i do członków ich rodzin przemieszczających się we Wspólnocie (wyrok SN z 16 września 2022 r., II CSKP 421/22).

PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. nie przejęły na podstawie art. 15 ust. 2 ustawy z dnia 8 września 2000 r. o komercjalizacji i restrukturyzacji przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe” zobowiązań z tytułu czynów niedozwolonych, za które odpowiedzialność ponosiło przedsiębiorstwo państwowe „Polskie Koleje Państwowe”. Zobowiązania te zostały przejęte na podstawie art. 2 ust. 2 ww. ustawy przez PKP S.A. (wyrok SN z 13 października 2022 r., II CSKP 853/22).

Określenie kwoty zobowiązania Skarbu Państwa – Generalnego Dyrektora Dróg Krajowych i Autostrad wobec przedsiębiorcy, którego na-

leżności nie zaspokoił wykonawca, następuje w granicach określonych w art. 5 ust. 4 ustawy z dnia 28 czerwca 2012 r. o spłacie niektórych niezaspokojonych należności przedsiębiorców, wynikających z realizacji udzielonych zamówień publicznych, niezależnie od tego, czy na poczet świadczenia należnego przedsiębiorcy wypłacona została zaliczka, o której stanowi art. 6 powołanej wyżej ustawy z dnia 28 czerwca 2012 r. (wyrok SN z 27 października 2022 r., II CSKP 531/22).

2.2.2.2. Problematyka procesowa

a) skarga kasacyjna

W wyroku Sądu Najwyższego z 24 marca 2022 r., II CSKP 117/22, przyjęto, że naruszenie zasady bezpośredniości (art. 235 § 1 k.p.c.) przez dokonanie ustaleń na podstawie dokumentu niezawartego w materiale sprawy może tylko wtedy stanowić skuteczny zarzut skargi kasacyjnej, gdy uchybienie to mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy. Warto też zwrócić uwagę na wyrok Sądu Najwyższego z 14 czerwca 2022 r., II CSKP 331/22, w którym uznano, że wykładnia prawa dokonana przez Sąd Najwyższy (art. 398²⁰ k.p.c.) może uzasadniać powołanie przez stronę nowych faktów i dowodów (art. 381 k.p.c.).

b) skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia

W ramach tej problematyki stwierdzono, że skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego wyroku podlega odrzuceniu w razie skutecznego wniesienia skargi nadzwyczajnej przez uprawniony organ oraz gdy wskazane w obydwu skargach zakresy i podstawy zaskarżenia pokrywają się, względnie zakres zaskarżenia i podstawy skargi nadzwyczajnej są szersze od zakresu zaskarżenia i podstaw skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego wyroku (postanowienie SN z 14 stycznia 2022 r., II CNPP 4/22).

W innym orzeczeniu przypomniano, iż samo naruszenie przepisów prawa, bez wykazania w przekonujący sposób powstania szkody, nie uzasadnia uwzględnienia skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (wyrok SN z 23 lutego 2022 r., II CNPP 2/22).

c) postępowanie procesowe

Przypomniano, że nieobecność strony wywołana długotrwałą chorobą nie uzasadnia odroczenia rozprawy, jeżeli w okolicznościach sprawy wnioszek o odroczenie rozprawy stanowi nadużycie praw procesowych (wyrok SN z 24 marca 2022 r., II CSKP 279/22). Warty podkreślenia jest także pogląd, wedle którego art. 5 k.c. nie ma zastosowania do oceny powództwa o zaprzeczenie ojcostwa wytoczonego przez prokuratora, a oceny tego, czy wytoczenie takiego powództwa nie stanowi nadużycia prawa procesowego sąd dokonuje na podstawie art. 4¹ i 3 k.p.c. (wyrok SN z 7 kwietnia 2022 r., II CSKP 118/22).

Zauważono też, że sąd rozpoznający sprawę cywilną, dokonując ustaleń w zakresie znamion czynu zabronionego, zobowiązany jest wziąć pod uwagę wszelkie zasady prawa karnego, w tym wskazaną w art. 4 § 1 k.k., zgodnie z którym, jeżeli w czasie orzekania obowiązuje ustawa inna niż w czasie popełnienia przestępstwa, stosuje się ustawę nową, jednakże należy stosować ustawę obowiązującą poprzednio, jeżeli jest względniejsza dla sprawcy. Sąd ten nie może stosować ich wybiórczo bądź zastępczo sięgać do rozwiązań przewidzianych w prawie cywilnym (wyrok SN z 30 czerwca 2022 r., II CSKP 356/22). Uznano również, że opisane w sentencji ustalenia wydane w postępowaniu karnym wyroku skazującego wiążą sąd cywilny, jednakże tylko co do okoliczności faktycznych stanowiących istotę przestępstwa, za które skazany został sprawca (wyrok SN z 28 kwietnia 2022 r., II CNPP 1/22).

Przyjęto, że w odniesieniu do organizacji pozarządowych, o których mowa w art. 8 k.p.c., nie można posługiwać się kategorią szczególnej zdolności sądowej, ponieważ zawsze są one objęte regulacją art. 64 § 1 lub § 1¹ k.p.c. Zawarty w art. 61 § 1 k.p.c. zwrot „w zakresie swoich zadań statutowych” dotyczy przedmiotu sprawy i oznacza, że przedmiot ten musi mieć związek ze statutowymi zadaniami danej organizacji; statut nie musi natomiast przewidywać konkretnych przejawów form działania, w tym możliwości działania w postępowaniach sądowych (postanowienie SN z 26 maja 2022 r., II CSKP 662/22).

W zakresie zastrzeżenia na podstawie art. 162 k.p.c. uznano, że jego zgłoszenie zapobiega nie tylko utracie prawa do powoływania się na uchybienia przepisom prawa procesowego w dalszym toku postępowania, ale umożliwia sądowi drugiej instancji usunięcie popełnionego uchy-

wienia. Milczenie pełnomocnika strony oznacza zrzeczenie się możliwości podniesienia takiego zarzutu w dalszym toku postępowania, a konsekwencją niezgłoszenia zastrzeżenia jest sanacja uchybień sądu, w niektórych przypadkach także nieprawidłowego orzeczenia (wyrok SN z 15 czerwca 2022 r., II CSKP 376/22).

W postanowieniu z 26 kwietnia 2022 r., II CSKP 89/22, Sąd Najwyższy uznał, że podjęcie przez sąd z urzędu postępowania w sytuacjach opisanych w art. 180 § 1 k.p.c. oznacza, że sąd ma obowiązek podjąć postępowanie niezależnie od inicjatywy stron, jeżeli tylko uzyska z jakiegokolwiek źródła informację o ustaniu przyczyny zawieszenia; a w przypadku jawnych danych, szczególnie tych wpisanych do właściwego rejestru (np. KRS), sąd ma obowiązek ustalić w tym rejestrze przed umorzeniem postępowania, czy ustała przyczyna zawieszenia, szczególnie jeżeli do tego rejestru sąd ma dostęp drogą elektroniczną.

W ramach problemu nieważności postępowania wskazywano m.in., że prowadzenie postępowania z udziałem osoby zmarłej uzasadnia zarzut nieważności tego postępowania, na podstawie art. 379 pkt 2 k.p.c. (postanowienie SN z 22 czerwca 2022 r., II CSKP 1392/22). Udział w zakończonej w danej instancji sprawie, objętej obowiązkowym zastępstwem Prokuraturii Generalnej, pełnomocnika ustanowionego przez podmiot reprezentujący Skarb Państwa, z pominięciem udziału Prokuraturii Generalnej, skutkuje nieważnością postępowania na podstawie art. 379 pkt 2 k.p.c. (postanowienie SN z 23 czerwca 2022 r., II CSKP 196/22). Pozbawienie możliwości obrony swych praw w rozumieniu art. 379 pkt 5 k.p.c. zachodzi, gdy z powodu uchybienia przez sąd przepisom prawa procesowego strona wbrew swej woli została faktycznie pozbawiona możliwości działania w postępowaniu lub jego istotnej części. Wadliwości działania komórek organizacyjnych i służb pomocniczych sądu, które w swych skutkach doprowadziły do pozbawienia strony możliwości obrony swych praw, powinny być traktowane tak, jak wadliwości czynności procesowych sądu. Do obowiązków sądu, jako organu władzy publicznej, należy właściwe zorganizowanie warunków technicznych i lokalowych związanych z przeprowadzaniem rozpraw w sprawach sądowych z udziałem stron, tak aby nie doznały one uszczerbku w swoich prawach procesowych (postanowienie SN z 8 listopada 2022 r., II CSKP 946/22). Wedle SN

rozpoznanie apelacji na posiedzeniu niejawnym, pomimo skutecznego wniosku strony o przeprowadzenie rozprawy (art. 374 zd. 2 k.p.c.) – w stanie prawnym obowiązującym po wejściu w życie ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, a przed wejściem w życie ustawy z dnia 14 maja 2020 r. o zmianie niektórych ustaw w zakresie działań osłonowych w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2) – skutkuje nieważnością postępowania przed sądem drugiej instancji w świetle art. 379 pkt 5 k.p.c. (wyrok SN z 14 grudnia 2022 r., II CSKP 710/22).

d) postępowanie nieprocesowe

W sprawach wieczystoksięgowych stwierdzano, że sąd wieczystoksięgowy może dokonać wpisu na podstawie oświadczenia woli, które ma być złożone innej osobie, jedynie wówczas, gdy zostało ono już złożone adresatowi, a zatem uzyskało prawną doniosłość (postanowienie SN z 16 marca 2022 r., II CSKP 239/22). Nieoznaczenie w postanowieniu o ustanowieniu służebności przesyłu podmiotu, na rzecz którego ustanowiona miała zostać służebność, nie może prowadzić do ustalenia tego podmiotu w postępowaniu wieczystoksięgowym, gdyż nie mieści się to w zakresie kognicji sądu wieczystoksięgowego (postanowienie SN z 18 sierpnia 2022 r., II CSKP 198/22).

W sprawach spadkowych przyjęto, że złożenie przez spadkobiercę, biorącego udział w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku, oświadczenia o odrzuceniu spadku już po uprawomocnieniu się postanowienia spadkowego, ale w terminie określonym art. 1015 § 1 k.c., stanowi podstawę do zmiany stwierdzenia nabycia spadku na wniosek tego spadkobiercy, o którym mowa w art. 679 § 1 k.p.c. (postanowienie SN z 8 września 2022 r., II CSKP 706/22).

Ponadto przyjęto, że o ważności złożenia świadczenia do depozytu decyduje zgodność zachowania dłużnika z treścią i celem stosunku zobowiązaniowego, a nie sam fakt zezwolenia przez sąd (lub samo złożenie do depozytu), ponieważ w postępowaniu nieprocesowym (art. 693¹ k.p.c.) sąd nie rozstrzyga o zgodności zachowania dłużnika z treścią i celem stosunku zobowiązaniowego (wyrok SN z 3 listopada 2022 r., II CSKP 44/22).

e) postępowanie egzekcyjne

Uznano, że błędne opisanie przez powoda tytułu wykonawczego, który miałby zostać pozbawiony wykonalności, nie skutkuje niezasadnością powództwa z tej przyczyny, jeżeli nie budzi wątpliwości, o jaki tytuł chodzi (wyrok SN z 19 maja 2022 r., II CSKP 971/22).

W kolejnym orzeczeniu przyjęto, że o bezskuteczności egzekucji wierzytelności przeciwko spółce, co do zasady nie można mówić wtedy, gdy wierzyciel, którego wierzytelność jest zabezpieczona hipoteką wpisaną na pierwszym miejscu na nieruchomości spółki, nie skieruje egzekucji do tego przedmiotu zabezpieczenia (wyrok SN z 27 października 2022 r., II CSKP 463/22).

Zdecydowano też, że do hipotek powstałych na całej nieruchomości już po powstaniu współwłasności nie mają zastosowania art. 1013 i 1000 k.p.c. (postanowienie SN z 3 listopada 2022 r., II CSKP 440/22).

Oceniono też – o czym była już mowa wyżej – że roszczenie z umowy deweloperskiej ujawnione w księdze wieczystej nie jest skuteczne przeciwko egzekucji prowadzonej z nieruchomości, gdyż wpis ostrzeżenia o wszczęciu takiej egzekucji nie oznacza powstania praw nabytych przez czynność prawną w rozumieniu art. 17 u.k.w.h. (wyrok SN z 14 lipca 2022 r., II CSKP 521/22).

f) międzynarodowe postępowanie cywilne

Wskazano, że kurator w postępowaniu o unieważnienie małżeństwa posiada samodzielną pozycję procesową, w istocie jest stroną postępowania, a nie reprezentantem zmarłego małżonka. Działa nie w interesie osoby zmarłej, lecz w interesie ogólnym. W rezultacie wymóg miejsca zamieszkania lub miejsca zwykłego pobytu, wskazany w art. 1103 k.p.c., odnosi się także do ustanowionego kuratora (postanowienie SN z 3 listopada 2022 r., II CSKP 379/22).

Warto też zwrócić uwagę na pogląd, że szkoda wynikająca z różnicy między ceną zapłaconą przez nabywcę pojazdu, niezgodnie z prawem wyposażonego w jednym państwie członkowskim przez jego producenta w oprogramowanie manipulujące danymi dotyczącymi emisji spalin, a rzeczywistą wartością tego pojazdu, nie ma charakteru pośredniego, a miejscem jej urzeczywistnienia w rozumieniu art. 7 pkt 2 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z dnia 12 grud-

nia 2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych jest państwo członkowskie, w którym pojazd został nabyty (postanowienie SN z 12 maja 2022 r., II CSKP 1506/22).

g) sąd polubowny

Sąd Najwyższy uznał, że rozstrzygnięcia sądu arbitrażowego są wiążące, a sąd powszechny poza ustawowo wskazanymi wyjątkami nie ma prawa do merytorycznego rozpatrzenia sprawy zakończonej orzeczeniem sądu polubownego. W toku postępowania wywołanego skargą o uchylenie wyroku sądu polubownego rolą sądu powszechnego nie jest badanie zgodności wyroku sądu polubownego z właściwym w sprawie prawem materialnym. Zadaniem tego sądu jest jedynie zbadanie, czy w sprawie nie wystąpiła ustawowa podstawa do uchylenia tego wyroku. Kontrola sprawowana przez sąd państwowy nie jest bowiem równoznaczna z rozstrzygnięciem sprawy *ex novo*, nie tylko w płaszczyźnie faktycznej, lecz także w płaszczyźnie prawnej. Sąd państwowy, rozpoznając skargę o uchylenie wyroku sądu polubownego, nie bada sprawy merytorycznie, bada jedynie okoliczności wskazane w art. 1206 § 1 k.p.c., jeżeli skarżący się na nie powoła, a z urzędu okoliczności określone w art. 1206 § 2 k.p.c. O wadliwości kwalifikowanej sposobu dokonanego miarkowania, które należy do sfery dyskrecjonalnej sądu można by mówić w sytuacji arbitralnego obniżenia kary umownej w sposób całkowicie oderwany od ustawowych przesłanek miarkowania, dokonany przez to w sposób dowolny i niedający się niczym uzasadnić (wyrok SN z 8 lipca 2022 r., II CSKP 349/22).

Przyjęto też, że o sprzeczności wyroku sądu polubownego z podstawowymi zasadami porządku prawnego rozstrzyga treść tego wyroku; nie można natomiast dokonywać takiej oceny na podstawie faktów i dowodów nieznanymi sądowi polubownemu. Ze względu na niedookreśloność klauzuli porządku publicznego nie jest możliwe sformułowanie zamkniętego katalogu zasad, których naruszenie prowadzi do takiej kwalifikacji. Oceny w tej materii należy dokonać elastycznie, z uwzględnieniem okoliczności faktycznych konkretnej sprawy oraz skutków dla skarżącego, do których prowadzi naruszenie przez sąd polubowny określonych przepisów prawa procesowego lub prawa materialnego, właści-

wych ze względu na łączący strony stosunek prawny (wyrok SN z 9 września 2022 r., II CSKP 834/22).

Stwierdzono też, że sąd rozpoznający skargę o uchylenie wyroku sądu polubownego nie jest uprawniony do przeprowadzenia kontroli, czy dokonana przez sąd polubowny ocena ważności umowy stron jest trafna. Na tym polu sąd rozpoznający skargę o uchylenie wyroku sądu polubownego jest uprawniony jedynie do kontroli materialnoprawnych skutków wyroku sądu polubownego (wyrok SN z 13 września 2022 r., II CSKP 709/22).

Ponadto orzeczono, że zapis na sąd polubowny jest umową, do której wykładni zastosowanie znajdują dyrektywy określone w art. 65 § 2 k.c. Zapis na sąd polubowny niejasny, sprzeczny wewnątrznie, który nie pozwala ustalić w drodze wykładni sądu polubownego wybranego przez strony, należy traktować jako niewykonalny – art. 1165 § 2 k.p.c. (postanowienie SN z 27 października 2022 r., II CSKP 470/22).

3. Unieważnienie prawomocnego orzeczenia (repertorium CN)

W jedynej tego typu sprawie stwierdzono, że przewidziana w art. 7 dekretu warszawskiego możliwość uzyskania przez byłego właściciela określonego prawa do gruntu objętego dekretem ma charakter cywilnoprawny; obowiązek ustanowienia prawa wieczystej dzierżawy (prawa zabudowy) lub własności czasowej albo prawa użytkowania wieczystego na podstawie tego przepisu realizowany był na podstawie konstytutywnej decyzji administracyjnej (postanowienie SN z 22 czerwca 2022 r., II CN 1/22).

4. Rozpoznawanie zażaleń (repertorium CZ)

4.1. Zagadnienia ogólne

W obowiązującym stanie prawnym zażalenia rozpoznane przez Sąd Najwyższy można generalnie podzielić na dwie grupy. Do pierwszej z nich należą zażalenia uregulowane w art. 394¹ § 1 k.p.c., a przysługujące na postanowienia sądu drugiej instancji odrzucające skargę kasacyjną oraz na postanowienia sądu drugiej lub pierwszej instancji odrzucają-

ce skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia. Ze względu na zakres przedmiotowy można je określić jako zażalenia na odrzucenie środka prawnego.

Druga grupa obejmuje natomiast zażalenie, o którym mowa w art. 394¹ § 1¹ k.p.c., przysługujące w razie uchylecia przez sąd drugiej instancji wyroku (odpowiednio postanowienia co do istoty sprawy – art. 13 § 2 k.p.c.) sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Ten środek zaskarżenia można określić jako zażalenie na uchylenie orzeczenia.

Ponadto sporadycznie w 2022 r. orzekano także co do zażaleń wniesionych od innych orzeczeń, które przysługiwały do Sądu Najwyższego na podstawie uchylonych przepisów i których rozpoznanie wynikało z odpowiednich regulacji intertemporalnych (np. w postanowieniu z 26 kwietnia 2022 r., III CZ 136/22, Sąd Najwyższy oddalił zażalenie na postanowienie, w którym odrzucono rewizję, a w postanowieniu z 14 lipca 2022 r., III CZ 231/22, Sąd Najwyższy uchylił postanowienie odrzucające w części apelację).

W okresie sprawozdawczym do Izby wpłynęło 419 zażaleń, z czego łącznie załatwiono 307. Zażalenia załatwione stanowią zatem 73% ogółu wpływu, co zważywszy na wskazane na wstępie trudności kadrowe, należy uznać za wynik zadowalający. W 91 sprawach uchylono w całości lub w części zaskarżone orzeczenie, w 113 oddalono środek prawny. Ponadto odrzucono 62 zażalenia, w 30 sprawach zwrócono środek prawny z aktami z powodu braków formalnych, w 5 sprawach umorzono postępowanie wywołane wniesieniem zażalenia, 2 zażalenia zostały przekazane do innego sądu oraz 4 zażalenia załatwiono w inny sposób. W tej ostatniej kategorii należy zwrócić uwagę na sprawę III CZ 94/22, w której Sąd Najwyższy zastosował – wprowadzoną nowelą k.p.c. z 2019 r. – instytucję pozostawienia zażalenia w aktach bez żadnych dalszych czynności, jako wniesionego jedynie dla zwłoki w postępowaniu (art. 394³ § 1 pkt 2, § 3 i § 4 w zw. z art. 4¹ w zw. z art. 394¹ § 3 w zw. z art. 398²¹ k.p.c.).

Jak można zauważyć, w 2022 r., podobnie jak w latach ubiegłych, Sąd Najwyższy musiał w wielu sprawach zwracać akta oraz odrzucać wniesiony środek prawny. Przyczyny zwrotu akt związane były z wadliwym działaniem sądów powszechnych, które w niedostateczny sposób dokonywały kontroli wniesionych środków prawnych (np. brak podpisu na

piśmie, brak odpowiedniego pełnomocnictwa, brak wymaganych doręczeń), albo wynikały z dostrzeżonych uchybień w komparycji przedstawianego orzeczenia (np. brak prawidłowego oznaczenia stron, błędna sygnatura czy data wydania orzeczenia).

Odrzucenie środka prawnego było spowodowane najczęściej brakiem zdolności postulacyjnej podmiotu wnoszącego – art. 87¹ k.p.c. (30 spraw) oraz niedopuszczalnością zażalenia ze względu na przedmiot zaskarżenia (21 spraw). W pozostałych przypadkach odrzucenie środka prawnego było skutkiem braku wniosku strony o sporządzenie uzasadnienia zaskarżonego orzeczenia oraz nieusunięciem w terminie braków formalnych zażalenia, które mimo tego zostało przekazane do Sądu Najwyższego. Podkreślenia wymaga przy tym, że zdarzały się sprawy, w których odrzucenie środka prawnego było spowodowane wystąpieniem więcej niż jednej przyczyny (zwykle naruszenie art. 87¹ oraz art. 394¹ k.p.c. – zob. np. postanowienie z 15 czerwca 2022 r., III CZ 218/22).

Co do odrzucenia zażalenia, to wskazać należy, że w tej kwestii Sąd Najwyższy powtórzył stanowisko zajmowane w latach ubiegłych, zgodnie z którym złożenie przez stronę wniosku o sporządzenie uzasadnienia orzeczenia i doręczenie odpisu orzeczenia z uzasadnieniem stanowi (co do zasady) przesłankę skuteczności wniesienia zażalenia, albowiem dopiero doręczenie – na wniosek strony – odpisu orzeczenia z uzasadnieniem powoduje otwarcie przewidzianego w art. 394 § 2 k.p.c. tygodniowego terminu do złożenia zażalenia (z wyjątkiem wskazanym w art. 394 § 2 zd. 2 w zw. z art. 357 § 6 k.p.c.) (postanowienie z 6 września 2022 r., III CZ 111/22) oraz stwierdził, że wadliwe doręczenie stronie przez sąd z urzędu odpisu postanowienia z uzasadnieniem nie sanuje braku obligatoryjnego wniosku strony o sporządzenie uzasadnienia i doręczenie odpisu postanowienia z uzasadnieniem, a zatem nie otwiera stronie tygodniowego terminu do złożenia zażalenia (zob. postanowienie z 23 marca 2022 r., III CZ 98/22). Przywołać tu można także postanowienie Sądu Najwyższego z 23 czerwca 2022 r., III CZ 208/22, w którym potwierdzono, że środek odwoławczy wniesiony do Sądu Najwyższego przez profesjonalnego pełnomocnika umocowanego wprost przez *statio fisci* Skarbu Państwa jest niedopuszczalny.

Sąd Najwyższy utrzymał także dotychczasową restrykcyjną wykładnię przepisów regulujących dopuszczalność zażalenia i przypomniał, że ka-

talóg postanowień zaskarżalnych do Sądu Najwyższego jest zamknięty i nie obejmuje zażalenia na postanowienie Sądu Najwyższego, co oznacza, że takie zażalenie jest niedopuszczalne i podlega odrzuceniu (np. postanowienia SN: z 23 marca 2022 r., III CZ 16/22; z 22 czerwca 2022 r., III CZP 170/22, i z 6 kwietnia 2022 r., III CZ 101/22).

Sąd Najwyższy wyjaśnił ponadto: że zażaleniem, o którym mowa w art. 394¹ § 1 k.p.c., można zaskarżyć jedynie odrzucenie środków zaskarżenia wymienionych w tym przepisie, nie zaś ich nieodrzućenie (postanowienie SN z 15 grudnia 2022 r., III CZ 349/22); że w stanie prawnym ukształtowanym ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw nie jest dopuszczalne zażalenie do Sądu Najwyższego na postanowienie sądu drugiej instancji o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania (postanowienie SN z 28 października 2022 r., III CZ 295/22); że nie przysługuje zażalenie do Sądu Najwyższego na wydany na podstawie art. 618 § 2 k.p.c. wyrok sądu drugiej instancji uchylający wyrok sądu pierwszej instancji i przekazujący sprawę do dalszego rozpoznania sądowi prowadzącemu postępowanie o zniesienie współwłasności (postanowienie SN z 30 czerwca 2022 r., III CZ 243/22); że zażalenie do Sądu Najwyższego nie przysługuje na postanowienie sądu drugiej instancji wydane na skutek rozpoznania zażalenia, o którym mowa w art. 21 § 3 zd. 1 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (postanowienie SN z 20 października 2022 r., III CZ 297/22).

Z punktu widzenia działalności orzeczniczej Wydziału III zasadnicze znaczenie mają te zażalenia, które zostały merytorycznie rozpoznane (uwzględnione albo oddalone). Wśród środków zaskarżenia, co do których Sąd Najwyższy wypowiedział się merytorycznie, było 99 zażaleń na odrzucenie środka prawnego (66 oddalono, 33 uwzględniono) oraz 105 zażaleń na uchylenie orzeczenia (47 oddalono, 58 uwzględniono).

4.2. Zagadnienia merytoryczne

W większości przypadków sprawy przedstawione z zażaleniem miały charakter powtarzalny i dotyczyły kwestii już wielokrotnie rozstrzygniętych przez Sąd Najwyższy. Zażalenia dotyczące zagadnień nietypowych lub odnoszące się do regulacji wprowadzonych do porządku prawnego niedawno występowały stosunkowo rzadko.

Jako przykład można wskazać środki prawne wnoszone w związku z funkcjonowaniem art. 15zszs⁹ ust. 3 zd. 2 uCOVID-19. W interesujących orzeczeniach zapadłych w tej materii Sąd Najwyższy stanął na stanowisku, że w czasie wprowadzania istotnych zmian w sposobie doręczania pism sądowych pełnomocnikom, zwłaszcza w ich początkowym okresie, kiedy zmiany te mogą wywoływać istotne trudności interpretacyjne, należy z należytą rozważą stawiać uczestnikom postępowania wymagania w zakresie zachowania terminów zaskarżenia. Wskazał przy tym, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego w takich sytuacjach postuluje się kierowanie zasadą lojalności procesowej. W konsekwencji przyjął, że termin do usunięcia braków skargi kasacyjnej rozpoczyna bieg od kiedy pełnomocnik może zapoznać się z pismem zamieszczonym na Portalu Informacyjnym (postanowienie SN z 11 lutego 2022 r., III CZ 77/22).

Sąd Najwyższy zwrócił także uwagę, że niejednoznaczne przepisy oraz niedostosowanie – w początkowym okresie od 3 lipca do 29 listopada 2021 r. – narzędzi informatycznych do nowych zadań musi skłaniać do wniosku, że w tym czasie skuteczność doręczenia na podstawie art. 15zszs⁹ ust. 3 zd. 2 uCOVID-19 uzależniona była od opatrzenia pisma sądowego niebudzącą wątpliwości informacją, jaki jest skutek niepobrania tego pisma (postanowienie SN z 23 lutego 2022 r., III CZ 31/22). Podobnie Sąd Najwyższy uznał, że pismo sądowe umieszczone w Portalu Informacyjnym przed 29 listopada 2021 r. może zostać uznane za doręczone po upływie 14 dni, mimo jego niepobrania przez pełnomocnika (art. 15zszs⁹ ust. 3 zd. 2 uCOVID-19) tylko wówczas, gdy zostało opatrzone niebudzącą wątpliwości informacją, że zostało umieszczone w celu doręczenia zgodnie z art. 15zszs⁹ ust. 2 uCOVID-19 (stanowi e-doręczenie wywołujące skutki procesowe). Informacja ta musiała być dostępna w Portalu informacyjnym dla pełnomocnika jeszcze przed pobraniem tego pisma (postanowienia SN z 25 stycznia 2022 r., III CZ 58/22, i z 20 maja 2022 r., III CZ 124/22).

Jednocześnie Sąd Najwyższy podkreślił, że każde pismo, do którego ma zastosowanie art. 15zszs⁹ uCOVID-19, w razie zarządzenia jego doręczenia pełnomocnikowi strony powinno zostać doręczone za pośrednictwem Portalu Informacyjnego, co nie wymaga informowania o zmianie sposobu doręczania pism (postanowienie SN z 14 lipca 2022 r., III CZ 265/22) oraz wskazał, że termin, o którym mowa w art. 15zszs⁹ ust. 3 zd. 2

przedmiotowej ustawy, rozpoczyna bieg w momencie zamieszczenia pisma w Portalu Informacyjnym – niezależnie od wysłania pełnomocnikowi strony ewentualnego powiadomienia o tym zdarzeniu (postanowienia SN z 27 stycznia 2022 r., III CZ 70/22, i z 28 kwietnia 2022 r., III CZ 168/22).

Problematyki ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19 dotyczyło również postanowienie Sądu Najwyższego z 20 września 2022 r., III CZ 282/22, w którym przypomniano, że wymaganie potwierdzenia zdrowotnych przyczyn nieobecności strony na rozprawie zaświadczeniem wydanym przez lekarza sądowego zostało czasowo uchylone w art. 91 wspomnianej wyżej ustawy o szczególnych instrumentach wsparcia w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2.

Jak co roku, także w tym okresie sprawozdawczym Sąd Najwyższy rozstrzygał zagadnienia dotyczące różnych aspektów dopuszczalności skargi kasacyjnej oraz skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia. W tej materii niezmiennie stał na stanowisku, że system zaskarżania skargą kasacyjną orzeczeń wydawanych w postępowaniach uregulowanych w Kodeksie postępowania cywilnego ma charakter zamknięty, zatem brak wyraźnej regulacji dopuszczalności skargi kasacyjnej w odniesieniu do określonego postępowania przesądza, że orzeczenia wydawane w tym postępowaniu nie są zaskarżalne skargą kasacyjną (postanowienie SN z 13 stycznia 2022 r., III CZ 12/22). Podobnie, niezmiennie Sąd Najwyższy podkreślał, że skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia nie przysługuje od prawomocnych orzeczeń – postanowień kończących postępowania wpadkowe i incydentalne – w tym wydanych w przedmiocie zabezpieczenia powództwa (postanowienie SN z 23 listopada 2022 r., III CZ 220/22).

Warto zwrócić uwagę, że w ramach tej problematyki Sąd Najwyższy nadal orzekał w sprawach, w których brzmienie stosownych regulacji nie powinno wywoływać wątpliwości interpretacyjnych – zwłaszcza u profesjonalnych pełnomocników. Przykładowo w postanowieniu z 16 marca 2022 r., III CZ 81/22, Sąd Najwyższy powtórzył, że zgodnie z art. 398² § 2 pkt 1 k.p.c. skarga kasacyjna jest niedopuszczalna w sprawach o czynsz najmu lub dzierżawy, a pojęcie to obejmuje również sprawy, w której pozwany kwestionuje swoją legitymację bierną, legitymację czynną powo-

da lub istnienie zobowiązania z tytułu czynszu, a w postanowieniu z 20 czerwca 2022 r., III CZ 138/22, Sąd Najwyższy przypomniał, że zgodnie z art. 398² § 2 pkt 1 k.p.c. w sprawie o rozwód skarga kasacyjna jest niedopuszczalna. Dodał, że wyłączenie w powołanym przepisie możliwości wniesienia skargi kasacyjnej w sprawie o rozwód ma charakter generalny; nie jest zatem dopuszczalna kontrola kasacyjna wydawanych w tych sprawach jakichkolwiek orzeczeń i to bez względu na charakter wadliwości, jakimi mogą być one dotknięte.

Za ważne należy uznać postanowienie Sądu Najwyższego z 18 maja 2022 r., III CZ 162/22, w którym stwierdzono, że nie ma jakichkolwiek przekonujących argumentów, aby rozstrzygnięcie przez sąd w postępowaniu nieprocesowym o roszczeniu o zawarcie umowy o ustanowienie spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu mieszkalnego, w przypadku zgłoszenia się kilku uprawnionych, na podstawie art. 15 ust. 4 u.s.m., kwalifikować jako sprawę z zakresu prawa rzeczowego w rozumieniu art. 519¹ § 1 k.p.c. W uzasadnieniu wyjaśniono przy tym, że wprowadzenie w art. 9 ust. 6 u.s.m. zasad ochrony petytoryjnej nie oznacza, że spółdzielcze lokatorskie prawo do lokalu mieszkalnego uzyskało przymiot prawa rzeczowego. Wręcz przeciwnie, z uwagi na brak cechy prawa rzeczowego, w tym przede wszystkim cechy podmiotowego prawa bezwzględnego skutecznego wobec wszystkich (*erga omnes*), ustawodawca na mocy przepisu szczególnego wprowadził ochronę prawnorzeczową omawianego prawa spółdzielczego, będącego prawem obligacyjnym.

Odnosnie do wymagań konstrukcyjnych skargi kasacyjnej za istotne należy uznać orzeczenia Sądu Najwyższego odnoszące się do wypełnienia przez strony obowiązku nałożonego w art. 398⁴ § 1 pkt 1 k.p.c. Przykładowo w postanowieniu z 3 listopada 2022 r., III CZ 291/22, Sąd Najwyższy uznał, że zakres zaskarżenia musi być niewątpliwy, za czym przemawia nadanie mu charakteru konstrukcyjnego elementu skargi. Ani sąd, ani strony nie mogą być zdane na jakąkolwiek interpretację sformułowanych wniosków, których treść nie zawsze musi prowadzić do jednoznacznych konkluzji, zwłaszcza gdy sąd drugiej instancji uwzględnił częściowo apelację. Niedopuszczalne jest określanie zakresu zaskarżenia na podstawie złożonych zabiegów interpretacyjnych.

Inne podejście możemy zauważyć z kolei w postanowieniach Sądu Najwyższego z 8 listopada 2022 r., III CZ 336/22, oraz z 28 kwietnia

2022 r., III CZ 6/22. W pierwszym z orzeczeń Sąd Najwyższy stwierdził, że w tych wszystkich przypadkach, w których zakres zaskarżenia można wyprowadzić w sposób oczywisty z treści skargi kasacyjnej, należy dopuścić odstępstwo od rygorystycznego traktowania wymagania z art. 398⁴ § 1 pkt 1 k.p.c. Tego rodzaju brak precyzji w określaniu granic zaskarżenia należy traktować jako oczywistą niedokładność niestanowiącą przeszkody do nadania skardze biegu. W drugim postanowieniu zauważył podobnie, tj. że brak w sporządzonej skardze kasacyjnej zastosowania określonej formuły słownej, którą sąd uznaje za adekwatną dla wyartykułowania woli skarżącego co do zakresu zaskarżenia orzeczenia sądu, nie stanowi przeszkody do nadania sprawie biegu. Inne podejście prowadziłyby do nieuprawnionego – choćby z perspektywy poczucia sprawiedliwości – pomijania przez sąd intencji skarżącego co do woli zakwestionowania orzeczenia sądu drugiej instancji w zakresie, który w sposób oczywisty wynika z odczytania środka zaskarżenia.

Przy rozpoznawaniu zażaleń Sąd Najwyższy zajmował się również wykładnią art. 87¹ k.p.c. oraz problematyką legitymacji do wniesienia środka zaskarżenia. Co do pierwszego z zagadnień, to Sąd Najwyższy podtrzymał, prezentowane już w latach ubiegłych stanowisko, że emerytowany adwokat (radca prawny) ma zdolność postulacyjną w postępowaniu kasacyjnym (zażaleniowym) we własnej sprawie – art. 87¹ § 2 k.p.c. (postanowienie SN z 27 października 2022 r., III CZ 165/22) oraz wyjaśnił, że zwolnienie konkretnie wymienionych osób od przymusu adwokackiego w ich własnych sprawach nie zostało podyktowane posiadaniem przez nich określonego statusu zawodowego, lecz nabyciem szczególnych kwalifikacji zawodowych, a sformalizowane wymogi dotyczące wykonywania zawodu radcy prawnego (adwokata), określone ramami ustawy, mają zastosowanie wtedy, gdy działa on jako pełnomocnik osoby trzeciej, a nie w przypadku, gdy podejmuje czynności procesowe we własnej sprawie (postanowienie SN z 12 lipca 2022 r., III CZ 195/22). Ponadto Sąd Najwyższy przyjął, że obowiązek zastępstwa strony przez profesjonalnego pełnomocnika w postępowaniu przed Sądem Najwyższym nie może być rozumiany w ten sposób, że przez cały czas trwania tego postępowania powinno pozostawać w mocy pełnomocnictwo udzielone adwokatowi lub radcy prawnemu (postanowienie SN z 27 stycznia 2022 r., III CZ 20/22).

Co do drugiego z problemów, to warto przywołać orzeczenie Sądu Najwyższego z 30 czerwca 2022 r., III CZ 238/22, w którym przyjęto, że w sprawach wymienionych w art. 519¹ § 2¹ k.p.c. skargę kasacyjną mogą wnieść tylko i wyłącznie oznaczone podmioty chroniące interes publiczny, z pominięciem innych uczestników postępowania, oraz postanowienie z 3 lutego 2022 r., III CZ 82/22, w którym Sąd Najwyższy uznał, że zakończenie postępowania upadłościowego nie otwiera upadłemu możliwości (a więc również i terminu) do zaskarżenia orzeczeń, których w trakcie postępowania upadłościowego nie zaskarżył syndyk masy upadłości.

Za istotne należy uznać także postanowienie Sądu Najwyższego z 25 lutego 2022 r., III CZ 73/22, w którym zwrócono uwagę, że powierzenie pisma procesowego pracownikowi placówki pocztowej poza jej lokalem nie może zostać uznane za równoznaczne z oddaniem go w placówce pocztowej w rozumieniu art. 165 § 2 k.p.c., oraz postanowienie z 10 maja 2022 r., III CZ 115/22, gdzie Sąd Najwyższy stanął na stanowisku, że adwokat wyznaczony przez ORA jako zastępca adwokata skreślonego z listy adwokatów, który pełnił funkcję kuratora dla nieznanego z miejsca pobytu pozwanego nie jest uprawniony do udziału w postępowaniu sądowym jako kurator dla nieznanego z miejsca pobytu, chyba że sąd wyda stosowne postanowienie.

Za godne przywołania należy uznać ponadto postanowienie Sądu Najwyższego z 26 kwietnia 2022 r., III CZ 177/22, z którego wynika, że zarządca przymusowy, o którym mowa w art. 26 ust. 1 u.w.l., jest uprawniony do udzielenia sobie samemu pełnomocnictwa, jeżeli jest jedną z osób, o których mowa w art. 87 k.p.c.

Rozpoznawane zażalenia swoim zakresem obejmowały również zażądania związane z kosztami sądowymi. W orzeczeniach o tej tematyce Sąd Najwyższy podkreślił, że zwolnienie od kosztów sądowych osoby prawnej na gruncie art. 103 u.k.s.c. ma charakter wyjątkowy (postanowienie SN z 28 kwietnia 2022 r., III CZ 153/22) i wyjaśnił, że wyjątkowy charakter postępowania kasacyjnego nie uchyla spoczywającego na sądzie obowiązku oceny, czy sytuacja finansowa spółki prawa handlowego uległa poprawie od daty uprzednio udzielonego jej zwolnienia, a w razie stwierdzenia przez sąd zmiany wartości wykazywanych przez spółkę w dokumentach finansowych również rozważenia, czy stwierdzona zmiana ma realne przełożenie na sytuację finansową i majątkową pod-

miotu, a w konsekwencji możliwość uiszczenia opłaty (postanowienie SN z 27 maja 2022 r., III CZ 152/22). Z drugiej strony, Sąd Najwyższy zaznaczył, że przy badaniu, czy osoba prawna będąca przedsiębiorcą może uiścić koszty sądowe uwzględnienia wymaga nie tylko to, czy posiada ona płynne środki finansowe, które mogą być przeznaczone na pokrycie kosztów sądowych, lecz także to, czy – spodziewając się konieczności ich poniesienia – mogła uzyskać te środki, korzystając z dostępnych źródeł finansowania (postanowienie SN z 28 kwietnia 2022 r., III CZ 121/22). Gdy chodzi o osoby fizyczne, to podobne stanowisko zajął Sąd Najwyższy w postanowieniu z 6 kwietnia 2022 r., III CZ 22/22, stwierdzając, że przy ocenie żądania zwolnienia od kosztów sądowych istotny jest nie tylko stan majątkowy strony w chwili rozstrzygnięcia o żądaniu, lecz także możliwość zaoszczędzenia na opłacie sądowej od chwili, gdy strona musiała już się liczyć z możliwością powstania obowiązku uiszczenia opłaty.

Co do problematyki kosztów sądowych warto przywołać także orzeczenie Sądu Najwyższego z 10 sierpnia 2022 r., III CZ 223/22, w którym uznano, że na postanowienie referendarza sądowego o odmowie zwolnienia od opłaty od skargi kasacyjnej, wydane w sądzie drugiej instancji, przysługuje skarga na orzeczenie referendarza, oraz postanowienie Sądu Najwyższego z 25 lutego 2022 r., III CZ 54/22, przypominające, że stan majątkowy współmałżonka ma znaczenie przy ocenie przesłanek zwolnienia strony od kosztów sądowych. Ponadto za interesujące uznać można postanowienie Sądu Najwyższego z 29 września 2022 r., III CZ 324/22, w którym stwierdzono, że sąd rozpoznający ponowny wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych nie rozpoznaje sytuacji majątkowej wnioskodawcy od początku, gdyż prowadziłoby to do naruszenia art. 365 § 1 i art. 366 w zw. z art. 361 k.p.c.; w konsekwencji – bada zmianę sytuacji wnioskodawcy w stosunku do ustalonej w poprzednim wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych (zob. też postanowienie SN z 14 grudnia 2022 r., III CZ 386/22).

W okresie sprawozdawczym nie zmieniło się podejście Sądu Najwyższego do wykładni przepisów regulujących możliwość wydawania przez sąd drugiej instancji orzeczeń kasatoryjnych. Wielokrotnie Sąd Najwyższy potwierdzał, że kontrola dokonywana w ramach zażalenia przewidzianego w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. powinna mieć charakter formalny, właściwy temu środkowi odwoławczemu, koncentrując się na ustanowionych

w art. 386 k.p.c. przesłankach uchylenia orzeczenia sądu pierwszej instancji, bez wkraczania w kompetencje sądu *in merito*. Oznacza to, że Sąd Najwyższy w przypadkach określonych w art. 386 § 4 k.p.c. ogranicza się do zbadania, czy sąd drugiej instancji prawidłowo ocenił przyczynę uzasadniającą uchylenie orzeczenia i czy jego merytoryczne stanowisko uzasadniało taką ocenę postępowania sądu pierwszej instancji. Poza zakresem kognicji Sądu Najwyższego pozostaje natomiast ocena merytorycznego stanowiska prawnego sądu drugiej instancji, jak również wskazania sądu drugiej instancji co do dalszego postępowania, czy też wykładnia prawa materialnego dokonana przez ten sąd (zob. np. postanowienie SN z 20 września 2022 r., III CZ 246/22).

Utrzymano, przyjęty w latach ubiegłych, sposób rozumienia pojęcia nierozpoznania istoty sprawy, który wyraża się zwykle w następującej formule: nierozpoznanie istoty sprawy, w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c., jest wadliwością rozstrzygnięcia polegającą na wydaniu przez sąd pierwszej instancji orzeczenia, które nie odnosi się do tego, co było przedmiotem sprawy, bądź zaniechaniu zbadania przez ten sąd materialnej podstawy żądania albo merytorycznych zarzutów stron z powodu bezpodstawnego przyjęcia, że istnieje przesłanka materialnoprawna lub procesowa unicestwiająca roszczenie (zob. np. postanowienia SN z 10 marca 2022 r., III CZ 59/22, i z 25 stycznia 2022 r., III CZ 18/22). *A contrario* Sąd Najwyższy stwierdzał z kolei, że błędy dotyczące ustaleń faktycznych, w tym nieprawidłowe pominięcie określonych dowodów, błędna ocena dowodów lub zaniechanie dokonania określonych ustaleń – nieodzownych w ocenie sądu drugiej instancji – nie stanowią nierozpoznania istoty sprawy w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c. i mogą uzasadniać wydanie orzeczenia kasatoryjnego przez sąd drugiej instancji tylko wtedy, gdy ich skala skutkuje koniecznością przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości – art. 386 § 4 *in fine* k.p.c. (postanowienia SN: z 27 maja 2022 r., III CZ 69/22; z 24 czerwca 2022 r., III CZ 83/22; z 16 września 2022 r., III CZ 299/22, i z 25 marca 2022 r., III CZ 80/22).

Co do omawianej kwestii za istotne należy uznać postanowienie Sądu Najwyższego z 14 lipca 2022 r., III CZ 228/22, w którym przyjęto, że ocena skutków czynności prawnej, dokonana na podstawie przepisów niemających w myśl reguł kolizyjnych zastosowania, prowadzić musi do uzna-

nia, że sąd nie rozpoznał istoty sprawy, nawet jeśli w prawidłowy sposób ustalił stan faktyczny sprawy i przedmiot samego żądania.

Z rozumieniem pojęcia nierozpoznania istoty sprawy wiąże się interesująca problematyka żądania ewentualnego, która pojawiła się w kilku ważnych orzeczeniach Sądu Najwyższego. W postanowieniu z 30 czerwca 2022 r., III CZ 139/22, Sąd Najwyższy uznał, że powództwo o stwierdzenie nieważności umowy stanowiło powództwo ewentualne o ustalenie i jako takie nie powinno zostać rozpoznane w przypadku uwzględnienia powództwa o zapłatę. Los żądania ewentualnego zależy od żądania głównego – w razie uwzględnienia żądania wskazanego przez powoda jako pierwsze, rozpoznanie żądania ewentualnego staje się bezprzedmiotowe. W innym orzeczeniu o tej tematyce Sąd Najwyższy stwierdził natomiast, że nie można mówić o nierozpoznaniu istoty sprawy co do żądania ewentualnego, gdy do rozstrzygnięcia pozostaje jedynie wysokość objętej nim kwoty, jeżeli podstawa faktyczna wszystkich roszczeń (głównego i ewentualnych) jest tożsama, zaś jedno z roszczeń ewentualnych (dotyczące abuzywności klauzul umownych) stanowi podstawę zarówno żądania głównego, jak i innego żądania ewentualnego (postanowienie SN z 13 grudnia 2022 r., III CZ 370/22).

Warte przywołania w tej materii jest również postanowienie z 27 października 2022 r., III CZ 212/22, w którym Sąd Najwyższy przyjął, że podważenie przez sąd drugiej instancji zasadności orzeczenia sądu pierwszej instancji uwzględniającego powództwo główne uaktualnia konieczność odniesienia się do zasadności żądania ewentualnego, o którym nie było potrzeby orzekania przez sąd pierwszej instancji. W takiej sytuacji sąd drugiej instancji może wydać wyrok kasatoryjny i przekazać sprawę sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania w zakresie żądania ewentualnego (art. 386 § 4 k.p.c.).

Zaprezentowane zostało również stanowisko odmienne, w ramach którego uznano, że jeżeli sąd pierwszej instancji uwzględnił żądanie główne, a apelacja pozwanego jest zasadna, sąd drugiej instancji powinien co do zasady zmienić zaskarżony wyrok, oddalić żądanie główne i orzec o żądaniu ewentualnym. Dopiero bowiem oddalenie żądania głównego otwiera możliwość zbadania zasadności żądania ewentualnego i rozstrzygnięcia o tym żądaniu (postanowienie SN z 23 listopada 2022 r., III CZ 307/22).

Wśród zażaleń na orzeczenia kasatoryjne sądu drugiej instancji zdarzały się również takie, które zarzucały naruszenie art. 386 § 2 k.p.c. w związku z wadliwym przyjęciem, że w sprawie zachodzi bądź nie zachodzi nieważność postępowania. W tym zakresie Sąd Najwyższy powtórzył powszechnie akceptowane stanowisko, że o pozbawieniu strony możliwości obrony swych praw (art. 379 pkt 5 k.p.c.) przesądza kumulatywne wystąpienie trzech okoliczności: naruszenia przez sąd przepisów procesowych będących źródłem uprawnień strony, wpływ tego uchybienia na wyłączenie możliwości działania strony w postępowaniu oraz niemożności obrony swoich praw w postępowaniu w następstwie wystąpienia obu uprzednio wymienionych okoliczności. W konsekwencji nie dochodzi do nieważności postępowania na podstawie art. 379 pkt 5 k.p.c., gdy mimo naruszenia przez sąd przepisów postępowania strona podjęła czynności w postępowaniu (postanowienie SN z 11 maja 2022 r., III CZ 161/22).

Co do tej istotnej problematyki, Sąd Najwyższy wyjaśnił także, że brak wydania formalnego postanowienia o wezwaniu określonej osoby do udziału w sprawie w charakterze pozwanej (art. 194 § 1 k.p.c.) nie prowadzi do nieważności postępowania, jeżeli osoba ta wdała się w spór i brała aktywny udział w procesie w charakterze strony i w taki sposób była też traktowana przez sąd (postanowienie SN z 27 maja 2022 r., III CZ 196/22), oraz stwierdził, że sędzia powołany do sądu wyższej instancji nie może nadal orzekać w sądzie, w którym wcześniej pełnił obowiązki sędziego, jeżeli nie został delegowany do tego sądu. Wydanie wyroku przez takiego sędziego powoduje, że skład sądu był sprzeczny z przepisami prawa (postanowienie SN z 7 kwietnia 2022 r., III CZ 140/22).

Ponadto Sąd Najwyższy przesądził, że następstwo procesowe z mocy art. 176 ust. 1 ustawy z dnia 10 czerwca 2016 r. o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, systemie gwarantowania depozytów oraz przymusowej restrukturyzacji następuje automatycznie, co oznacza, że z dniem określonym w decyzji Bankowego Funduszu Gwarancyjnego o przejęciu sąd powinien zawiadamiać podmiot przejmujący, jako stronę postępowania wstępującą w miejsce podmiotu w restrukturyzacji, o czynnościach procesowych i z jej udziałem prowadzić dalej postępowanie. Ewentualne uchybienia w tym zakresie mogą prowadzić do pozbawienia podmiotu przejmującego prawa do obrony w rozumieniu art. 379 pkt 5 k.p.c. (postanowienie SN z 23 listopada 2022 r., III CZ 317/22).

5. Oznaczenie sądu właściwego oraz inne sprawy (repertorium CO)

5.1. Zagadnienia ogólne

Spraw zarejestrowanych w 2022 r. w repertorium CO było bardzo dużo (wpłynęło 1121, z czego załatwiono 1098), co znacznie angażowało pracę Wydziału III. Jak wskazują przytoczone dane, sprawy załatwione stanowią prawie 98% ogółu, co należy uznać za niezwykle wysoki wynik. Warto podkreślić, że w porównaniu z latami poprzednimi załatwiono podobną liczbę spraw (jedynie o 53 mniej niż w 2021 r., o 123 mniej niż w 2020 r. i o 43 mniej niż w 2019 r.).

Jak co roku, również w tym okresie sprawozdawczym, największą grupę spraw zarejestrowanych w repertorium CO stanowiły wnioski o oznaczenie sądu, przed który należy wytoczyć powództwo – art. 45 k.p.c. (799 spraw). Co do innych, tytułem przykładu można wskazać: skargi o wznowienie postępowania kasacyjnego (art. 405 k.p.c.), skargi na przewlekłość postępowania przekazane do rozpoznania w Izbie Cywilnej, odwołania od wytyku judykacyjnego (art. 40 § 2a p.u.s.p.), wyznaczenia sądu równorzędnego, jeżeli sąd właściwy nie może z powodu przeszkody rozpoznać sprawy lub podjąć innej czynności (art. 44 k.p.c.), przekazanie spraw do rozpoznania innemu sądowi równorzędnemu z sądem występującym, jeżeli wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości, w szczególności względ na społeczne postrzeganie sądu jako organu bezstronnego (art. 44¹ k.p.c.), przekazanie spraw innemu sądowi równorzędnemu w sprawach, w których stroną jest Skarb Państwa, a państwową jednostką organizacyjną, z której działalnością wiąże się dochodzone roszczenie, jest sąd właściwy do rozpoznania sprawy albo sąd przełożony nad sądem właściwym do rozpoznania sprawy (art. 44² k.p.c.), wyznaczenia innego równoważnego sądu do rozpoznania sprawy w następstwie wyłączenia sędziego orzekającego w sądzie właściwym na podstawie art. 48 § 1 pkt 1–4 k.p.c. (art. 48¹ k.p.c.) oraz wnioski o wyłączenie sędziego (Sądu Najwyższego oraz sądów powszechnych – art. 52 § 1 k.p.c.).

Należy zauważyć, że zdecydowana większość spraw z tego repertorium wiąże się z wykonywaniem przez Sąd Najwyższy funkcji innych niż judykacyjne (rozumianych jako rozpoznawanie środków prawnych związanych z rozstrzygnięciem przez sądy powszechne o prawach i obowiązkach stron i uczestników postępowania). Oznacza to także, że rozstrzy-

gnięcia w nich zapadłe nie wymagają uzasadnienia (nie wyłącza to jednak możliwości ich sporządzenia, gdy Sąd Najwyższy uzna to za stosowne).

5.2. Zagadnienia merytoryczne

Gdy chodzi o nieliczne sprawy, w których Sąd Najwyższy był zobligowany do sporządzenia uzasadnienia, to – co do zasady – wskazać należy na dwie kategorie, tj. dotyczące skarg o wznowienie postępowania oraz wytyków judykacyjnych.

Orzekając w przedmiocie wznowienia postępowania, Sąd Najwyższy wskazał, że skarga o wznowienie postępowania nie przysługuje od wyroku Sądu Najwyższego uchylającego wyrok sądu drugiej instancji i przekazującego sprawę temu sądowi do ponownego rozpoznania (postanowienie SN z 21 stycznia 2022 r., III CO 37/22) oraz wyjaśnił, że skarga taka oparta na przyczynie nieważności wynikającej z art. 401 pkt 1 k.p.c. ma charakter subsydiarny. Jeżeli strona mogła przed uprawomocnieniem się orzeczenia powołać się na okoliczności uzasadniające żądanie wznowienia postępowania, skarga podlega odrzuceniu jako niedopuszczalna na podstawie art. 410 § 1 k.p.c. (postanowienie SN z 21 stycznia 2022 r., III CO 6/22).

W ramach drugiej grupy Sąd Najwyższy przyjął, że sąd odwoławczy traci kompetencję do wydania postanowienia zawierającego wytyk judykacyjny z dwóch przyczyn – jeżeli uruchomił procedurę wytykową nie przy rozpoznaniu sprawy, ale po jej rozpoznaniu, a także wtedy, gdy nie wydał tego postanowienia niezwłocznie po wpłynięciu wyjaśnień sędziogo lub upływie terminu do ich złożenia. Wydane z uchybieniem terminów określonych w art. 40 § 1 p.u.s.p. postanowienie podlega uchyleniu, nawet gdyby stwierdzone uchybienia były rażące i uzasadniały orzeczenie (postanowienia SN z 22 czerwca 2022 r., III CO 4/22 i III CO 5/22). Sąd Najwyższy stwierdził także, że sąd apelacyjny lub sąd okręgowy jako sąd odwoławczy wytyka uchybienie właściwemu sądowi na podstawie art. 40 § 1 p.u.s.p. w tym samym składzie, w którym rozpoznał sprawę (postanowienie SN z 22 czerwca 2022 r., III CO 3/22). Tym samym Sąd Najwyższy nawiązał do stanowiska prezentowanego w dotychczasowym orzecznictwie (zob. np. uchwałę składu siedmiu sędziów SN z 16 grudnia 2021 r., III CZP 98/20, oraz uchwałę składu siedmiu sędziów SN z 16 grudnia 2021 r., III CZP 99/20).

Do kategorii spraw, w których Sąd Najwyższy sporządza uzasadnienie, zaliczyć należy również rozpoznawanie skarg na przewlekłość postępowania. Orzekając w tej materii, Sąd Najwyższy przyjął, że postępowanie wznowieniowe w sprawie zainicjowanej protestem skarżącego przeciwko wyborowi Prezydenta Rzeczypospolitej nie jest objęte działaniem ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki, a zatem skarga na przewlekłość postępowania jest w tym postępowaniu niedopuszczalna (postanowienie SN z 29 września 2022 r., III CO 11/22).

Przechodząc do analizy orzeczeń, w których Sąd Najwyższy mimo braku obowiązku uznał za stosowne sporządzenie uzasadnienia, dostępny materiał badawczy wskazuje, że dotyczą one problematyki związanej z wprowadzonymi z dniem 7 listopada 2019 r. do polskiego systemu prawnego nowych art. 44¹ i art. 44² k.p.c. oraz zmienionego art. 45 k.p.c. Może to oznaczać, że przedmiotowe regulacje, mimo dość bogatego orzecznictwa wydanego w latach ubiegłych, nadal wywołują wątpliwości interpretacyjne.

Odnosnie do art. 45 k.p.c. Sąd Najwyższy stwierdził, że żaden podmiot, z wyłączeniem sądu, nie jest uprawniony do bezpośredniego zwrócenia się do Sądu Najwyższego o oznaczenie sądu, przed którym należy wytoczyć powództwo na podstawie art. 45 § 1 k.p.c. Wniosek strony podlega odrzuceniu jako niedopuszczalny z powodu braku legitymacji strony do jego złożenia (postanowienia SN z 9 czerwca 2022 r., III CO 333/22, oraz z 23 sierpnia 2022 r., III CO 768/22).

Kwestii legitymacji do wystąpienia z wnioskiem przewidzianym w art. 45 k.p.c. dotyczyło również postanowienie z 22 lipca 2022 r., III CO 761/22, w którym Sąd Najwyższy, oddalając wniosek strony – jako złożony przez podmiot nieuprawniony – zauważył, że wnosząc pozew, strona może zwrócić sądowi uwagę na potrzebę przedstawienia wniosku o oznaczenie sądu właściwego do Sądu Najwyższego. Stanowisko strony nie jest jednak dla sądu wiążące. Co do formy procesowej, w której orzeczono o wniosku, Sąd Najwyższy odwołał się do stanowiska przyjętego już we wcześniejszych orzeczeniach (zob. postanowienia Sądu Najwyższego: z 20 grudnia 2019 r., V CO 243/19; z 11 marca 2021 r., III CO 15/21, oraz V CO 32/21).

Ponadto Sąd Najwyższy przypomniał, powołując wcześniejsze orzecznictwo (zob. postanowienie SN z 14 października 2011 r., I CO 49/11), że obecnie nie ulega już wątpliwości, iż ocena istnienia jurysdykcji krajowej oraz dopuszczalności drogi sądowej powinna być dokonywana dopiero przez sąd właściwy; Sąd Najwyższy nie ma bowiem kompetencji do badania tej kwestii (postanowienie SN z 19 lipca 2022 r., III CO 683/22).

Podobnie za ugruntowane trzeba uznać stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w postanowieniu z 1 czerwca 2022 r., III CO 458/22, że przedstawienie okoliczności, które świadczyłyby o wystąpieniu stanu rzeczy wypełniającego hipotezę normy wynikającej z art. 45 k.p.c., należy do sądu występującego o oznaczenie sądu właściwego, co powinno nastąpić w uzasadnieniu takiego postanowienia.

Z kolei w postanowieniu z 31 maja 2022 r., III CO 459/22, Sąd Najwyższy, odwołując się do wcześniejszych judykatów (zob. m.in. postanowienia SN: z 10 września 2020 r., IV CO 184/20; z 27 listopada 2020 r., II CO 244/20, i z 24 lutego 2021 r., I CO 26/21) potwierdził, że warunkiem oznaczenia sądu, przed który należy wytoczyć powództwo (art. 45 § 1 k.p.c.), jest wydanie przez sąd, do którego wpłynął pozew, postanowienia o wystąpieniu do Sądu Najwyższego (tak też Sąd Najwyższy w postanowieniach z 20 kwietnia 2022 r., III CO 301/22, oraz z 15 kwietnia 2022 r., III CO 432/22). Tym samym zarządzenie sędziego, czy też referendarza sądowego nie spełnia wymagania wystąpienia przez sąd właściwy zgodnie z art. 45 § 2 k.p.c. (postanowienia SN z 7 lutego 2022 r., III CO 25/22, i z 24 maja 2022 r., III CO 583/22).

Warto przywołać także postanowienie Sądu Najwyższego z 25 czerwca 2022 r., III CO 569/22, w którym stwierdzono, że samo wskazanie „przebywania” rotacyjnego strony w dwóch różnych miejscowościach nie może być uznane za podstawę do ustalenia braku przesłanek zastosowania art. 41 k.p.c., a w konsekwencji oznaczenia sądu, przed który należy wytoczyć powództwo, na podstawie art. 45 k.p.c.

W okresie sprawozdawczym Sąd Najwyższy zajmował się także problematyką legitymacji do wystąpienia o przekazanie sprawy na podstawie art. 44¹ k.p.c. W tej kwestii także powtórzył przyjęte już wcześniej stanowisko (zob. np. postanowienia z 10 stycznia 2020 r., I CO 101/19, oraz z 13 maja 2020 r., V CO 84/20), że podmiotem uprawnionym do wystąpienia do Sądu Najwyższego z wnioskiem o przekazanie sprawy

sądowi równorzędnemu jest wyłącznie sąd, przed którym toczy się postępowanie, przy czym musi to nastąpić we właściwej formie jurysdykcyjnej. Sąd Najwyższy w tym zakresie nie ma uprawnienia do działania z urzędu. W konsekwencji złożenie wniosku przez podmiot pozbawiony legitymacji czynnej do inicjowania czynności Sądu Najwyższego, o których mowa w art. 44¹ § 1 k.p.c., powoduje, że podlega on odrzuceniu jako niedopuszczalny (postanowienia SN: z 29 kwietnia 2022 r., III CO 161/22; z 26 października 2022 r., III CO 765/22; z 17 listopada 2022 r., III CO 838/22; z 17 listopada 2022 r., III CO 825/22, i z 28 kwietnia 2022 r., III CO 189/22).

W odniesieniu do art. 44¹ k.p.c. w orzecznictwie nadal pojawiała się problematyka rozumienia pojęcia dobra wymiaru sprawiedliwości. Jako przykład można wskazać postanowienie z 21 grudnia 2022 r., III CO 1121/22, w którym Sąd Najwyższy wyjaśnił, że na tle art. 37 k.p.k., który swoim celem i funkcją odpowiada regulacji art. 44¹ k.p.c. wprowadzonej z dniem 7 listopada 2019 r., przez pojęcie dobra wymiaru sprawiedliwości należy rozumieć w szczególności potrzebę ukształtowania w opinii społecznej przekonania o obiektywnym działaniu sądów i zachowaniu bezstronności w rozpoznaniu każdej sprawy, a także sytuację, w której mogą wystąpić okoliczności wpływające na swobodę orzekania lub stwarzające przekonanie o braku warunków do rozpoznania sprawy przez sąd miejscowo właściwy w sposób obiektywny.

W postanowieniu z 29 listopada 2022 r., III CO 1097/22, Sąd Najwyższy wskazał z kolei, że art. 44¹ § 1 k.p.c. dotyczy takich sytuacji, gdy rozpoznanie sprawy w konkretnym sądzie, bez względu na to, przez którego sędziego, godziłoby w dobro wymiaru sprawiedliwości. Chodzi zatem, co do zasady, o tego rodzaju okoliczności, które są powiązane z danym sądem w znaczeniu ustrojowym (instytucjonalnym), a nie z konkretnym sędzią. Podobnie Sąd Najwyższy przyjął w postanowieniu z 20 września 2022 r., III CO 724/22, w którym wyjaśnił, że art. 44¹ k.p.c. ma na względzie przeszkody dotyczące danego sądu, jako organu wymiaru sprawiedliwości, a nie przeszkody odnoszące się do poszczególnego sędziego, czy poszczególnych sędziów, gdyż w takim przypadku do rozwiązania zaistniałych wątpliwości służy instytucja wyłączenia sędziego od orzekania w danej sprawie. Sąd Najwyższy dodał ponadto, że podstaw stosowania omawianego przepisu nie należy utożsamiać z podstawami wyłą-

czenia sędziego, jeżeli zatem w ocenie sędziego referenta istnieją podstawy do jego wyłączenia, należy wdrożyć odpowiednie postępowanie, pozostawiając ocenę właściwemu sądowi (zob. też postanowienia SN: z 8 września 2022 r., III CO 540/22; z 10 marca 2022 r., III CO 64/22, oraz z 20 kwietnia 2022 r., III CO 365/22).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego pojawiło się także zagadnienie prawidłowego uzasadniania wniosku, o którym mowa w art. 44¹ k.p.c. W postanowieniu z 14 lipca 2022 r., III CO 555/22, Sąd Najwyższy wyjaśnił, że postanowienie sądu powszechnego musi zawierać uzasadnienie, z którego wynikałyby przesłanki usprawiedliwiające przekazanie sprawy innemu sądowi równorzędnemu. Umotywowanie takiego wystąpienia jest niezbędne; dotyczy to również sytuacji, gdy wystąpienie zostało zainicjowane aktywnością procesową strony postępowania. Sąd Najwyższy podkreślił, że to sąd powinien wyjaśnić, jakie okoliczności – w jego ocenie – przemawiają za uznaniem, iż przekazania sprawy do rozpoznania innemu sądowi równorzędnemu wymaga względ na przesłanki wymienione w art. 44¹ § 1 k.p.c. W tej kwestii Sąd Najwyższy przyjął także, że przekazania sprawy w trybie art. 44¹ k.p.c. nie można uzasadniać złożeniem wniosku (wniosków) o wyłączenie (wszystkich bądź każdego z rozpoznających sprawę) sędziów, gdyż w tym aspekcie przepisami szczególnymi, a tym samym wyprzedzającymi stosowanie art. 44¹ k.p.c. i powodującymi bezzasadność wystąpienia sądu o przekazanie sprawy na tej podstawie, są art. 48¹ i 52¹ k.p.c. (postanowienie SN z 12 maja 2022 r., III CO 447/22).

Warto również przywołać postanowienie z 30 czerwca 2022 r., III CO 366/22, w którym Sąd Najwyższy wyjaśnił, że konstrukcja normy wynikającej z art. 44² pkt 1 k.p.c. dopuszcza sytuację, gdy przekazanie sprawy innemu sądowi równorzędnemu z sądem występującym spowoduje, że środki zaskarżenia mogą być rozpoznawane przez sąd przełożony. W takiej sytuacji sąd drugiej instancji nie jest wyłączony od ich rozpoznania. Sąd Najwyższy stwierdził przy tym, że art. 44² pkt 2 k.p.c. ma zapewnić, by środki odwoławcze były rozpoznawane przez sąd drugiej instancji inny niż reprezentujący w danej sprawie Skarb Państwa.

III. Wnioski

1. Działalność orzecznicza Izby Cywilnej Sądu Najwyższego w 2022 r. przebiegała, podobnie jak rok wcześniej, w trudnych warunkach, w szczególności wywołanych permanentnym nieobsadzeniem wielu etatów sędziowskich. Jednocześnie znacząco, bo o blisko 1/3 zwiększył się wpływ nowych spraw kasacyjnych do Izby, w czym duży udział miały sprawy z roszczeń wynikających z kredytów denominowanych lub indeksowanych w walutach obcych. Czynniki te miały istotny wpływ na czas rozpoznawania spraw i liczbę spraw, które zostały zakończone w 2022 r.

2. Jak wskazano na wstępie, w 2022 r. w Izbie Cywilnej odeszło w stan spoczynku pięciu kolejnych sędziów, a część sędziów przebywała na dłuższych urloпах i zwolnieniach lekarskich. Ubytek ten został jedynie częściowo skompensowany powołaniem do orzekania w Izbie czterech nowych sędziów oraz krótkotrwałym czasowym delegowaniem kilku sędziów z innych izb Sądu Najwyższego. Przez większość 2022 r. były jednak obsadzone zaledwie 24 na 43 etatów sędziowskich. Mimo tego udało się znacznym wysiłkiem organizacyjnym i osobistym sędziów, asystentów i pracowników załatwić dużo więcej spraw niż w latach ubiegłych. Podobnie jak w latach poprzednich, także w 2022 r., w Izbie Cywilnej pracowali wydajnie i z zaangażowaniem asystenci sędziów oraz asystenci – specjaliści ds. orzecznictwa i prawa europejskiego. Należy podkreślić ich udział w gromadzeniu materiałów i dokonywaniu rozmaitych analiz, a w szczególności opracowywaniu notatek w postępowaniu uchwałodawczym, a także projektowaniu rozstrzygnięć i ich uzasadnień.

3. Wymaga podkreślenia, że niezależnie od wskazanych wyżej czynników negatywnie wpływających na czynności orzecznicze w Izbie Cywilnej w 2022 r. zdecydowanie, w porównaniu z 2021 r., zwiększyła się liczba skarg kasacyjnych i skarg o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia poddanych tzw. przedsądowi. Niestety wciąż jest to liczba mniejsza niż wyniósł wpływ tych spraw w 2022 r. W porównaniu z latami poprzednimi załatwiono natomiast podobną liczbę spraw kasacyjnych i spraw o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia oraz spraw tzw. incydentalnych (obejmujących głównie wnioski o oznaczenie sądu właściwego do rozpoznania i wnioski o wyłączenie

sędzięgo). Powyższe dane wskazują na pełne zaangażowanie w czynności orzecznicze sędziów orzekających w Izbie Cywilnej. Obciążenie pracą tych sędziów jest najwyższe w skali całego Sądu Najwyższego.

4. Problematyka będąca przedmiotem orzecznictwa Izby Cywilnej w 2022 r., podobnie jak w latach poprzednich, była bardzo zróżnicowana i dotyczyła ważnych oraz skomplikowanych zagadnień prawnych, o dużym znaczeniu także dla ochrony praw obywateli. W wielu orzeczeniach Sąd Najwyższy wypowiadał się na temat ochrony praw konsumentów i w zakresie ochrony dóbr osobistych, a także dokonywał wykładni przepisów prawa Unii Europejskiej i stosował te przepisy. Na pierwszy plan wysuwa się działalność orzecznicza w odniesieniu do spraw wynikających z roszczeń opartych o umowy kredytowe denominowane w walucie obcej lub indeksowane do takiej waluty, w ramach której Sąd Najwyższy był zmuszony zmierzyć się często z nowymi problemami prawnymi o wielkiej doniosłości społecznej.

5. Szczególną rolę w orzecznictwie Izby odgrywała działalność uchwałodawcza. W 2022 r. Sąd Najwyższy załatwił podobną co w zeszłych latach liczbę przedstawionych pytań prawnych, rzadziej decydując się na odmowę udzielenia odpowiedzi na pytanie prawne. Wskazuje to z jednej strony na lepsze formułowanie pytań przez sądy powszechne, ale także na świadomość składów orzekających Izby Cywilnej co do potrzeby zajęcia merytorycznego stanowiska w kwestiach budzących poważne wątpliwości interpretacyjne. W 2022 r. zapadła jedna uchwała w składzie powiększonym.

Prezes Sądu Najwyższego
kierujący pracą Izby Cywilnej

prof. dr hab. Joanna Misztal-Konecka

ZAGADNIENIA PRAWNE PRZEDSTAWIONE DO ROZSTRZYGNIĘCIA

III CZP 8/23

„Czy wydatki na ekspertyzę poniesione przez podmiot zajmujący się profesjonalnie skupem wierzitelności od poszkodowanych w ramach ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych i szacowaniem szkód komunikacyjnych oraz ich dochodzeniem na drodze sądowej pozostają w adekwatnym związku przyczynowym z wypadkiem komunikacyjnym i wchodzi w zakres odszkodowania (art. 361 k.c.) należnego od ubezpieczyciela sprawy szkody w ramach ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych?”

(postanowienie Sądu Okręgowego w Warszawie z 30 grudnia 2022 r., XXIII Ga 523/22, A. Łazarska)

Sąd drugiej instancji przytoczył uchwałę Sądu Najwyższego z 2 września 2019 r., III CZP 99/18 (OSNC 2020, nr 2, poz. 13), zgodnie z którą poszkodowanemu oraz cesjonariuszowi roszczeń odszkodowawczych z tytułu obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych przysługuje od ubezpieczyciela odpowiedzialności cywilnej zwrot kosztów tzw. prywatnej opinii (ekspertyzy) rzeczoznawcy, jeżeli jej sporządzenie było niezbędne do efektywnego dochodzenia odszkodowania.

Wątpliwości Sądu Okręgowego dotyczyły tego, czy podmiot, który zawodowo zajmuje się obrotem wierzitelnościami z zakresu szkód komunikacyjnych z OC i oferujący przy zakupie wierzitelności bezkosztową

wycenę szkód komunikacyjnych, zasadnie domaga się zwrotu wydatków na ekspertyzę, skoro w istotę jego działalności zawodowo-biznesowej wchodzi jednak ocena wartości nabywanych wierzytelności.

Zdaniem Sądu drugiej instancji akceptowanie tego rodzaju praktyk przeczyłoby zasadzie refundacji jedynie efektywnych i celowych wydatków. W ramach zaś minimalizowania szkody obowiązkiem firm zajmujących się skupem tego rodzaju wierzytelności jest dążenie do niepowiększenia szkody.

Sąd Okręgowy rozróżnił sytuację poszkodowanego, który nie posiada wiedzy co do możliwości oszacowania poniesionej szkody, a podmiotu, który profesjonalnie zajmuje się skupem szkód komunikacyjnych, jak również deklaruje samodzielne dochodzenie tego rodzaju wierzytelności na drodze sądowej.

Z drugiej jednak strony powód wywodził, że nie dysponuje wiedzą specjalistyczną z zakresu naprawy pojazdów. Nie mając kadry ani sprzętu do sporządzenia opinii prywatnej, zlecił ją firmie zewnętrznej, nie w celu zbadania opłacalności cesji, tylko w celu przygotowania do postępowania sądowego.

M.M.

*

III CZP 9/23

„Czy koszty, o których mowa w art. 4 ust. 1 i 1¹ ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych (tekst jedn. Dz.U. z 2001 r. poz. 1208), obejmują świadczenia na fundusz remontowy, a w konsekwencji czy zgodnie z art. 505 pkt 1 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn. Dz.U. z 2022 r. poz. 1360) w zw. z art. 831 § 1 pkt 10 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn. Dz.U. z 2021 r. poz. 1805) wierzytelności spółdzielni mieszkaniowych z tytułu opłat na fundusz remontowy nie mogą być umorzone przez potrącenie?”

(postanowienie Sądu Okręgowego w Poznaniu z 31 stycznia 2023 r., II Ca 348/22, A. Śliwa)

Sąd Okręgowy przypomniał, że art. 505 pkt 1 k.c. stanowi, iż nie mogą być umorzone przez potrącenie wierzytelności nieulegające zajęciu, na-

tomiast art. 831 § 1 pkt 10 k.p.c., określając, jakie wierzytelności przysługujące spółdzielni nie podlegają egzekucji, odsyła do opłat, o których mowa w art. 4 ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych (dalej: „u.s.m.”). Jest to wyjątek od ogólnej zasady, wyłączający dopuszczalność potrącenia wierzytelności, przez co nie może być interpretowany rozszerzająco.

W związku z powyższym kluczowe znaczenie dla oceny, czy wierzytelności z tytułu opłat na fundusz remontowy należne od osoby, której – niezależnie od członkostwa w spółdzielni – przysługuje spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu, mogą podlegać umorzeniu na skutek potrącenia, ma ustalenie, czy opłaty z art. 4 ust. 1 i 1¹ u.s.m. obejmują świadczenia na ten fundusz.

Sąd drugiej instancji przedstawił poglądy wyrażone w doktrynie, że opłaty na fundusz remontowy mogą mieścić się w pojęciu kosztów, o których mowa w tym przepisie. Zastrzegł jednak, że wspomniany art. 4 ust. 1 i 1¹ u.s.m. posługuje się pojęciem kosztów związanych z eksploatacją i utrzymaniem nieruchomości, których to pojęć ustawa nie definiuje.

Wykładnia językowa tego przepisu również doprowadziła Sąd Okręgowy do twierdzącej odpowiedzi na zadane pytanie prawne.

Z drugiej jednak strony, niespłacenie zadłużenia z tytułu spoczywającego na członku spółdzielni obowiązku świadczenia na rzecz funduszu remontowego, o którym mowa w art. 6 ust. 3 u.s.m., nie stanowi (na podstawie art. 17¹⁴ ust. 1 pkt 2 u.s.m., zawierającego odwołanie tylko do art. 4 ust. 1 u.s.m.) przeszkody do zawarcia z członkiem spółdzielni, któremu przysługuje spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu, umowy przeniesienia własności lokalu, ponieważ przewidziana w przytoczonym przepisie przesłanka zawarcia tej umowy w postaci spłaty zadłużenia z tytułu opłat dotyczy jedynie opłat, o których mowa w art. 4 ust. 1 u.s.m. (wyrok SN z 15 listopada 2012 r., V CSK 530/11).

Zdaniem Sądu Najwyższego nie obejmuje ona więc zadłużenia powstałego na skutek niespełniania przez członka spółdzielni przewidzianego w art. 6 ust. 3 u.s.m. świadczenia na rzecz funduszu na remont zasobów mieszkaniowych.

Mimo że wyrok zapadł na gruncie analizy wynikających z art. 17¹⁴ ust. 1 pkt 2 u.s.m. przesłanek zawarcia umowy o przeniesienie własności lokalu, Sąd Okręgowy wywiódł z niego ogólne stwierdzenie, iż opłaty,

o których mowa w art. 4 ust. 1 u.s.m. (a tym samym i w jego ust. 1¹), czyli z tytułu eksploatacji i utrzymania nieruchomości, nie obejmują opłat na fundusz remontowy.

Również w doktrynie na kanwie tego wyroku stwierdzono, że poza zakresem art. 4 u.s.m. znajduje się zobowiązanie do uczestniczenia w obligatoryjnym funduszu na remonty zasobów mieszkaniowych (art. 6 ust. 3 u.s.m.), gdyż fundusz ten nie jest objęty zakresem stosowania art. 4 u.s.m.

Stanowisko to wspiera, zdaniem Sądu drugiej instancji, założenie racjonalności prawodawcy, bo gdyby obowiązek uiszczania opłat na fundusz remontowy zawierał się we wskazanym w art. 4 ust. 1 i 1¹ u.s.m. obowiązku uczestniczenia w pokrywaniu kosztów związanych z eksploatacją i utrzymaniem nieruchomości, zbędne byłoby ponowne nakładanie na te osoby tego obowiązku w art. 6 ust. 3 zd. 3 u.s.m.

Na zakończenie Sąd Okręgowy wskazał na zapatrywanie, że wprowadzona w art. 831 § 1 pkt 10 k.p.c. regulacja powoduje wyłączenie spod egzekucji skierowanej przeciwko spółdzielni jako dłużnikowi opłat wnoszonych przez osoby zamieszkujące w zasobach spółdzielni mieszkaniowej na poczet dostarczanych mediów, co ma zapobiegać powstaniu zaległości płatniczych wobec dostawców mediów, których negatywne skutki odczuwają mieszkańcy zasobu spółdzielni pomimo tego, iż regulują terminowo swoje należności.

M.M.

*

III CZP 10/23

„Czy w razie oddalenia powództwa konsumenta przeciwko bankowi o ustalenie nieważności umowy o kredyt indeksowany do waluty obcej, konsument może dochodzić od banku zapłaty należności z tytułu nadpłaconych rat kredytu, opierając swoje roszczenie na tej podstawie, że istnieją w umowie niedozwolone postanowienia, składające się na cały mechanizm indeksacji?”

(postanowienie Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 27 czerwca 2022 r., VI ACa 46/21, K. Tucharz)

Zdaniem Sądu Okręgowego w orzecznictwie Sądu Najwyższego oraz sądów powszechnych występują sprzeczne z sobą poglądy dotyczące

dalszego losu umowy kredytu hipotecznego indeksowanego kursem waluty obcej w sytuacji, gdy klauzule indeksacyjne (denominacyjne) okażą się bezskuteczne.

Według jednej koncepcji należy opowiedzieć się za pozostawieniem w mocy pozostałej części umowy jako ważnej umowy kredytu udzielonego w złotych polskich (zob. wyroki SN: z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17; z 29 października 2019 r., IV CSK 309/18, OSNC 2020, nr 7–8, poz. 64, i z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18). Sąd drugiej instancji wskazał, że w tym ostatnim wyroku Sąd Najwyższy rozstrzygnął, że eliminacja abuzywnej klauzuli nie prowadzi do zmiany wysokości i zasad oprocentowania, co oznacza, że kredyt (złotowy) nadal oprocentowany jest według stosowanej dla waluty szwajcarskiej stawki LIBOR, przy czym Sąd Najwyższy nie wykluczył tu opcji niezwiązania stron pozostałą częścią umowy, jeżeli nie dałyby się wówczas odtworzyć treści praw i obowiązków stron.

Przeciwnie zapatrywanie przedstawił Sąd Najwyższy w wyroku z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, wskazując, że wyeliminowanie ryzyka kursowego, charakterystycznego dla umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej i uzasadniającego powiązanie stawki oprocentowania ze stawką LIBOR jest równoznaczne z tak daleko idącym przekształceniem umowy, że należy ją uznać za umowę o odmiennej istocie i charakterze, choćby nadal chodziło o inny podtyp czy wariant kredytu. Po wyeliminowaniu zaś tego rodzaju klauzul utrzymanie umowy o charakterze zamierzonym przez strony nie jest możliwe, co przemawia za jej całkowitą nieważnością. Ten punkt widzenia został zaaprobowany w większości późniejszych orzeczeń Sądu Najwyższego (wyroki: z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 3 lutego 2022 r., II CSKP 975/22, i z 17 marca 2022 r., II CSKP 474/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 44).

Jak podkreślił Sąd Okręgowy, rozważenie sankcji ewentualnego stosowania przez poprzednika prawnego pozwanego nieuczciwych warunków w umowie kredytu zawartej z powódką wzajemną w postaci nieważności tej umowy nie wydaje się być w ogóle możliwe wobec prawomocnego oddalenia przez Sąd pierwszej instancji roszczenia głównego o ustalenie nieistnienia stosunku prawnego.

Zaprobowanie stanowiska, że powódka wzajemna mogłaby tylko wówczas żądać zwrotu części (lub całości) zapłaconych na rzecz banku kwot w ramach spłaty kredytu jako świadczeń nienależnych, jeżeli cała

umowa okazałaby się nieważna, powodowałoby, że jej roszczenie pieniężne nie miałyby uzasadnionych podstaw prawnych.

Sąd drugiej instancji dopuścił także przeciwny wniosek przy założeniu, że dopuszczalne jest „odfrankowanie” kredytu. Rozważał jednak, jak miałyby wyglądać rozliczenie między stronami oraz, czy możliwe byłoby stosowanie stawki referencyjnej LIBOR lub WIBOR (zob. postanowienie SN z 18 września 2019 r., V CSK 152/19), bądź też, czy należałoby nie stosować stawki referencyjnej i pozostawić tylko jeden składnik oprocentowania kredytu w postaci stałej marży banku.

Sąd Okręgowy przytoczył argumenty banku, że postanowienie umowy kredytu złotowego powiązanego z kursem waluty obcej klauzul waloryzowanych i stosowanie do niej stawek referencyjnych przewidzianych dla kredytów walutowych powodowałoby powstanie stosunku prawnego sprzecznego z naturą zobowiązania (art. 353¹ k.c.) i narażałoby banki na niebezpieczeństwo permanentnego ponoszenia strat finansowych oraz że po wyeliminowaniu abuzywnych klauzul umowa byłaby sprzeczna z intencją stron i doszłoby do zmiany głównego przedmiotu umowy.

M.M.

*

III CZP 11/23

„1. Czy były agent nabywa prawo do prowizji od umów zawartych przez niego z klientami w czasie trwania umowy agencyjnej (art. 761 § 1 k.c.), w sytuacji gdy spełnienie świadczenia przez klienta (art. 761³ § 1 k.c.), nastąpiło po ustaniu umowy agencyjnej w związku z upływem czasu na który została zawarta?”

2. Czy umowa agencyjna zawarta na czas oznaczony może ustanawiać po stronie dającego zlecenie prawo do jednostronnej zmiany wysokości prowizji w powiązaniu z prawem agenta do rozwiązania umowy z zachowaniem okresu wypowiedzenia w przypadku nieakceptowania dokonanej zmiany?”

(postanowienie Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 13 stycznia 2023 r., VII AGa 663/22, T. Szczurowski)

Artykuł 760 § 1 k.c. kładzie nacisk na zawarcie umowy z klientem w czasie trwania umowy agencyjnej, a nie na moment jej wykonania, co

przemawia za twierdzącą odpowiedzią na pierwsze z przedstawionych zagadnień prawnych. Jak podkreślił Sąd Apelacyjny, nie można jednak zapomnieć, że w myśl art. 761³ § 1 k.c. w braku odmiennego postanowienia umowy agencyjnej agent nabywa prawo do prowizji z chwilą, w której dający zlecenie powinien był, zgodnie z umową z klientem, spełnić świadczenie albo faktycznie je spełnić, albo też swoje świadczenie spełnić klient. Poza tym celem art. 761³ § 1 k.c. jest wskazanie momentu nabycia prawa do prowizji, a nie zmiana zakresu przedmiotowego umów, od których agentowi należy się prowizja, albowiem kwestia ta została unormowana już w art. 760 § 1 k.c. Sąd drugiej instancji podkreślił ochronny charakter regulacji prawnej zawartej w art. 761³ § 1 k.c.

Z drugiej strony Sąd Apelacyjny zauważył, że to art. 761³ § 1 k.c. wskazuje, kiedy powstaje prawo podmiotowe agenta do prowizji. O zaistnieniu roszczenia prowizyjnego można mówić dopiero z chwilą bądź to wykonania umowy przez dającego zlecenie lub klienta, bądź też z chwilą powstania powinności wykonania przez dającego zlecenie. Powstanie uprawnienia do żądania prowizji w ustawowo określonych sytuacjach nie przesądza więc ostatecznego jej uzyskania przez agenta. Jeżeli chwila ta ma miejsce już po zakończeniu okresu obowiązywania umowy agencyjnej, to brak podstaw do stosowania tego przepisu, a wobec tego powstaje wątpliwość co do podstawy prawnej, na mocy której były agent mógłby nabyć prawo do prowizji od umowy, co prawda przez niego zawartej, niemniej w sytuacji, w której klient spełnił świadczenie już po okresie obowiązywania umowy agencyjnej.

Odnośnie do drugiego zagadnienia Sąd drugiej instancji wskazał, że wzorzec wydany w czasie trwania stosunku umownego o charakterze ciągłym wiąże drugą stronę, jeżeli zostały zachowane wymagania określone w art. 384 k.c., a strona nie wypowiedziała umowy w najbliższym terminie wypowiedzenia (art. 384¹ k.c.). W orzecznictwie uznaje się dopuszczalność zastrzeżenia jednostronnej zmiany treści umowy, jednak pod warunkiem uprzedniego zamieszczenia w umowie postanowienia uprawniającego do takiego działania oraz wyczerpującego określenia ważnych powodów umożliwiających taką zmianę (zob. m.in. uchwałę siedmiu sędziów SN z 6 marca 1992 r., III CZP 141/91, OSNC 1992, nr 6, poz. 90; uchwałę SN z 3 lipca 1991 r., III CZP 59/91, OSNC 1992, nr 3, poz. 41), choć jest to pogląd – jak to określił Sąd Apelacyjny – dość generalny i nieodnoszący się wprost do umowy agencyjnej.

Analizując przedstawione zagadnienie prawne, Sąd drugiej instancji odniósł się do (sprzecznych z naturą stosunku prawnego kredytu indeksowanego do waluty obcej) postanowień, w których kredytodawca jest upoważniony do jednostronnego oznaczenia kursu waluty właściwej do wyliczenia wysokości zobowiązania kredytobiorcy oraz ustalenia wysokości rat kredytu, jeżeli z treści stosunku prawnego nie wynikają obiektywne i weryfikowalne kryteria oznaczenia tego kursu. Ponadto podał w wątpliwość twierdzącą odpowiedź na drugie z przedstawionych zagadnień, gdyż zgodnie z art. 760 k.c. każda ze stron obowiązana jest do zachowania lojalności wobec drugiej.

Sąd Apelacyjny rozważał, czy przyznanie dającemu zlecenie prawa do jednostronnego określenia wysokości prowizji jest równoważone przyznaniem agentowi prawa do wypowiedzenia tejże umowy z zachowaniem terminu wypowiedzenia w razie nieakceptowania wprowadzonej zmiany. Wskazał w tym zakresie obecne w doktrynie stanowisko uznające, że z uwagi na art. 764¹ k.c. oraz art. 764² k.c. ustanowienie prawa wypowiedzenia umowy agencyjnej na czas oznaczony w innych sytuacjach jest niedopuszczalne.

M.M.

*

III CZP 12/23

„Czy w procesie przeciwko bankowi o ustalenie nieważności umowy kredytu konieczny jest po stronie powodowej udział wszystkich kredytobiorców?”

(postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 4 listopada 2022 r., V ACa 350/21, A. Janas)

Sąd Apelacyjny przeanalizował pojęcie współuczestnictwa koniecznego i stwierdził, że ocena rodzaju współuczestnictwa odbywa się *in concreto*, co determinuje jej kazuistyczny charakter. Wskazał, że nie zachodzi współuczestnictwo konieczne po stronie czynnej w procesie o ustalenie nieważności umowy darowizny (uchwała SN z 7 sierpnia 1970 r., III CZP 49/70, OSNC 1971, nr 3, poz. 42). Skoro na nieważność bezwzględną czynności prawnej może się powołać każda osoba zainte-

resowana, to legitymowanym w takich sprawach jest każdy zainteresowany w ustaleniu tej nieważności bez względu na to, czy zainteresowane w takim ustaleniu są w tym samym stopniu również inne osoby. Z tej przyczyny po stronie zainteresowanych w ustaleniu nieważności bezwzględnej czynności prawnej nie zachodzi współuczestnictwo konieczne, a jedynie współuczestnictwo materialne jednolite. We wszystkich takich wypadkach zachodzi też tzw. rozszerzona prawomocność wyroku, która rozciąga się na wszystkich współuczestników jednolitych, także tych, którzy nie uczestniczyli w sprawie i nie zostali wymienieni w wyroku (art. 73 § 2 k.p.c.).

Jednocześnie Sąd drugiej instancji zauważył, że jeżeli potencjalny współuczestnik jednolity nie był stroną w sprawie, to nie był w ogóle współuczestnikiem. Współuczestnictwo ma co do zasady charakter rzeczywisty, a zatem występuje tylko wówczas, gdy w charakterze strony występują rzeczywiście co najmniej dwie osoby. Wyjątek stanowi współuczestnictwo konieczne, które ma charakter potencjalny, a zatem określa, kto powinien występować w charakterze strony. Jeżeli jednak współuczestnik konieczny nie występował w takim charakterze, to wyrok jest wydany bezużytecznie i nie wywołuje żadnych skutków prawnych.

Dążenie do zapewnienia uprawnionemu podmiotowi możliwości samodzielnego dochodzenia ochrony prawnej w przypadku, jeśli pozostali uprawnieni nie przejawiają takiej woli, nie może być wyłącznym argumentem przemawiającym przeciwko przyjęciu współuczestnictwa koniecznego po stronie powodowej. Ustawodawca, wprowadzając do procedury cywilnej ten rodzaj współuczestnictwa, zaakceptował, że w niektórych wypadkach dochodzenie uprawnień o charakterze materialnoprawnym może odbywać się tylko za zgodą wszystkich uprawnionych.

Sąd drugiej instancji przeanalizował również uchwałę Sądu Najwyższego z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21 (OSNC 2021, nr 9, poz. 56), mającą moc zasady prawnej, i doszedł do wniosku, że dla rozstrzygnięcia sprawy decydujące znaczenie ma stanowisko konsumenta-kredytobiorcy.

Jeżeli kredyt został zaciągnięty przez kilka osób, obowiązkiem sądu jest dokonanie oceny uwzględniającej stanowisko każdego ze współkredytobiorców, co sprawia, że ich współuczestnictwo ma charakter konieczny. Przyjęcie odmiennej koncepcji, zgodnie z którą moc wiążąca wyroku ustalającego nieważność rozciąga się na wszystkich współuczest-

ników jednolitych, także tych, którzy nie uczestniczyli w sprawie i nie zostali wymienieni w wyroku, prowadziłaby do faktycznego pozbawienia ich prawa do wyrażenia świadomej i wolnej zgody na postanowienie abuzywne, tak silnie akcentowanego w orzecznictwie TSUE.

Ponadto Sąd Apelacyjny zauważył, że po rozwiązaniu małżeństwa kredytobiorców (i po dokonaniu podziału majątku) niedziałający w sprawie małżonek nie jest już zainteresowany wynikiem postępowania i samym w nim udziałem, co w przypadku przyjęcia współuczestnictwa koniecznego prowadzi do pozbawienia powódki możliwości uzyskania ochrony na drodze sądowej.

Z drugiej strony, wydane w niniejszej sprawie rozstrzygnięcie będzie miało wpływ na jego sferę prawną.

Swoje rozważania Sąd drugiej instancji podsumował, stwierdzając, że w sprzeczności z samą istotą instytucji nieważności skutkującej *erga omnes* i *ab initio*, a także wbrew zasadom współuczestnictwa jednolitego oraz dyspozytywnego charakteru wyroku stwierdzającego nieważność czynności prawnej, byłoby też przyjęcie dopuszczalności stwierdzenia nieważności tylko w odniesieniu do jednego z kredytobiorców, który uczestniczył w procesie, a w odniesieniu do pozostałych utrzymanie fikcji prawnej, że umowa pozostaje w mocy.

M.M.

*

III CZP 13/23

„1. Czy zażalenie na postanowienie, które nie zostało podpisane:

– podlega odrzuceniu jako wniesione co do orzeczenia nieistniejącego

czy

– skutkuje uchYLENIEM orzeczenia i przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania, gdyż brak podpisu stanowi istotną wadę zaskarżonej czynności, która zgodnie z art. 324 § 3 k.p.c. powinna być sygnowana podpisem,

2. czy – w przypadku odpowiedzi, że postanowienie podlega uchYLENIU – jest to postanowienie oparte na art. 386 § 2 w zw. z art. 397

§ 2 k.p.c. czy innej, np. prowadzącej do sentencji »zmienia przez uchylene postanowienia«?»

(postanowienie Sądu Okręgowego w Słupsku z 13 lutego 2023 r., I Co 28/22, I Cz 54/22, H. Kafłak-Januszko)

Sąd Okręgowy stwierdził, że ogólnie dostępne orzecznictwo i wypowiedzi doktryny wciąż wskazują na aktualność przedstawionego zagadnienia. Podkreślił, że problem pogłębia wykładnia kreowana na kanwie orzecznictwa sądów europejskich o skutkach procesowych orzeczeń, co do których formułowany jest zarzut oparty na art. 379 pkt 4 k.p.c. Ponadto wskazał na patologię systemową wywołaną rozwojem koncepcji uchwał nieistniejących przy istnieniu regulacji ustrojowych poszczególnych osób prawnych dotyczących tylko procedury uchylene uchwał.

Sąd drugiej instancji podkreślił, że skoro art. 379 pkt 4 k.p.c. dotyczy wady formalnej, istotnej, mogącej wynikać również z kwestii o randze ustrojowej, to wada formalna braku podpisu statuującego, iż orzeczenie wydał sąd, może być postrzegana podobnie. Ponadto względy związane z prawomocnością orzeczenia, która może być weryfikowana poprzez nadzwyczajne środki zaskarżenia, stanowi wystarczające zabezpieczenie, w przeciwieństwie do skutków oparcia się na koncepcji nieistnienia czynności procesowej.

Sąd Okręgowy wskazał, że w powszechnej wykładni sądowej rozstrzygnięcie o uchylene orzeczenia nie jest uzasadniane z urzędu. W związku z tym zadał pytanie, czy w przypadku uchylene postanowienia w formie wskazanej w drugim pytaniu prawnym można poprzestać na tego rodzaju rozstrzygnięciu.

M.M.

*

III CZP 14/23

„1. Czy przepis art. 110 ust. 4 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (Dz.U. Nr 124 poz. 1152 ze zm.) jest przepisem szczególnym, o któ-

rym mowa w art. 118 k.c., określającym ogólne terminy przedawnienia roszczeń;

w przypadku odpowiedzi pozytywnej:

2. czy roszczenie regresowe Polskiego Biura Ubezpieczycieli Komunikacyjnych do osoby, która zaniechała zawarcia umowy ubezpieczenia obowiązkowego (art. 110 ust. 1 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych) przedawnia się z upływem trzech lat od dnia spełnienia świadczenia;

w przypadku odpowiedzi negatywnej na pierwsze pytanie:

3. czy dla roszczenia regresowego Polskiego Biura Ubezpieczycieli Komunikacyjnych do osoby, która zaniechała zawarcia umowy ubezpieczenia obowiązkowego (art. 110 ust. 1 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych) termin przedawnienia wyznacza przepis art. 442¹ § 1 k.c.?"

(postanowienie Sądu Okręgowego w Szczecinie z 12 grudnia 2022 r., II Ca 451/22, V. Osińska)

Ustawa o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (dalej: „u.u.o.”) nie zawiera przepisu, który określałby termin przedawnienia przedmiotowego roszczenia, zaś art. 118 k.c. określający ogólne terminy przedawnienia roszczeń wskazuje, że znajduje on zastosowanie, jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej. Sąd Okręgowy wskazał, że roszczenia wynikające z art. 110 ust. 1 u.u.o. przedawniają się na zasadach określonych w Kodeksie cywilnym, jednak z zastrzeżeniem, iż nie może to nastąpić wcześniej niż z upływem 3 lat od dnia spełnienia przez Fundusz świadczenia (wyrok SN z 6 listopada 2013 r., IV CSK 120/13). Sąd Najwyższy uznał w tym wyroku, że omawiane roszczenie jest roszczeniem odszkodowawczym wywodzącym się z odpowiedzialności deliktowej sprawy, przedawniającym się w terminie przewidzianym w art. 442¹ k.c.

Jeżeli sprawca spowodował szkodę, popełniając przestępstwo, to z uwagi na konieczność prowadzenia postępowania wyjaśniającego, co groziłoby przedawnieniem roszczenia zanim zostałyby przejęte, celowe

byłoby wprowadzenie dodatkowego, niezależnego terminu zapewniającego możliwość skutecznego ściągnięcia spełnionego za sprawcę świadczenia także w wypadkach przedłużającego się tzw. postępowania likwidacyjnego. Sąd Okręgowy nie miał wątpliwości, że takie rozumienie przepisu będzie wydłużało okres, w którym Fundusz może dochodzić od sprawcy zwrotu sum wypłaconych poszkodowanemu, jednakże trudno znaleźć aksjologiczne wady interpretacji przepisu zwiększającej szansę odzyskania od sprawcy szkody wynikłej z przestępstwa, sum odszkodowań i zadośćuczynień, które świadczył za niego poszkodowanemu Fundusz; niewłaściwa byłaby wykładnia premiująca sprawcę szkody przez skrócenie terminu przedawnienia tych roszczeń.

Sąd drugiej instancji przedstawił przeciwne stanowisko występujące w orzecznictwie sądów powszechnych, że art. 110 ust. 4 u.u.o. jest przepisem szczególnym, o którym mowa w art. 118 k.c.

W dalszych rozważaniach Sąd Okręgowy wyraził wątpliwość, czy art. 132 u.u.o. stanowi materialnoprawną podstawę dochodzonego roszczenia, które powstaje z chwilą wypłaty odszkodowania przez Biuro, a termin przedawnienia określony powinien zostać na podstawie art. 118 k.c., czy też należałoby do zgłoszonego przez Polskie Biuro Ubezpieczycieli Komunikacyjnych roszczenia zastosować przepis szczególny, jakim jest niewątpliwie art. 442¹ k.c. Uznał bowiem, iż jest to roszczenie wynikające z czynu niedozwolonego, pomimo że powstało ono wskutek wykonania przez Biuro nałożonych na ten podmiot ustawowo zadań.

M.M.

*

III CZP 15/23

„Czy zwolnienie przez Okręgową Radę Adwokacką występującego dotychczas w postępowaniu pełnomocnika procesowego strony ustanowionego przez Sąd z urzędu oraz wyznaczenie w jego miejsce przez Okręgową Radę Adwokacką nowego pełnomocnika procesowego z urzędu jest prawnie skuteczne w sytuacji, gdy taka decyzja Okręgowej Rady Adwokackiej podjęta jest samodzielnie, tj. bez uprzedniego wniosku Sądu o wyznaczenie nowego pełnomocnika procesowego strony oraz gdy wcześniej Sąd oddalił już wniosek do-

tychczasowego pełnomocnika procesowego o zwolnienie go od obowiązku zastępowania strony w procesie na zasadzie art. 118 § 3 k.p.c. a contrario?"

(postanowienie Sądu Rejonowego we Wrocławku z 22 grudnia 2022 r., I Cz 80/22, R. Romatowski)

Sąd Rejonowy uściślił, że przedmiotowe zagadnienie prawne sprowadza się w istocie do właściwej wykładni art. 118 § 3 k.p.c. i art. 28 ust. 2 ustawy z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze, które w zakresie dotyczącym określenia podmiotu podejmującego decyzję o zwolnieniu z dalszego obowiązku reprezentowania strony procesu z urzędu są ze sobą sprzeczne.

Według jednego stanowiska dopuszcza się możliwość skutecznego zwolnienia tymczasowego pełnomocnika z urzędu i wyznaczenie w jego miejsce nowego pełnomocnika z urzędu przez organ samorządu adwokackiego z całkowitym pominięciem w tym zakresie jakiegokolwiek udziału sądu, a więc w inny sposób niż opisany w art. 118 § 3 k.p.c., czego konsekwencją jest brak uprawnienia zwolnionego w ten sposób tymczasowego pełnomocnika do uzyskania wynagrodzenia za pomoc prawną z urzędu, co wiąże się z regułą jednego wynagrodzenia, przyznawanego pełnomocnikowi z urzędu.

Zgodnie z drugim poglądem w obecnym stanie prawnym tylko w dwóch przypadkach ustawodawca przewidział możliwość wyznaczenia innego adwokata lub radcy prawnego dla strony korzystającej z pomocy pełnomocnika z urzędu – tj. w przypadku zwolnienia tymczasowego pełnomocnika z ważnych przyczyn na jego wnioski na podstawie art. 118 § 3 k.p.c., oraz gdy pełnomocnik sporządził, bez zachowania zasad należytej staranności, opinię o braku podstaw do wniesienia skargi kasacyjnej lub skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia na podstawie art. 118 § 5 w zw. z art. 118 § 6 k.p.c. (postanowienie SN z 24 maja 2012 r., V CZ 11/12; wyrok SN z 11 maja 2018 r., II CSK 457/17, OSNC-ZD 2019, nr B, poz. 22).

M.M.

III CZP 16/23

„1. Czy udział w składzie sądu okręgowego sędziego sądu rejonowego delegowanego przez Ministra Sprawiedliwości, w trybie art. 77 § 1 pkt 1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych, do pełnienia obowiązków sędziego w sądzie okręgowym jest sprzeczny z przepisami prawa i prowadzi do nieważności postępowania w rozumieniu art. 379 pkt 4 k.p.c.?

2. Czy udział w składzie sądu okręgowego sędziego sądu rejonowego delegowanego przez Ministra Sprawiedliwości, w trybie art. 77 § 1 pkt 1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych, do pełnienia obowiązków sędziego w sądzie okręgowym, który nieformalnie pełni obowiązki zastępcy przewodniczącego wydziału jest sprzeczny z przepisami prawa i prowadzi do nieważności postępowania w rozumieniu art. 379 pkt 4 k.p.c.?

3. Czy w przypadku dochodzenia w sprawie ustalenia nieważności umowy kredytu hipotecznego dopuszczalne jest zabezpieczenie poprzez wstrzymanie obowiązku dalszych wpłat i zobowiązanie w związku z tym do zakazu wypowiedzania umowy, przekazywania informacji o zadłużeniu podmiotom zajmującym się udzielaniem informacji gospodarczych?

4. Czy uzasadniona jest wykładnia art. 135 ust. 4 ustawy z dnia 10 czerwca 2016 r. o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, systemie gwarantowania depozytów oraz przymusowej restrukturyzacji, że przewidziany tym przepisem zakaz wszczęcia postępowania zabezpieczającego oznacza zakaz wszczęcia jakiegokolwiek postępowania zabezpieczającego, w tym wydanie postanowienia zabezpieczającego powództwo, zwłaszcza gdy zabezpieczenie ma polegać na ochronie interesów konsumenta wnoszącego o ustalenie nieistnienia zobowiązania z kredytu i ma polegać na wstrzymaniu obowiązku uiszczania dalszych nienależnych świadczeń?”

(postanowienie Sądu Okręgowego w Słupsku z 24 lutego 2023 r., I C 1212/20, H. Kaflak-Januszko)

Sąd Okręgowy wskazał na zagadnienia prawne przedstawione Sądowi Najwyższemu (I KZP 3/23), które dotyczyły zbliżonej sytuacji formalno-procesowej i miały zarazem podłoże ustrojowe. Powołując się na pow-

szechnie znane rozbieżności w interpretacjach prawnych w zakresie różnorodnych wariantów zarzucanej wadliwości obsady sądu, Sąd uznał, że zagadnienia powinny być jak najszerszej rozpoznane, nie tylko w jednym pionie orzeczniczym.

Sąd przedstawiający zagadnienia prawne stwierdził, że instytucja delegowania sędziego do orzekania w innym sądzie, w tym poprzez Ministra Sprawiedliwości, pozostaje w wieloletniej tradycji prawnej polskiego systemu sądownictwa. Znane są argumenty krytyczne; w przeszłości formułowane były na kanwie braku niezawisłości wewnętrznej sędziego, gdyż nie były znane kryteria delegowania. Ostatnio akcentowano także tylko częściowe spektrum problemu, zauważając, że brak możliwości zaskarżenia decyzji o odwołaniu sędziego z delegacji nie daje dostatecznych gwarancji niezawisłości.

Jednocześnie istnieją argumenty za stosowaniem delegowania, gdyż dotyczy ono osoby powołanej już na urząd sędziego, a więc objętej odpowiednimi gwarancjami. Sąd Okręgowy zastanawiał się, dlaczego przy tak wysokim progu dla wykonywania zawodu sędziego zaufanie do niego jako sędziego niezawisłego jest podważone poprzez akt delegacji.

Drugie pytanie nawiązuje do art. 11 § 3 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych, gdyż funkcję przewodniczącego wydziału powierza prezes sądu i on podejmuje decyzję o odwołaniu z tej funkcji, a prezesa powołuje Minister Sprawiedliwości, zatem nieformalne stałe zastępowanie przewodniczącego wydziału, poza powołanym zastępcą przewodniczącego wydziału, może wpisywać się w określenie „inne elementy stosunku służbowego sędziego delegowanego, niewynikające bezpośrednio z faktu delegowania”.

Co do pytania trzeciego Sąd przedstawiający zagadnienia prawne uznał, że wywody stron w przedmiocie wniosku o wydanie zabezpieczenia i w związku z zażaleniem prezentują rozbieżność argumentacji.

Odnośnie do zagadnienia czwartego Sąd Okręgowy wskazał, że istota została wykrystalizowana w samej treści pytania i pozostawił Sądowi Najwyższemu rozważania o sposobie prowadzenia wykładni i postrzeganiu zasady spójności systemu prawa.

M.M.

III CZP 17/23

„Czy postanowienie wydane w postępowaniu restrukturyzacyjnym na posiedzeniu niejawnym i uzasadnione z urzędu (art. 197 ust. 1 ustawy Prawo restrukturyzacyjne w zw. z art. 209 tej ustawy) jest orzeczeniem nieistniejącym w sytuacji, gdy zostało w chwili wydania wraz z uzasadnieniem utrwalone wyłącznie w systemie teleinformatycznym obsługującym postępowanie sądowe z wykorzystaniem wzorców udostępnionych w tym systemie i opatrzone kwalifikowanym podpisem elektronicznym (art. 197 ust. 1a ustawy Prawo restrukturyzacyjne) i podpis został złożony przez skład sędziowski tylko raz, a wizualizacja (podgląd) tak utrwalonego postanowienia i uzasadnienia w formie dokumentu elektronicznego i jego wydruk wskazują, że podpis został złożony wyłącznie pod uzasadnieniem?”

(postanowienie Sądu Okręgowego w Katowicach z 21 lutego 2023 r., KA/Gz-KRZ/4/2022, J. Gęsiak, M. Kowalska, J. Czaplą)

Sąd Okręgowy, analizując uchwały Sądu Najwyższego z 26 września 2000 r., III CZP 29/00 (OSNC 2001, nr 2, poz. 25), oraz z 13 marca 2002 r., III CZP 12/02 (OSNC 2003, nr 2, poz. 17), doszedł do wniosku, że brak podpisu pod sentencją postanowienia, w sytuacji gdy postanowienie zostało skonstruowane w ten sposób, iż wraz z uzasadnieniem stanowi jeden dokument, powoduje, iż takie postanowienie w znaczeniu prawno-procesowym nie istnieje.

Przeniesienie tego stanowiska na grunt rozpoznawanej sprawy doprowadziło Sąd drugiej instancji do wniosku, że za nieistniejące należy uznać w postępowaniu restrukturyzacyjnym postanowienie wydane na posiedzeniu niejawnym i uzasadnione z urzędu, które zostało w chwili wydania wraz z uzasadnieniem utrwalone wyłącznie w systemie teleinformatycznym obsługującym postępowanie sądowe z wykorzystaniem wzorców udostępnionych w tym systemie i opatrzone jednokrotnie kwalifikowanym podpisem elektronicznym.

Jednocześnie zgodnie z art. 197 ust. 1a ustawy z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (dalej: „pr.rest.”) orzeczenia w chwili ich wydania są wraz z uzasadnieniem utrwalane wyłącznie w systemie teleinformatycznym obsługującym postępowanie sądowe z wykorzystaniem

wzorców udostępnionych w tym systemie i opatrywane kwalifikowanym podpisem elektronicznym, co powoduje, że orzeczenie przyjmuje postać dokumentu elektronicznego. Zgodnie zaś z art. 3 pkt 2 ustawy z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne dokument elektroniczny to stanowiący odrębną całość znaczeniową zbiór danych uporządkowanych w określonej strukturze wewnętrznej i zapisany na informatycznym nośniku danych. Sąd Okręgowy wskazał również na art. 3 pkt 12 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 910/2014 z dnia 23 lipca 2014 r. w sprawie identyfikacji elektronicznej i usług zaufania w odniesieniu do transakcji elektronicznych na rynku wewnętrznym oraz uchylające dyrektywę 1999/93/WE z dnia 23 lipca 2014 r.

Sąd Okręgowy uznał, że dane w postaci elektronicznej, które przybrały postać kwalifikowanego podpisu elektronicznego, są danymi zapisanymi na nośniku z użyciem konkretnego języka programowania, z użyciem kodu zerojedynkowego i w konsekwencji trudno mówić o tym, by były one złożone w konkretnym miejscu dokumentu elektronicznego zapisanego w ten sam sposób. Z tej racji można budować koncepcję, że wobec faktu, iż podpisany jest jeden plik elektroniczny, to kwalifikowany podpis odnosi się do całości dokumentu i podpisana jest zarówno sentencja, jak i uzasadnienie bez ich wyodrębniania, co prowadzi do wniosku, że poprzez jedną czynność złożenia kwalifikowanego podpisu elektronicznego w tym samym czasie następuje zarówno podpisanie sentencji, jak i podpisanie uzasadnienia. Przy tej koncepcji równałoby się to w istocie złożeniu dwóch podpisów przez dokonanie jednej czynności złożenia kwalifikowanego podpisu elektronicznego.

Artykuł 197 ust. 1a pr.rest. wskazuje, że utrwalenie orzeczenia i uzasadnienia w systemie teleinformatycznym obsługującym postępowanie sądowe następuje z wykorzystaniem wzorców udostępnionych w tym systemie. Sąd drugiej instancji wyraził wątpliwość, czy nie jest to przepis szczególny, który pozwala na złożenie jednego kwalifikowanego podpisu elektronicznego pod plikiem zawierającym postanowienie wraz z uzasadnieniem w sytuacji, gdy system teleinformatyczny nie przewiduje we wzorcu dedykowanym dla konkretnej decyzji procesowej sądu odrębnego podpisania sentencji i odrębnego podpisania uzasadnienia. Zastrzegł jednak, że system teleinformatyczny jest wyłącznie narzędziem dla reali-

zacji obowiązującego prawa i winien być skonstruowany w taki sposób, aby ograniczenia systemu nie powodowały konieczności odstąpienia od utrwalonej linii orzeczniczej.

Na zakończenie Sąd Okręgowy podkreślił, że nawet w obecnym kształcie systemu istnieje możliwość dwukrotnego złożenia kwalifikowanego podpisu elektronicznego przez skład orzekający, choć wymaga to podjęcia dodatkowych czynności i sięgnięcia do wzorców nie zawsze dedykowanych dla konkretnych postanowień.

M.M.

*

III CZP 18/23

„Czy art. 681 k.p.c. dotyczy tylko spadkobierców zmarłych przed wszczęciem postępowania o dział spadku, czy też również spadkobierców, którzy zmarli w toku postępowania o dział spadku?”

(postanowienie Sądu Okręgowego w Opolu z 14 marca 2023 r., II Cz 43/23, G. Kowolik, J. Mościcka-Mazurek, A. Cząkała)

Za koniecznością przeprowadzenia w toku postępowania o dział spadku postępowania o stwierdzenie nabycia spadku po uczestniku zmarłym w trakcie postępowania przemawia wykładnia celowościowa art. 681 k.p.c. i związana z nią konieczność legitymowania się przez wszystkich uczestników postępowania postanowieniami o stwierdzeniu nabycia spadku lub aktami poświadczenia dziedziczenia.

Wskazany przepis dotyczy sytuacji, kiedy nie nastąpiło stwierdzenie nabycia spadku ani nie został sporządzony zarejestrowany akt poświadczenia dziedziczenia, a wniesiony został od razu wniosek o dział spadku. W takim wypadku zbędne jest składanie osobnego wniosku, wniosek o dział spadku zawiera bowiem w sobie *implicite* żądanie stwierdzenia nabycia spadku. Dotyczy to także stwierdzenia nabycia spadku po spadkobiercach spadkobierców, którzy zmarli przed dokonaniem działu spadku. *Ratio legis* art. 681 k.p.c. polega m.in. na tym, aby dział spadku obejmował cały spadek i wszystkich spadkobierców, w tym także następców prawnych tych ze spadkobierców, którzy zmarli w toku postępowania działowego (postanowienie SN z 26 lutego 1999 r., II CKN 180/98).

Za drugim stanowiskiem przemawia wykładnia systemowa i gramatyczna, a także okoliczność, że każdy z uczestników postępowania działowego ma interes prawny we wszczęciu postępowania o stwierdzenie nabycia spadku, które mogłoby wówczas się toczyć przed sądem właściwości ogólnej.

Konstrukcja przyjęta w art. 681 k.p.c. pozostaje w ścisłym związku z art. 680 § 1 *in principio* k.p.c. Przepis ten stwierdza, że we wniosku o dział spadku należy powołać postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku. Zasadą zatem jest, że odrębne postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku poprzedza postępowanie o dział spadku. Dopiero w sytuacji, gdy odrębny wniosek o stwierdzenie nabycia spadku nie został jeszcze złożony, zgodnie z art. 681 k.p.c. stwierdzenia nabycia spadku dokonuje sąd w toku postępowania działowego. Unormowanie zawarte w art. 681 k.p.c. stanowi zatem uzupełnienie regulacji wynikającej z art. 680 § 1 k.p.c. Ten związek obu przepisów będzie narzucał kierunek wykładni poszukiwanego rozwiązania. Sąd Okręgowy podkreślił, że dział spadku zawsze powinien być poprzedzony prawomocnym stwierdzeniem praw do spadku, które musi być dokonane bądź przed wszczęciem postępowania o dział spadku, bądź jako pierwsza i samodzielna część tego postępowania (orzeczenie SN z 17 sierpnia 1961 r., IV CR 332/61, OSNC 1963, nr 3, poz. 54).

M.M.

*

III CZP 19/23

„Czy w sprawie majątkowej, w której dochodzone są w ramach żądania głównego i żądania ewentualnego roszczenia o ustalenie i zapłatę:

- **wartość przedmiotu sporu określa suma wartości roszczenia o ustalenie i roszczenia o zapłatę, czy też wyłącznie wartość roszczenia o zapłatę?,**
- **o wartości przedmiotu sporu decyduje zawsze wartość żądania głównego, czy też może to być wartość żądania ewentualnego, jeśli jest ona większa?”**

(postanowienie Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 21 lutego 2023 r., V ACz 58/23, E. Jefimko)

Zgodnie z pierwszym poglądem w razie kumulacji dwóch roszczeń o różnym charakterze prawnym roszczenie o świadczenie ma zawsze pierwszeństwo przed roszczeniem o ustalenie. W razie takiego zbiegu powództw o prawidłowym wskazaniu wartości przedmiotu sporu, a także przedmiotu zaskarżenia (w tym skargą kasacyjną), decyduje art. 19 § 1 k.p.c., a nie art. 23¹ k.p.c. lub suma wartości obu takich żądań – art. 21 k.p.c. (postanowienie SN z 11 maja 2006 r., II PK 344/05).

Sąd Apelacyjny przychylił się jednak do poglądu, że dochodzenie kilku roszczeń przeciwko temu samemu pozwanemu jest wynikiem kumulacji przedmiotowej i dla określenia wartości przedmiotu sporu i przedmiotu zaskarżenia – gdy mają charakter majątkowy – zlicza się na podstawie art. 21 k.p.c. ich wartość (postanowienia SN z 30 kwietnia 1966 r., II PZ 20/66, i z 11 lutego 2015 r., I CZ 123/14; uchwała SN z 28 stycznia 2022 r., III CZP 38/22, OSNC 2022, nr 11, poz. 103).

Analizując drugie zagadnienie, Sąd Apelacyjny zauważył, że w obowiązującym Kodeksie postępowania cywilnego nie ma wyraźnego przepisu dotyczącego dopuszczalności żądania ewentualnego. Nie ma także zakazu przyjmowania takiego sposobu konstruowania żądań w pozwie; zasadne było zatem przyjęcie w doktrynie i orzecznictwie milczącej zgody ustawodawcy na takie rozwiązanie. Możliwość zgłoszenia ewentualnego istnieje w sprawach o świadczenie, ustalenie istnienia albo nieistnienia stosunku prawnego bądź prawa oraz w sprawach o ukształtowanie stosunku prawnego lub prawa. Nie została wyłączona możliwość oparcia żądania ewentualnego na odmiennej podstawie faktycznej i prawnej niż żądanie główne (zob. uchwałę SN z 18 października 2013 r., III CZP 58/13, OSNC 2014, nr 6, poz. 62).

W judykaturze i doktrynie nie jest sporne, że powództwo zawierające w sobie żądanie główne (zasadnicze) oraz ewentualne (pomocnicze) stanowi szczególny rodzaj kumulacji roszczeń, do którego nie stosuje się art. 21 k.p.c., ponieważ w tej sytuacji przedmiotem rozpoznania jest zawsze jedno tylko żądanie. Natomiast sporna pozostaje kwestia, czy wartość przedmiotu sporu należy określać zawsze według żądania głównego, czy też według większego z żądań, niezależnie od tego, czy mamy do czynienia z żądaniem głównym, czy ewentualnym.

O zasadności pierwszego stanowiska świadczy przede wszystkim sama specyfika żądania ewentualnego. Gdy sąd uwzględni żądanie główne,

nie oddała niewchodzącego wtedy w rachubę żądania ewentualnego. Potrzeba rozstrzygnięcia o nim aktualizuje się dopiero wówczas, gdy żądanie główne jest niezasadne. Specyficzna kumulacja roszczeń zbudowana na zasadzie żądania ewentualnego wskazuje na wolę powoda uzyskania ochrony prawnej przede wszystkim w zakresie żądania głównego. Na etapie wniesienia pozwu los żądania ewentualnego nie jest znany. Jeżeli dojdzie do uwzględnienia żądania zasadniczego, żądanie ewentualne w ogóle nie będzie rozpoznawane ani nie zapadnie co do niego rozstrzygnięcie. Trudno zatem uznać, że żądanie to powinno decydować o wartości przedmiotu sporu, a w konsekwencji podlegać opłacie (zob. m.in. uchwałę SN z 18 października 2013 r., III CZP 58/13; postanowienia SN: z 20 kwietnia 1966 r., I CZ 29/66; z 20 maja 1987 r., I CZ 55/87, OSNC 1988, nr 11, poz. 160; z 6 grudnia 2006 r., IV CZ 96/06; z 2 sierpnia 2007 r., V CZ 68/07, i z 18 lutego 2020 r., V CSK 443/19).

Zgodnie z drugim stanowiskiem, do którego przychylił się Sąd przedstawiający zagadnienie prawne, należy brać pod uwagę roszczenie (nieistotne, czy główne, czy ewentualne), które przedstawia większą wartość. Stanowisko to pojawiło się w doktrynie już w okresie międzywojennym i nadal jest podzielane (zob. m.in. postanowienie SN z 28 października 2008 r., I PZ 25/08, OSNP 2010, nr 5–6, poz. 70). Pozwoli to na zachowanie spójności wykładni przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, bowiem ustalona w ten sposób wartość decydowałaby nie tylko o wartości przedmiotu sporu, ale w konsekwencji także o właściwości rzeczowej sądu i byłaby relewantna dla innych kwestii procesowych od niej uzależnionych (np. wysokości opłaty od pozwu czy kosztów zastępstwa procesowego).

Dopuszczalność ukształtowania żądań pozwu w taki sposób, że powód może zgłosić w pozwie obok żądania głównego, na wypadek jego nieuwzględnienia, żądanie ewentualne, stanowi szczególnie rodzaj kumulacji roszczeń, co oznacza konieczność odpowiedniego zachowania wymagań przewidzianych w art. 191 k.p.c. Przepis ten stanowi, że powód może dochodzić jednym pozwem kilku roszczeń przeciwko temu samemu pozwanemu, jeżeli nadają się one do tego samego trybu postępowania oraz jeżeli sąd jest właściwy ze względu na ogólną wartość roszczeń, a ponadto – gdy roszczenia są różnego rodzaju – o tyle tylko, o ile dla któregośkolwiek z tych roszczeń nie jest przewidziane postępowanie

odrębne, ani też nie zachodzi niewłaściwość sądu według przepisów o właściwości bez względu na wartość przedmiotu sporu.

Sąd Apelacyjny rozważał, że skoro nie zliczamy na podstawie art. 21 k.p.c. wartości roszczeń z żądania głównego i żądania ewentualnego przy określeniu wartości przedmiotu sporu, to odpowiednio stosując art. 191 k.p.c., nie można tego czynić także w przypadku określenia właściwości rzeczowej sądu.

Odpowiednie zastosowanie art. 191 k.p.c. do żądań ewentualnych powinno polegać na określeniu wartości przedmiotu sporu na podstawie żądania przedstawiającego większą wartość. W przeciwnym bowiem wypadku, gdyby o wartości przedmiotu sporu, a w konsekwencji właściwości rzeczowej Sądu, zawsze decydowała wartość żądania głównego, mogłoby się zdarzyć, iż właściwym do rozpoznania obu żądań byłby sąd rejonowy, chociaż tylko wartość żądania głównego uzasadniałaby właściwość tego sądu, natomiast wartość żądania ewentualnego uzasadniałaby właściwość sądu okręgowego. Byłoby to, jak podsumował Sąd Apelacyjny, niezgodne z istotą regulacji dotyczącej właściwości rzeczowej sądu, wynikającej z art. 191 k.p.c., która nie pozwala pominąć żadnego z roszczeń przy określaniu właściwości.

M.M.

DANE STATYSTYCZNE (luty 2023 r.)**Informacja o ruchu spraw**

Lp.	Rodzaj spraw	RUCH SPRAW												
		Pozostało do rozpoznania z okresu poprzedniego	Wpłynęło	Załatwiono razem	Załatwiono								Pozostało do rozpoznania na okres następny	
					Sposób załatwienia									
					odmówiono przyjęcia do rozpoznania	przyjęto do rozpoznania	oddalono	uchylono w całości lub w części i przekazano do ponownego rozpoznania	uchylono i rozstrzygnięto merytorycznie	podjęto uchwałę	stwierdzono niezgodność orzeczenia z prawem	załatwiono w inny sposób		
1.	CSK	3768	388	262	135	104	-	-	-	-	-	-	23	3894
2.	CSKP	1800	107	92	-	-	38	40	-	-	-	-	14	1815
3.	CNP	91	12	5	1	1	-	-	-	-	-	-	3	98
4.	CNPP	41	1	2	-	-	-	-	-	-	1	-	1	40
5.	CZP, w tym:	58	7	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	64
	- skład 3 sędziów	37	7	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	43
	- skład 7 sędziów	20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20
	- pełny skład	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
6.	CZ	215	35	44	-	-	22	17	-	-	-	-	5	206
7.	CA	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8.	CN	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9.	CB	28	2	8	-	-	-	-	-	-	-	-	8	22
10.	CBO	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
11.	CO	163	84	122	-	-	-	-	-	-	-	-	122	125
RAZEM		6164	636	536	136	105	60	57	-	-	1	177	177	6264

Informacja o szybkości załatwiania spraw

CSK				CSKP			
do 3 mies.	do 6 mies.	do 9 mies.	pow. 9 mies.	do 6 mies.	do 12 mies.	do 18 mies.	pow. 18 mies.
31	77	67	87	4	11	13	64
CO				CZP			
do 2 mies.	do 3 mies.	do 6 mies.	pow. 6 mies.	do 3 mies.	do 6 mies.	do 9 mies.	pow. 9 mies.
38	35	31	18	–	–	–	1
CZ				CA			
do 2 mies.	do 3 mies.	do 6 mies.	pow. 6 mies.	do 6 mies.	do 12 mies.	do 18 mies.	pow. 18 mies.
2	9	27	6	–	–	–	–
CNP				CNPP			
do 3 mies.	do 6 mies.	do 9 mies.	pow. 9 mies.	do 6 mies.	do 12 mies.	do 18 mies.	pow. 18 mies.
–	1	3	1	–	1	–	1
CN				CB			
do 6 mies.	do 12 mies.	do 18 mies.	pow. 18 mies.	do 2 tyg.	do 1 mies.	do 2 mies.	pow. 2 mies.
–	–	–	–	–	1	5	2
CBO							
do 2 tyg.	do 1 mies.	do 2 mies.	pow. 2 mies.				
–	–	–	–				

DANE STATYSTYCZNE (marzec 2023 r.)**Informacja o ruchu spraw**

Lp.	Rodzaj spraw	RUCH SPRAW												
		Pozostało do rozpoznania z okresu poprzedniego	Wpłynęło	Załatwiono razem	Załatwiono								Pozostało do rozpoznania na okres następny	
					Sposób załatwienia									
					odmówiono przyjęcia do rozpoznania	przyjęto do rozpoznania	oddalono	uchylono w całości lub w części i przekazano do ponownego rozpoznania	uchylono i rozstrzygnięto merytorycznie	podjęto uchwałę	stwierdzono niezgodność orzeczenia z prawem	załatwiono w inny sposób		
1.	CSK	3894	489	316	172	86	-	-	-	-	-	-	58	4067
2.	CSKP	1815	88	88	-	-	44	39	-	-	-	-	5	1815
3.	CNP	98	12	9	2	2	-	-	-	-	-	-	5	101
4.	CNPP	40	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	42
5.	CZP, w tym:	64	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	72
	- skład 3 sędziów	43	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	49
	- skład 7 sędziów	20	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	22
	- pełny skład	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
6.	CZ	206	40	45	-	-	20	16	-	-	-	-	9	201
7.	CA	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8.	CN	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9.	CB	22	5	9	-	-	-	-	-	-	-	-	9	18
10.	CBO	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
11.	CO	125	94	61	-	-	-	-	-	-	-	-	61	158
RAZEM		6264	738	528	174	88	64	55	-	-	-	-	147	6474

Informacja o szybkości załatwiania spraw

CSK				CSKP			
do 3 mies.	do 6 mies.	do 9 mies.	pow. 9 mies.	do 6 mies.	do 12 mies.	do 18 mies.	pow. 18 mies.
22	43	143	108	2	10	16	60
CO				CZP			
do 2 mies.	do 3 mies.	do 6 mies.	pow. 6 mies.	do 3 mies.	do 6 mies.	do 9 mies.	pow. 9 mies.
24	17	11	9	–	–	–	–
CZ				CA			
do 2 mies.	do 3 mies.	do 6 mies.	pow. 6 mies.	do 6 mies.	do 12 mies.	do 18 mies.	pow. 18 mies.
1	10	12	22	–	–	–	–
CNP				CNPP			
do 3 mies.	do 6 mies.	do 9 mies.	pow. 9 mies.	do 6 mies.	do 12 mies.	do 18 mies.	pow. 18 mies.
–	1	5	3	–	–	–	–
CN				CB			
do 6 mies.	do 12 mies.	do 18 mies.	pow. 18 mies.	do 2 tyg.	do 1 mies.	do 2 mies.	pow. 2 mies.
–	–	–	–	–	–	–	9
CBO							
do 2 tyg.	do 1 mies.	do 2 mies.	pow. 2 mies.				
–	–	–	–				

SPIS TREŚCI

	<i>strona</i>
Aktualności	3
Uchwały i inne ważniejsze orzeczenia.....	5
Działalność Izby Cywilnej Sądu Najwyższego w 2022 roku	7
Zagadnienia prawne przedstawione do rozstrzygnięcia	97
Dane statystyczne (luty 2023 r.)	120
Dane statystyczne (marzec 2023 r.)	122

 Sąd Najwyższy
Plac Krasińskich 2/4/6
00-951 Warszawa

 Wolters Kluwer
ul. Przyokopowa 33
01-208 Warszawa